

ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักบั้งจีนต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์
ภายใต้เกษตรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย

OPINIONS OF FARMERS TOWARDS CONTRACT FARMING OF
CHINESE WATER CONVULVULUS SEED PRODUCTION
IN SUKHOTHAI PROVINCE

ธันวาคม ยะปะนัน

ปัญหาพิเศษนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร
สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2552

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ

สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร

ชื่อเรื่อง

ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักบุงจีนต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์
ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย

OPINIONS OF FARMERS TOWARDS CONTRACT FARMING OF
CHINESE WATER CONVULVULUS SEED PRODUCTION
IN SUKHOTHAI PROVINCE

โดย

ธันวา ยะปะนัน

พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร. จิตรพงษ์ พวงงามชื่น)

วันที่ 24 เดือน 5 ปี พ.ศ. 2552

กรรมการที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร. บุญสม วราเอกศิริ)

วันที่ 24 เดือน 5 ปี พ.ศ. 2552

กรรมการที่ปรึกษา

(อาจารย์กิตติพงษ์ ไตรฤกุล)

วันที่ 24 เดือน 5 ปี พ.ศ. 2552

ประธานกรรมการประจำหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร. บุญสม วราเอกศิริ)

วันที่ 24 เดือน 5 ปี พ.ศ. 2552

สำนักงานบัณฑิตศึกษารับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่ 25 เดือน 5 ปี พ.ศ. 2552

ชื่อเรื่อง	ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักนึ่งจีนต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย
ชื่อผู้เขียน	นายธันวา ยะปะนัน
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง 1) ลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางความน่าเชื่อถือ และการได้รับการส่งเสริมการผลิตจากภาคเอกชน ของเกษตรกรผู้ปลูกผักนึ่งจีนเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา 2) ความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ของเกษตรกรผู้ปลูกผักนึ่งจีนเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน และ 3) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรในด้านการส่งเสริมการปลูกผักนึ่งจีนเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้เข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาที่ได้รับการส่งเสริมการผลิตจากภาคเอกชนในจังหวัดสุโขทัย ที่ได้จากการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 328 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และนำมาวิเคราะห์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสามเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 45 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาภาคบังคับ สถานภาพสมรสแล้ว มีสมาชิกภายในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 4 คน แรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการปลูกผักนึ่งจีนเฉลี่ย 2.09 คน จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกผักนึ่งจีนเฉลี่ย 11.18 ไร่ ประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการปลูกผักนึ่งจีน เฉลี่ย 2.45 ปี ใช้เงินทุนในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีน เฉลี่ย 22,272.78 บาทต่อปี มีรายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งทั้งหมดเฉลี่ย 65,241.61 บาทต่อปี โดยมีรายได้สุทธิจากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเฉลี่ย 42,294.35 บาทต่อปี มี ผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อถือต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ โดยรวมในระดับมาก มีความเชื่อถือต่อตัวแทนเกษตรกร และความเชื่อถือต่อบริษัทโดยรวมในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นในระดับปานกลางทั้งในด้านการบริการ ด้านผลตอบแทน และด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากในด้านการบริการเกี่ยวกับเรื่องบริษัทฯ มีการแจ้งข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ หรือการนัดประชุมให้กับสมาชิกเกษตรกรอย่างทั่วถึง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือตัวแทน มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ใน

การผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีนเป็นอย่างดี มีความคิดเห็นด้านผลตอบแทนในระดับเห็นด้วยมากในประเด็น การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีนสามารถขายได้แน่นอน เพราะบริษัทฯจะต้องรับซื้อ และการทำสัญญากับบริษัทฯเป็นรายบุคคล ทำให้มีความมั่นใจทั้งในเรื่องของราคาและตลาดมากขึ้น และมีความคิดเห็นในระดับมากในประเด็นการใช้เครื่องจักรในการสี หรือนวดเมล็ดฝักบัวจีน มีผลทำให้เกิดฝุ่นละอองในอากาศมากขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาและอุปสรรคโดยรวมในระดับปานกลาง โดยมีประเด็นที่สำคัญคือ การใช้สารเคมีในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพเพิ่มมากขึ้น การขาดแรงงานที่ใช้ในการปลูก และการเก็บเกี่ยว สัญญาที่ทำระหว่างบริษัทฯกับเกษตรกรมีข้อกำหนดและเงื่อนไขมากเกินไป โดยมีข้อเสนอแนะว่าต้องการให้บริษัทมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวที่ถูกต้องและวิธีการป้องกันฝุ่นละอองที่เกิดขึ้นจากการสีและการนวดเมล็ดพันธุ์ฝักบัว ต้องการให้หาเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยวที่ช่วยลดปัญหาในการเคลื่อนแรงงาน และในการกำหนดเงื่อนไขที่ทำสัญญากันระหว่างเกษตรกรกับบริษัทฯควรมีความเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย

Title	Opinions of Farmers Towards Contract Farming of Chinese Water Convolvulus Seed Production in Sukhothai Province
Author	Mr. Tanwa Yapanan
Degree of	Master of Science in Agricultural Extension
Advisory Committee Chairperson	Dr. Chakapong Pouangngamchuen

ABSTRACT

The objectives of this study were to find out: 1) socio-economic characteristics, trust, and production promoting of private sectors of farmers growing Chinese water convolvulus for seed production under contract farming; 2) opinions of the farmers in various aspects towards the contract farming; and 3) problems encounters and suggestions of the farmers on the promotion of Chinese water convolvulus growing for seed production under the contract farming. Data were collected from the farmers participating in Chinese water convolvulus growing for seed production under the contract farming. The respondents in this study consisted of 328 obtained by simple random sampling. Interview schedules were used as a tool for data collection and analyzed by the Statistical Package for research.

The findings showed that almost two-thirds of the respondents were male, 45 years old on average, elementary school graduates, and married. They had 4 family members on average with 2.09 household workforce. It was found that the respondents had an average area of 11.18 rai for Chinese water convolvulus growing. They had experiences in the project participation on Chinese water convolvulus growing for 2.45 years on average. The respondents spent money for Chinese water convolvulus growing for 22,272.78 baht per year on average and they earned an annual income from selling the seeds of Chinese water convolvulus for 65,241.61 baht on average. In other words, they earned a net profit for 42,294.35 baht per year. It was found that the respondents had a high level of trust towards extension workers of the company. However, they had a moderate level of trust towards farmer representatives and the company.

For the respondents' opinions towards the participation in Chinese water convolvulus growing for seed production under contract farming, it was found that they had a

moderate level on services, returns, and environment. However, the respondents had a high level of an agreement on services concerning with the company, news information, public relations, an appointment for a meeting, knowledge and experience extension workers. The respondents had a high level of an agreement to the returns on the certainty of Chinese water convolvulus seed selling and its price. Also, they had a high level of an agreement on the equipment used for seed trashing.

With regards to problems encountered, as a whole, the respondents had a moderate level of problems on the following: 1) chemicals used for Chinese water convolvulus growing in terms of their health; 2) lack of workforce for growing and harvesting; and 3) the contract contained too many conditions and regulations. The respondents suggested that the company should hold a training on the correct chemical application in Chinese water convolvulus growing and the prevention of dust occurred from trashing. Besides, they wanted harvesting equipment in order to reduce the problem of workforce lacking. Lastly, the respondents wanted more fair contract between them and the company.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักบุ้งจีนต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องด้วยได้รับความกรุณาจากประธานกรรมการที่ปรึกษาอาจารย์ ดร.จักรพงษ์ พวงงามชื่น พร้อมด้วยรองศาสตราจารย์ ดร.บุญสม วราเอกศิริ อาจารย์กิตติพงษ์ ไตรธิกุล และคณาจารย์ผู้ให้ความรู้ทุกวิชา รวมถึงบุคลากรของภาควิชาส่งเสริมการเกษตรทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ ดูแล และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้ได้ความกระจ่างยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณ คุณชูชีพ แวนฉิม ผู้จัดการเขตผลิตเมล็ดพันธุ์ II บริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด หน่วยผลิตจังหวัดสุโขทัย ที่ให้ความช่วยเหลือในการรวบรวมข้อมูลและการประสานงานกับเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ และขอขอบคุณเกษตรกร ผู้ให้ข้อมูลในแบบสอบถามเพื่อการวิจัยทุกท่าน รวมทั้งเพื่อนบัณฑิตทุกท่านที่ให้ความเอื้อเฟื้อซึ่งมิได้กล่าวนามมา ณ ที่นี้

ขอน้อมระลึกถึงพระคุณของบิดา มารดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจ สนับสนุนให้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจนสำเร็จตามความมุ่งหวัง

ธันวา ยะปะนัน

สิงหาคม 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาของการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	6
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	9
ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น	9
แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตแบบมีพันธสัญญา	13
การส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนของภาคเอกชนในจังหวัดสุโขทัย	22
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรแบบมีพันธสัญญา	23
ภาคสรุป	25
กรอบแนวคิดการวิจัย	26
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	29
สถานที่ดำเนินการวิจัย	29
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	29
เครื่องมือในการวิจัย	32
การทดสอบเครื่องมือ	33
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	34
การวิเคราะห์ข้อมูล	35

สารบัญ (ต่อ)

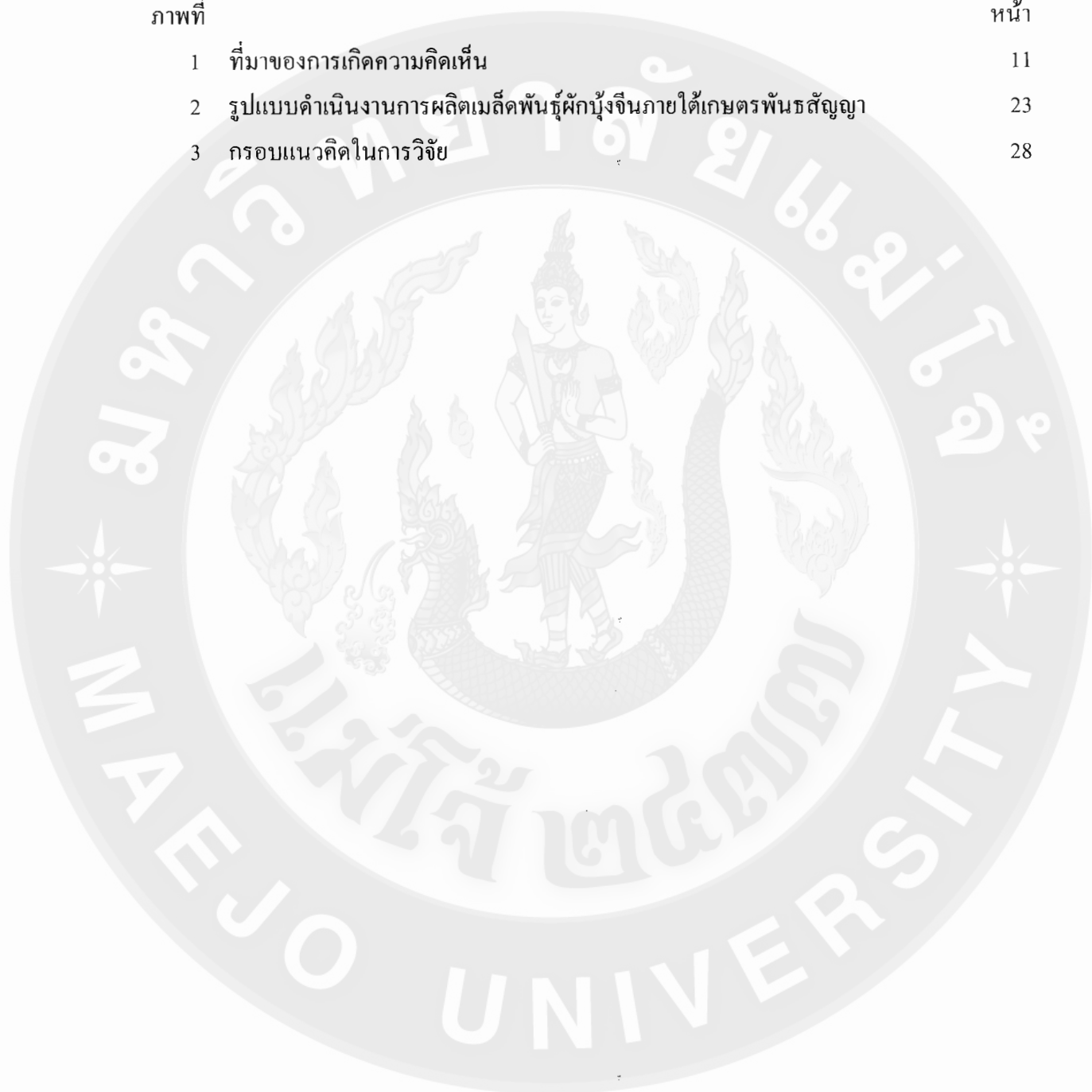
	หน้า
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	36
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	37
ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ ความน่าเชื่อถือ และการได้รับการส่งเสริมการผลิต	
จากภาคเอกชนของผู้ให้ข้อมูล	38
ปัจจัยส่วนบุคคล	38
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ	41
ปัจจัยทางความน่าเชื่อถือ	46
การได้รับการส่งเสริมการผลิตจากบริษัทฯ	52
ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน	
ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา	65
ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน	
ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา	76
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	83
สรุปผลการวิจัย	83
ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ จิตวิทยา และการได้รับการส่งเสริมการผลิต	
จากภาคเอกชนของผู้ให้ข้อมูล	83
ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน	
ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา	86
ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์	
ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา	87
อภิปรายผลการวิจัย	88
ข้อเสนอแนะ	90
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย	90
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	90
บรรณานุกรม	92
ภาคผนวก	97
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เกษตรกร	98
ภาคผนวก ข ประวัติผู้วิจัย	111

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 ปริมาณและมูลค่าการส่งออกเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีน ปี พ.ศ. 2542-2548	2
2 จำนวนประชากรผู้เข้าร่วมทำการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีน ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชนในจังหวัดสุโขทัย	30
3 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	32
4 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	40
5 จำนวน และร้อยละของเกษตรกรกรจำแนกตามปัจจัยทางเศรษฐกิจ	44
6 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับความเชื่อถือที่มีต่อตัวแทนเกษตรกร ในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา	47
7 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับความเชื่อถือที่มีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัท ในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา	49
8 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับความเชื่อถือที่มีต่อบริษัทฯ ในการเข้าร่วม การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา	51
9 จำนวน และร้อยละของเกษตรกรกรจำแนกตามความเข้าใจและการปฏิบัติตามสัญญา ที่ทำกับบริษัทฯ	55
10 จำนวน และร้อยละของเกษตรกรกรจำแนกตามการใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ ที่ได้รับการส่งเสริมจากบริษัทฯ	61
11 ระดับความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีน ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา	65
12 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วม การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีน ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านการบริการ	67
13 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วม การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีน ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านผลตอบแทน	71
14 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วม การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีน ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านสิ่งแวดล้อม	74
15 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรต่อ การเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีน ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา	79
16 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามข้อเสนอแนะต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่ง ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน	82

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ที่มาของการเกิดความคิดเห็น	11
2	รูปแบบดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญา	23
3	กรอบแนวคิดในการวิจัย	28

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

ผักนึ่งเป็นพืชในตระกูล Convolvulaceae มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนแถบทวีปเอเชีย ชื่อวิทยาศาสตร์คือ *Ipomoea aquatica* Foisk และ *Ipomoea reptans* Poir (Syn.) ผักนึ่งที่เรารับประทานกันอยู่มี 2 ประเภท คือ ผักนึ่งไทย และ ผักนึ่งจีน ผักนึ่งไทยมี 2 ชนิดคือ ผักนึ่งนา มียอดสีแดง ริวเล็ก และมียางมาก เป็นผักนึ่งที่มีคุณค่าทางยามากกว่าผักนึ่งชนิดอื่น นิยมนำมารับประทานกับส้มตำ อีกชนิดหนึ่งคือ ผักนึ่งน้ำ มีทั้งยอดสีแดง และยอดสีเขียว ยอดอวบใหญ่กว่าผักนึ่งนา นิยมนำมาใส่ก๋วยเตี๋ยว เย็นตาโฟ หรือแกงเทโพ ส่วนผักนึ่งจีนจะมีลำต้นสีเขียวอ่อนนุ่มกว่าผักนึ่งไทย ลำต้นไม่ทอดยาว และมีใบมากกว่า จากการวิเคราะห์คุณค่าอาหารในส่วนของบริโภคได้ใน 100 กรัม ผักนึ่งจีน มีโปรตีน 2.7 กรัม แคลเซียม 51 มิลลิกรัม เหล็ก 3.3 มิลลิกรัม วิตามินเอ 6,536 หน่วยสากล และวิตามินซี 10 มิลลิกรัม (สำนักบริการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2544) สำหรับการปลูกผักนึ่งนาเป็นพืชที่พบได้ทั่วไป ขึ้นตามคันนา หรือในพื้นที่ต่ำที่น้ำไม่ท่วมขังมากนัก ผักนึ่งน้ำ พบได้ตามแม่น้ำหรือคลอง ส่วนมากจะลอยอยู่บนผิวน้ำ พบว่าบางพื้นที่มีการปลูกผักนึ่งน้ำเพื่อเก็บยอด เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี นครปฐม เป็นต้น ในการปลูกจะใช้ยอดตัดเป็นท่อนแล้วปักดำเป็นแถวพื้นที่ๆเตรียมไว้ จากนั้นจึงปล่อยให้ น้ำท่วมขัง เมื่อเจริญเต็มที่ต้นของผักนึ่งจะลอยอยู่บนผิวน้ำ ส่วนผักนึ่งจีน นิยมใช้เมล็ดพันธุ์ในการปลูก การปลูกจะทำการเตรียมแปลงให้เหมาะสมตามลักษณะพื้นที่ ควรมีการขร่งเพื่อให้ดินร่วนซุย จากนั้นใช้เมล็ดหว่านให้การกระจายของเมล็ดพอดีไม่ให้แน่น หรือห่างเกินไป จากนั้นทำการรดน้ำ ผักนึ่งจีนส่วนของรากติดไปด้วย

ในอดีตเราต้องสั่งเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนเข้าจากประเทศไต้หวัน แต่ในปัจจุบันประเทศไทยสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนเพื่อการส่งออกได้แล้ว ซึ่งพื้นที่การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนในอดีตมีการปลูกผลิตกันมากในแถบจังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดอุทัยธานี จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดนครปฐม เป็นต้น ผู้ที่เข้าไปทำการส่งเสริมการผลิตส่วนมากเป็นบริษัทเอกชน พ่อค้ารายใหญ่ และ Broker สำหรับมูลค่าการส่งออกเมล็ดพันธุ์ควบคุมเพื่อการค้า ปี พ.ศ. 2542 -2548 พบว่าในปี 2542 ประเทศไทยได้มีการส่งออกเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีน มีมูลค่า 94.16 ล้านบาท ปี 2545 มีมูลค่า 103.37 ล้านบาท และในปี 2548 มีมูลค่า 110.80 ล้านบาท (ศูนย์พันธุ์วิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ, 2549) จากมูลค่าการส่งออกที่เพิ่มมากขึ้นแสดงให้เห็นว่าความต้องการเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนมีเพิ่มมากขึ้น ขณะที่พื้นที่การผลิตในแหล่งผลิตเดิมมีอยู่เท่าเดิม และมีการแข่งขันจากบริษัทๆ หรือผู้ผลิตที่เป็นคู่แข่งมากขึ้น จึงทำให้บริษัทๆผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์รวมถึงพ่อค้า และ Broker

ต่าง ๆ ได้มีการแสวงหาแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีความเหมาะสมทั้งในด้านสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และการคมนาคมขนส่งที่สะดวกเพิ่มมากขึ้น

ตารางที่ 1 ปริมาณและมูลค่าการส่งออกเมล็ดพันธุ์ผักบุงจีน ปี พ.ศ. 2542-2548

ปี	ปริมาณ (ตัน)	มูลค่า (ล้านบาท)
2542	2,107.88	94.16
2543	2,473.00	99.96
2544	2,145.77	79.86
2545	3,385.12	103.37
2546	2,696.20	103.98
2547	3,456.54	105.28
2548	3,321.88	110.80

ที่มา: ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (2549)

จังหวัดสุโขทัย มีพื้นที่ทั้งหมด 4,123,000 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าไม้ 1,577,000 ไร่ พื้นที่นา 1,013,000 ไร่ พื้นที่ไร่ 1,015,000 ไร่ พื้นที่ไม้ผลและไม้ยืนต้น 74,000 ไร่ และพื้นที่ในเขตชลประทาน 229,000 ไร่ มีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม การใช้ประโยชน์พื้นที่ส่วนใหญ่ทำนาในช่วงฤดูฝน โดยเฉพาะบริเวณที่มีน้ำชลประทานเข้าถึงหรือมีแหล่งน้ำธรรมชาติ (สถาบันวิจัยการทำการไร่, 2535) เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์จึงทำให้มีภาคเอกชนได้เข้าไปทำการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงจีน เป็นจำนวนมาก อาทิเช่น บริษัท เจียไต๋ จำกัด บริษัท เพ็ญเกษตรกรจำกัด บริษัท ซีน เมล็ดพันธุ์ จำกัด และ บริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด เป็นต้น ในฤดูกาลปลูกของปี 2549-2550 พบว่าพื้นที่การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงจีนของจังหวัดสุโขทัย มีจำนวน 15,137 ไร่ ใน 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอศรีนคร จำนวน 8,534 ไร่ อำเภอสวรรคโลก จำนวน 4,739 ไร่ อำเภอศรีสัชนาลัย จำนวน 1,092 ไร่ อำเภอทุ่งเสลี่ยม จำนวน 560 ไร่ และอำเภอศรีสำโรง จำนวน 212 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดสุโขทัย, 2550) จากสถิติข้อมูลของเกษตรจังหวัดสุโขทัย พบว่าพื้นที่การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงจีนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ซึ่งบริษัทเอกชนที่เข้ามาทำการส่งเสริม มีการทำสัญญาการผลิต มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการผลิต คอยให้คำแนะนำ มีการประกันราคาและรับซื้อผลผลิตคืน ซึ่งราคาที่รับซื้อจะขึ้นอยู่กับคุณภาพของผลผลิต จึงทำให้การ

ส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน โดยภาคเอกชนค่อนข้างที่จะประสบความสำเร็จและมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้บางบริษัทฯ ยังได้มีการวิจัยและพัฒนาเทคนิคการปลูก เพื่อเพิ่มผลผลิตของเมล็ดพันธุ์ให้มากขึ้นอีกด้วย ทำให้เป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรอยากเข้าร่วมโครงการมากขึ้น

ดังนั้นความหลากหลายในการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาในจังหวัดสุโขทัยจึงมีมาก มีปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนจำนวนมากมายที่น้ำจะทำการศึกษา และทำการปรับปรุงแก้ไข จะเห็นได้ว่าภาคเอกชนได้มีบทบาททางการส่งเสริมค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นในด้านพืชผัก พืชไร่ และไม้ผล ซึ่งในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยก็เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ได้มีการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน โดยภาคเอกชนจะมีการจัดตั้งทีมงานส่งเสริมการเกษตรของแต่ละบริษัทฯ ขึ้นมา เพื่อจะไปแนะนำและส่งเสริมให้แก่เกษตรกร เมื่อเทียบกับทางภาครัฐแล้วจะเห็นได้ว่าภาคเอกชนสามารถที่จะปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมได้รวดเร็วกว่า เนื่องจากขั้นตอนการทำงานที่รวดเร็วและมีศักยภาพหลาย ๆ ด้าน อาทิเช่น การเงิน เวลา ขั้นตอนของการทำงาน เมื่อพิจารณาถึงภาครัฐแล้ว เงื่อนไขในการทำงานต่าง ๆ ทำให้งานส่งเสริมล่าช้า ดังนั้นภาคเอกชนจึงเข้ามาช่วยเสริมในจุดนี้

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งจะศึกษาการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ใน 5 อำเภอ ของจังหวัดสุโขทัย ได้แก่ อำเภอศรีนคร อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอทุ่งเสลี่ยม และอำเภอศรีตำโรง จังหวัดสุโขทัย โดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา มุ่งที่ภาคเอกชน กับเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน เพื่อให้การส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนนี้ เป็นประโยชน์ และเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาให้ดียิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ต่อไป

ปัญหาการวิจัย (Research Problem)

การดำเนินงานส่งเสริมของระบบการเกษตรภายใต้พันธสัญญาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น หากได้เกิดจากบริษัทใดบริษัทหนึ่งอย่างที่เคยเกิดขึ้นในอดีตอย่างเดียวไม่ หากแต่เป็นกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับระบบการเกษตรไทยอย่างกว้างขวางนับตั้งแต่การทำนา ปลูกผัก ทำไร่ ทำสวน จนกระทั่งการทำป่าไม้ โดยมีรูปแบบของการดำเนินโครงการที่แตกต่างกันตามลักษณะของ

เป้าหมายการผลิต ระบบการจัดการของผู้ประกอบการ และความร่วมมือของเกษตรกร (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, 2532: 69) แต่ผลที่เกิดขึ้นหลังจากการเข้าร่วมโครงการเกษตรภายใต้พันธสัญญาของเกษตรกรนั้น เมื่อนำวิธีการผลิตใหม่ ๆ ไปปฏิบัติแล้วมักจะพบปัญหาและความยุ่งยากเสมอ เนื่องจากความไม่คุ้นเคยกับระบบของสัญญาการเกษตรมากนัก อันมีผลทำให้เกษตรกรส่วนหนึ่งต้องประสบปัญหาจากการนำเอาระบบของสัญญาการเกษตรไปใช้ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากหลาย ๆ ปัจจัย เช่น จี๊ดความสามารถในการผลิตของเกษตรกร ซึ่งต้องใช้เทคโนโลยีในการผลิตเข้ามาช่วย เป็นเรื่องที่ยุ่ง ยาก ขัดต่อวิถีชีวิตเดิมที่เคยปฏิบัติมา เป็นสาเหตุให้เกษตรกรบางรายล้มเลิกการเข้าร่วมสัญญาเกษตรกร ไป ประกอบกับพื้นฐานการศึกษาของเกษตรกรซึ่งมีไม่สูงนักยังขาดความรู้ความเข้าใจ แม้ว่าจะผ่านการฝึกอบรมจากนักส่งเสริมก็ตาม ผลที่เกิดขึ้นยังพบว่าเกษตรกรยังปฏิบัติการผลิตพืชอย่างไม่ถูกวิธี จึงเป็นผลทำให้ต้นทุนการดำเนินงานสูง ซึ่งได้สอดคล้องกับการเปรียบเทียบการผลิตของบริษัท ที่มีการติดตาม และควบคุมดูแลการผลิตอย่างถูกต้องจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการผลิต กับการผลิตที่ไม่มีการดูแลจากพ่อค้าคนกลาง พบว่าผลผลิตที่ได้มีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ในขณะที่ความต้องการผลผลิตจากเกษตรกรที่เพิ่มขึ้น และที่ดินเพื่อใช้ในการ เกษตรกรรมมีอยู่อย่างจำกัด นอกจากจะส่งผลให้เกิดการบุกรุกทำลายป่าเพิ่มขึ้นแล้ว ยังทำให้เกิดการเร่งเพิ่มผลผลิตในที่ดินที่เคยทำการเพาะปลูกให้ได้ผลผลิตในปริมาณที่มากขึ้นด้วย การใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และยากำจัดวัชพืชเกิดขึ้น ตลอดจนการใช้ที่ดินเพาะปลูกบ่อยครั้งขึ้นด้วย

จากสาเหตุดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกษตรกรไม่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เกิดภาวะหนี้สิน หมดกำลังใจ จึงทำให้เกิดการล้มเลิกการเข้าร่วมโครงการเกษตรภายใต้สัญญา (วินัย วีระพัฒนานนท์, 2537: 60) แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินกิจกรรมการเกษตรของระบบการเกษตรภายใต้พันธสัญญานี้ก็มีส่วนคือมีใช้น้อย คือ เกษตรกรรายย่อยได้รับผลประโยชน์จากเทคโนโลยีที่สามารถลดต้นทุนการผลิต ดังผลที่เกิดกับเกษตรกรที่ขัดแย้งเช่นนี้ เพื่อให้การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจันทบุรีเป็นประโยชน์ และเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจันทบุรีแบบมีสัญญาให้ดียิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ต่อไป ผู้วิจัยจึงใครหาคำตอบที่ถูกต้องว่าเกษตรกรผู้ปลูกผักบึงจันทบุรีเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา ของภาคเอกชนในจังหวัดสุโขทัยว่ามีลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ ความน่าเชื่อถือ และการได้รับการส่งเสริมการผลิตจากภาคเอกชนเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญาอย่างไรบ้าง มีความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ใดบ้าง และมีปัญหา และอุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives of the Research)

การวิจัยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาถึงความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักบึงจันทน์ต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญาของภาคเอกชนในจังหวัดสุโขทัย โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อ

1. ศึกษาลักษณะ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ความน่าเชื่อถือ และการได้รับการส่งเสริมการผลิตจากภาคเอกชน ของเกษตรกรผู้ปลูกผักบึงจันทน์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา
2. ศึกษาความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ของเกษตรกรผู้ปลูกผักบึงจันทน์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญาของภาคเอกชน
3. ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรในด้านการส่งเสริมการปลูกผักบึงจันทน์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Expected Results)

ผลการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักบึงจันทน์ต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัยในครั้งนี้ สามารถนำไปเป็นประโยชน์ต่อบุคคล และหน่วยงานต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ผลที่ได้จากการศึกษา สามารถนำมาปรับปรุงสภาพการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจันทน์ของภาคเอกชน และเป็นแนวทางในการปรับปรุงการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา
2. หน่วยงานของภาครัฐ เช่นกรมส่งเสริมการเกษตร สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายการส่งเสริมการเกษตร ให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ และแนวทางในการเกษตรในปัจจุบัน
3. ผู้บริหารของบริษัท ต่างๆ ในภาคเอกชน สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปปรับปรุงวิธีการดำเนินงาน และเพิ่มประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเกษตรภายใต้พันธสัญญา ให้สอดคล้องกับวิธีการดำเนินงานในปัจจุบัน
4. นักวิจัย และผู้สนใจทั่วไปได้ทราบถึงการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะ เพื่อประกอบการค้นคว้า และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย (Scope of the Research)

การวิจัยเรื่องความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักบึงจีนต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ ภายใต้เกษตรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัยครั้งนี้ มีขอบเขตของการวิจัยในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน ภายใต้เกษตรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในอำเภอศรีนคร อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอทุ่งเสลี่ยม และอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ในส่วนของเกษตรกร ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับ ลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางจิตวิทยา การได้รับการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนแบบมีพันธสัญญา ปัญหา อุปสรรค ความต้องการ และข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญา
2. ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้คือ เกษตรกรผู้ที่เข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญาที่ได้รับการส่งเสริมการผลิตจากภาคเอกชนของทุกบริษัทฯ ในอำเภอศรีนคร อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำโรง อำเภอทุ่งเสลี่ยม และอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2551 ที่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างจำนวน 95 ราย
3. ข้อมูลที่ได้คือข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรดังกล่าว โดยใช้แบบสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2550-2551

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ (Operational Definition of Terms)

ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักบึงจีนต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของโครงการเกษตรภายใต้พันธสัญญา เป็นการแสดงความคิดเห็นต่อผลที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการฯ ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ 1) การแสดงความคิดเห็นด้านการบริการ 2) การแสดงความคิดเห็นด้านผลตอบแทน 3) การแสดงความคิดเห็นด้านสิ่งแวดล้อม และ 4) การแสดงความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และความต้องการ โดยใช้วิธีการความคิดเห็นตามแบบของลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งกำหนดช่วงความรู้สึกของคนเป็น 5 ช่วง หรือ 5 ระดับ คือ มาก ก่อนข้างมาก ปานกลาง ก่อนข้างน้อย และน้อยมาก โดยกำหนดน้ำหนักคะแนนการตอบแต่ละตัวเลือกตามวิธี Arbitrary method คือ 5, 4, 3, 2 และ 1 แล้วนำ

คะแนนจากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดมาคำนวณค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score) และแบ่งช่วงระดับคะแนน ดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น / ปัญหาและอุปสรรค
3.68 - 5.00	มาก
2.34 - 3.67	ปานกลาง
1.00 - 2.33	น้อย

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรที่ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีน ภายใต้การส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีนแบบมีสัญญาทุกบริษัทฯ ที่ผู้ทำวิจัยเข้าไปทำการศึกษา ในอำเภอศรีนคร อำเภอสุวรรณภูมิ อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอทุ่งเสลี่ยม และอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย

ภาคเอกชน หมายถึง บริษัทต่างๆ ที่ทำการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ในเขตจังหวัดสุโขทัย ได้แก่ บริษัท เจียไต๋ จำกัด บริษัท เพื่อนเกษตร จำกัด บริษัท ชิน เมล็ดพันธุ์ จำกัด และบริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด เป็นต้น

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และจำนวนสมาชิกในครอบครัว ซึ่งเป็นลักษณะของผู้มีอำนาจตัดสินใจเข้าร่วมโครงการฯ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ หมายถึง จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีน จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีน ประสิทธิภาพในการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีน จำนวนเงินทุนที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีนรายได้ และรายได้สุทธิจากการขายเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีน

ปัจจัยทางความน่าเชื่อถือ หมายถึง ความเชื่อถือที่มีต่อตัวแทนเกษตรกร ความเชื่อถือที่มีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริม และความเชื่อถือที่มีต่อบริษัทฯ

การได้รับการส่งเสริมการผลิตจากบริษัท หมายถึง การใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ได้รับการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์จากบริษัทฯ ความเข้าใจและปฏิบัติตามสัญญาที่ทำกับบริษัทฯ

ระดับการศึกษา หมายถึง วุฒิการศึกษาสูงสุดของเกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีนภายใต้สัญญาเกษตรกร

รายได้รวม หมายถึง รายได้รวมจากภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรของเกษตรกร

เจ้าหน้าที่ส่งเสริม หมายถึง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของทุกบริษัทฯ ที่คอยให้คำแนะนำแก่เกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีน

การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีนแบบมีสัญญา หมายถึง การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีนที่มีการตกลงระหว่างบริษัทฯ ที่ส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์กับเกษตรกรผู้ปลูก ตาม

เงื่อนไขที่ทางบริษัทฯ เป็นผู้กำหนดที่จะนำมาปฏิบัติต่อกัน และบริษัทฯ จะมีการประกันราคาขั้นต่ำตลอดจนให้คำแนะนำในด้านต่าง ๆ แก่เกษตรกร

วิธีการส่งเสริม หมายถึง วิธีการดำเนินการของบริษัทฯ ต่อเกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนที่เป็นสมาชิก และเข้าร่วมโครงการภายใต้เกษตรพันธสัญญา

จำนวนสมาชิกในครอบครัว หมายถึง จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครอบครัวของเกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีน

พื้นที่ถือครองการเกษตร หมายถึง ขนาดที่ดินทำการเกษตรทั้งหมดทั้งนี้รวมถึงพื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ และไม่มีเอกสารสิทธิ์

ตัวแทนเกษตรกร หมายถึง ผู้นำกลุ่มเกษตรกร หรือหัวหน้ากลุ่มผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนที่ทำสัญญาจัดส่งเมล็ดพันธุ์ให้กับบริษัทฯ

เทคโนโลยีการผลิต หมายถึง แนวปฏิบัติ หรือวิธีการ รวมถึงวิชาการต่าง ๆ ที่เกษตรกรนำไปปฏิบัติ ในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนตามคำแนะนำของบริษัทฯ ประกอบด้วย การเตรียมพื้นที่ การใช้เมล็ดพ่อแม่พันธุ์จากบริษัทฯ การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช

ประสบการณ์การผลิต หมายถึง ระยะเวลาที่เกษตรกรปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนนับจากปีที่เริ่มร่วมโครงการกับบริษัทฯ จนถึงปัจจุบัน

พื้นที่ปลูก หมายถึง ขนาดของพื้นที่ที่ทำการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนของเกษตรกรโดยนับเป็นไร่

ความเชื่อถือที่มีต่อตัวแทนเกษตรกร หมายถึง ความไว้วางใจต่อผู้นำกลุ่มผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนเกี่ยวกับการติดต่อประสานงานกับบริษัทฯ การให้บริการความสะดวก และคำแนะนำ ความรับผิดชอบ เอาใจใส่ต่อสมาชิก การเจรจาต่อรองกับบริษัทฯ เมื่อเกิดปัญหา แบ่งเป็น 5 ระดับคือ มีความเชื่อถือต่อตัวแทนเกษตรกรมาก ค่อนข้างมาก ปานกลาง ค่อนข้างน้อย และน้อย

ความเชื่อถือที่มีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ หมายถึง ความไว้วางใจต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ เกี่ยวกับการมีบทบาทต่อการส่งเสริม จำนวนของเจ้าหน้าที่ การช่วยแก้ปัญหาในการผลิต และความเชื่อมั่นต่อเจ้าหน้าที่ แบ่งเป็น 5 ระดับคือ มีความเชื่อถือต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ มาก ค่อนข้างมาก ปานกลาง ค่อนข้างน้อย และน้อย

ความเชื่อถือที่มีต่อบริษัทฯ หมายถึง ความไว้วางใจที่มีต่อบริษัทฯ ที่ทำการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนของเกษตรกรที่ทำการศึกษา เกี่ยวกับความมั่นใจในการรับซื้อผลผลิต การรักษาสัญญาในการรับซื้อตามราคาประกัน ความตรงต่อเวลาในการรับซื้อ การหักเปอร์เซ็นต์ผลผลิตที่เสียหาย และเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกร แบ่งเป็น 5 ระดับคือ มีความเชื่อถือต่อบริษัทฯ มาก ค่อนข้างมาก ปานกลาง ค่อนข้างน้อย และน้อย

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

(REVIEW OF RELATED LITERATURE)

การวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักนึ่งจีนต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ ภายใต้เกษตรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย” ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางประกอบการศึกษา โดยแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
2. แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเกษตรแบบมีพันธสัญญา (Contract farming)
3. การส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนของภาคเอกชนในจังหวัดสุโขทัย
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรแบบมีพันธสัญญา

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

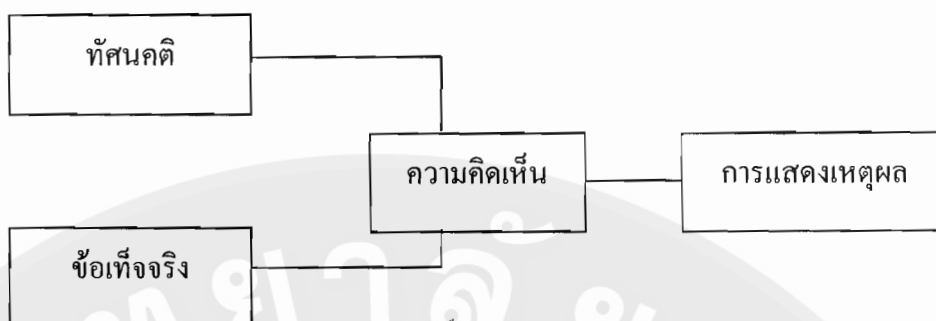
พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2532: 246-247) อธิบายว่า ความคิดเห็น หมายถึง

1. ข้อพิจารณาเห็นว่าเป็นจริงจากการใช้ปัญญาความคิดประกอบ ถึงแม้จะไม่ได้อาศัยหลักฐาน พิสูจน์ยืนยันได้เสมอไปก็ตาม
2. ทักษะ หรือประมาณการเกี่ยวกับปัญหา หรือประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เช่น ทักษะเกี่ยวกับความเหมาะสมของนโยบายวางแผนครอบครัว
3. คำแถลงของผู้ที่ยอมรับนับถือกันว่า เป็นผู้เชี่ยวชาญในหัวข้อปัญหาที่มีผู้นำมาขอปรึกษา

ความคิดเห็น (opinion) เป็นเรื่องของการพิจารณาการตัดสินใจในจิตใจหรือความเชื่อของบุคคลที่มีอยู่ในใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่มีขอบเขตประสบการณ์ของบุคคลต่อสิ่งนั้น ๆ ซึ่งมีข้อแตกต่างคล้ายคลึงหรือความหลากหลายของแต่ละบุคคล ด้วยเหตุนี้ นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความคิดเห็น” ไว้ดังนี้

มานิต มานิตเจริญ (2528: 419) ได้ระบุในพจนานุกรมไทยว่า ทรรศนะ หมายถึง “ความคิดเห็น” หรือ “ความเห็น” ซึ่งในความคิดเห็นของแต่ละคน แต่ละกลุ่มย่อมที่จะมีความเห็นเหมือนกันหรือไม่เหมือนกันก็ได้ ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะด้วยการพูดหรือการเขียน ซึ่งในการแสดงออกนี้จะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคลเป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาและประเมินค่าก่อนที่จะมีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกนี้อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธก็ได้

Klossa (1969: 386) อ้างใน เทพฤทธิ์ โภโกโศสวรรณ (2540: 32) กล่าวว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของแต่ละบุคคลในการพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเป็นการประเมินผล (evaluation) สิ่งใดสิ่งหนึ่ง จากสภาพแวดล้อม (circumstances) ต่างๆ หรือ ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกถึงการลงความเห็นของบุคคลหนึ่งด้านข้อเท็จจริง ส่วนคำว่า ทรรศนคติ คือ สภาพจิตใจ หรือความรู้สึกนึกคิดของบุคคล หรือ ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมาเป็นที่ปรากฏต่อบุคคล หรือสาธารณชนก็ตาม ล้วนเป็นการกระทำอันเกิดจากทรรศนคติที่มีอยู่ทั้งสิ้น เนื่องจากทรรศนคติเกี่ยวข้องกับความคิดเห็น ยิ่งกว่านั้นนั้น ปรีชา ดวงศศิธร (2530: 10) อ้างใน สรนรา ชวคุณากรณ์ (2546: 6) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็น คือ การแสดงออกซึ่งวิจรรย์ญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะความเห็นของบุคคลในขณะที่ทรรศนคติแสดงถึงความรู้สึกทั่วๆ ไปเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นจะเป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ ความคิดเห็นมีความหมายแคบกว่าทรรศนคติ เพราะความคิดเห็นของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปตามข้อเท็จจริง (fact) และทรรศนคติ (attitude) ของบุคคล ในขณะที่ทรรศนคติแสดงสภาพความรู้สึกทั่วไปเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นจะเป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งใด โดยเฉพาะ ซึ่งสามารถสรุปความสัมพันธ์ระหว่างทรรศนคติ การแสดงเหตุผล และข้อเท็จจริงได้ว่า ความคิดเห็นเกิดจากการแปลข้อเท็จจริง หรือสิ่งที่ได้พบเห็นมา แต่ลักษณะของการแปลข้อเท็จจริงนั้น ๆ ย่อมเป็นไปตามทรรศนคติของบุคคล และเมื่อคนนั้นถูกถามว่าทำไม จึงมีความคิดเห็นอย่างนั้น เขาจะพยายามให้เหตุผลไปตามที่เขาคิด เพื่อให้ถ่ายทอดความเข้าใจ อาจสรุปความสัมพันธ์ดังกล่าว ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ที่มาของการเกิดความคิดเห็น

ความคิดเห็น เป็นเรื่องของส่วนบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่มีขอบเขตตามประสบการณ์ของบุคคลต่อสิ่งนั้นซึ่งมีข้อแตกต่าง คล้ายคลึงหรือความหลากหลายของแต่ละบุคคล ทำให้เกิดความขัดแย้ง เห็นด้วย คล้อยตาม ซึ่งเป็นพฤติกรรมปกติของสังคม บุญธรรม คำพอง (2520: 27) อ้างใน วุฒิชัย มินประพาพ (2540: 20) ได้กล่าวถึงความคิดเห็นไว้ดังนี้ “...ความคิดเห็นของบุคคลจะเกี่ยวข้องกับคุณสมบัติประจำตัวบางอย่าง เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน และติดต่อระหว่างบุคคล ทั้งนี้เพราะพื้นฐานความรู้อันเป็นกระบวนการสังคม กรณีที่ได้รับจากการศึกษามาเป็นเวลาหลายปี จะเป็นรากฐานในการก่อให้เกิดความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ”

เช่นเดียวกับ สุนิลา ทนุผล (2530: 5-6) ที่ได้กล่าวว่า แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคคลนั้นมักเกิดจากมูลเหตุ 2 ประการคือ

1. ประสบการณ์ที่บุคคลมีกับสิ่งของบุคคล หรือสถานการณ์ หรือเกิดขึ้นในตัวบุคคลจากการได้พบเห็น ค้นเคย ได้ทดลอง ฯลฯ อันถือเป็นประสบการณ์โดยตรง (direct experience) และจากประสบการณ์โดยอ้อม (indirect experience) ได้แก่ การได้ยิน ได้ฟัง
2. ค่านิยม และการตัดสินค่านิยม เนื่องจากกลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีค่านิยม และการตัดสินค่านิยมไม่เหมือนกัน จึงอาจมีความคิดเห็นต่อสิ่งเดียวกันแตกต่างกัน

วิทย์ เทียงบุญธรรม (2529: 703) ระบุว่า ทัศนคติ มีความหมายเป็นภาษาอังกฤษคือ Opinion หรือ View ดังนั้นทั้งคำว่า “ทัศนคติ” หรือ “View” หรือ “Opinion” จึงสามารถใช้ในความหมายเดียวกัน คือ หมายถึงความคิดเห็น

Weber (1973: 187) อ้างใน สรนรา ชวคุณากรณ์ (2546: 8) ได้กล่าวว่า มนุษย์ใช้เหตุผลของตนเอง (man is rational animal) สัตว์ทำไปตามสัญชาตญาณ แต่มนุษย์ทำไปตามการเรียนรู้และเหตุผลของตนเอง มนุษย์มีเหตุผลว่า การทำบุญทำทานเป็นสิ่งดีจะได้บุญ และทำให้จิตใจ

สบาย พฤติกรรมทั้งสิ้นของมนุษย์ดำเนินไปโดยใช้ “เหตุผล” ตามที่กล่าวไว้แล้วนั้น ความคิดเห็นจะบงการพฤติกรรมของคนในโลก มีผู้นับถือศาสนาคริสต์นับพันล้านคนได้รับคำสอนในคัมภีร์ไบเบิลให้ความสำคัญกับ “ความคิด” เป็นลำดับต้นว่า “คนใดคิดอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น” (For as he think in his heart; so is he: Proverb 23.7) จากแนวความคิดเห็นของ Max Weber พอสรุปได้ว่า ความคิดเห็นเป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งในการแสดงออกความคิดเห็น จะเกี่ยวกับการประเมินค่าก่อนที่จะตัดสินใจแสดงความคิดเห็นในเรื่องนั้น ๆ

นอกจากนั้นยังมีความหมายที่กว้างออกไป ซึ่ง Broom and Phillips (1970) อ้างใน วิลลิสรี เรียมดี (2540: 8) กล่าวไว้ว่า “...ทัศนคติจะปรากฏอยู่ในความคิดเห็นซึ่งเป็นเรื่องการตัดสินใจเฉพาะในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง การเรียงลำดับจากค่านิยมไปสู่ทัศนคติและความคิดเห็น เป็นการก้าวจากเรื่องทั่วไป ไปยังเรื่องเฉพาะจากสภาพจิตหรือความโน้มเอียงที่เริ่มกว้าง ๆ และแคบเข้า จนในที่สุดแสดงออกมาเป็นความคิดเฉพาะเรื่อง ความคิดเห็นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ความคิดเห็นมักจะเป็นผลที่สลับซับซ้อนของทัศนคติหลายอย่าง ความคิดเห็นของบุคคลที่แสดงถึงความกดดันในสถานการณ์หนึ่งจะไม่มีผลผูกพันจริงจัง ดังจะเห็นได้จากการมีสมาชิกสถานิติบัญญัติ ซึ่งเปลี่ยนความเห็นของตนไปตามอำนาจของกลุ่มต่าง ๆ และบรรยากาศความคิดเห็นที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ...”

สุภาณี สนิธิรัตน์ และคณะ (2537: 369) อ้างใน เทพฤทธิ์ โกยโกโคสวรรณค์ (2540: 31) กล่าวถึง ความเชื่อ และความคิดเห็น (beliefs and opinions) ว่า โดยทั่วไปคำว่า ทัศนคติ ความเชื่อ และความคิดเห็น มักใช้สลับสับเปลี่ยนกันบ่อย ๆ นักจิตวิทยาได้พยายามแยกความแตกต่างของคำเหล่านี้ออกมา คำว่า ความเชื่อ เป็นเรื่องของยอมรับข้อความ หรือเรื่องใดๆ ที่เป็นข้อเท็จจริง (fact) หรือความจริง (truth) ความเชื่อนั้นไม่จำเป็นว่าแต่ละคนจะปฏิบัติในทางเดียวกัน เพราะว่ามันไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับเขา ส่วนคำว่า ความคิดเห็น นักจิตวิทยาถือว่าเป็นความเชื่ออย่างอ่อน ๆ โดยความคิดเห็นนั้นอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

จากแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ความคิดเห็นเป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งอาจจะแสดงออกมาด้วยคำพูด การปฏิบัติหรือการเขียน การแสดงออกของความคิดเห็นจะเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยม การศึกษา ประสบการณ์ สภาพแวดล้อม และพฤติกรรมระหว่างบุคคล เป็นเครื่องช่วยในการพิจารณาและประเมินค่า ก่อนที่จะตัดสินใจแสดงความคิดเห็นในเรื่องนั้น ๆ ซึ่งความคิดเห็นนี้อาจจะเป็นที่ยอมรับ หรือปฏิเสธจากคนอื่น ๆ ก็ได้

แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเกษตรแบบมีพันธสัญญา

กรมส่งเสริมการเกษตร (2534: 32) อ้างโดย ปุณณรัตน์ อุบลจิต (2547: 5) ให้ความหมายของระบบการผลิตแบบมีสัญญาผูกพัน (contract farming) ว่าเป็นการจัดการทางความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตกับผู้รับซื้อผลผลิตแบบแนวดิ่ง (vertical chain of production and marketing) โดยที่ผู้รับซื้อสามารถกำหนดความแน่นอนของวัตถุดิบ ซึ่งเป็นผลผลิตทางการเกษตรที่เกษตรกรจะรับซื้อ โดยที่ตัวเองไม่ต้องเป็นเจ้าของ (ownership) ของหน่วยการผลิตนั้นเสียเอง ซึ่งหมายถึงว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการยังเป็นอิสระ โดยเป็นเจ้าของหน่วยการผลิตของตนเอง แต่มีการทำสัญญากับผู้รับซื้อล่วงหน้า ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นโรงงานแปรรูปสินค้าเกษตรเกี่ยวกับปริมาณและคุณภาพของผลผลิตทางการเกษตรที่ตนจะผลิตป้อนให้ โดยมีเงื่อนไขอย่างน้อย 2 ประการ คือ ประการแรก ผู้รับซื้อจะต้องสร้างหลักประกันในขบวนการผลิตของเกษตรกรในด้านต่างๆ เช่น ให้สินเชื่อ ให้ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพ รวมถึงการให้บริการส่งเสริมการเกษตรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตของเกษตรกรในสัญญาทางด้านคุณภาพของวัตถุดิบที่โรงงานของตนต้องการอีกด้วย ประการที่สอง ผู้รับซื้อจะต้องสร้างหลักประกันทางด้านตลาด ให้แก่ผลผลิตที่เกษตรกรในโครงการผลิตได้ เช่น กำหนดราคาซื้อที่แน่นอนขึ้น

ในทำนองเดียวกัน เสกสม กงนุมติ (2544: 20) ได้กล่าวถึงการดำเนินงานตามระบบการผลิตแบบมีสัญญาผูกพัน เป็นรูปแบบที่ทำการเกษตรแบบครบวงจร โดยเน้นให้มีการประสานงานกันระหว่างองค์กรร่วม เช่น ธนาคาร ภาครัฐ เกษตรกรและโรงงานเอกชน เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรยกระดับผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ ลดต้นทุนการผลิตต่อไร่ พร้อมทั้งให้มีการกำหนดราคาสินค้าขั้นต่ำที่จะรับซื้อคืน โดยยึดหลักการรับซื้อผลผลิตตามภาวะการตลาด ในหลักการของการผลิตแบบมีสัญญาผูกพันจะ ระบุต้นทุนขั้นต่ำที่เหมาะสม กำไรที่เหมาะสมโดยการกำหนดราคาขั้นต่ำไว้ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงคุณภาพผลผลิตที่จะได้ต้องเหมาะสมด้วย

นอกจากนั้น สมภพ มานะรังสรรค์ (2535: 3) อ้างโดย สุภลักษณ์ ชัยอนันต์ (2540: 11) กล่าวถึงกล่าวถึงระบบการตลาดแบบมีสัญญาผูกพันว่าเป็นระบบที่ได้มีการใช้กันในด้านประเทศกว่า 20 ปีแล้ว เพื่อเป็นการประนีประนอมกันระหว่างการผลิตสินค้าเกษตรในระบบการผลิตแบบเก่า และระบบการผลิตแบบใหม่ (contract farming) โดยมีการประกันราคา การถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่และการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้เกษตรกรเกิดแรงจูงใจมากขึ้น มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของมากขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เป็นการเชื่อมระหว่างโรงงานกับเกษตรกร เพื่อให้กระบวนการผลิตของเกษตรกรเป็นไปตามข้อกำหนด และมาตรฐานของโรงงาน

2. เป็นการสร้างหลักประกันด้านราคาให้แก่เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ผลิตพืชใหม่ ๆ หรือพืชที่ต้องใช้ความประณีต ควรจูงใจให้แก่เกษตรกรหันมาปลูกพืช หรือเข้าสู่ระบบได้ จะต้องคำนึงถึงหลักประกันด้านราคา

มนตรี กล้าขาย (2537:12) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการผลิตแบบมีสัญญาผูกพันว่ามี 3 รูปแบบ คือ

1. ประกันราคาผลผลิต ให้บริการส่งเสริมความรู้และเทคโนโลยี และสนับสนุนปัจจัยการผลิต

2. ประกันราคาผลผลิตและให้บริการส่งเสริมความรู้และเทคโนโลยี

3. ประกันราคาผลผลิตอย่างเดียว

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2536) อ้างโดย เกษม วิทยา (2545: 6) ให้ความหมายของการเกษตรแบบมีสัญญาผูกพันว่า หมายถึง การทำการผลิตในลักษณะที่มีข้อตกลงหรือสัญญาต่าง ๆ ระหว่างเกษตรกร และนิติบุคคล เช่น โรงงานแปรรูปหรือบริษัท พ่อค้าต่างๆ ไป สัญญานี้อาจตกลงด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร โดยจะระบุเงื่อนไขเกี่ยวกับการผลิตและการตลาด ซึ่งจะตกลงกันก่อนจะทำการผลิต เป็นระบบที่มีการตกลงระหว่างคู่สัญญาทั้ง 2 ฝ่าย คือ โรงงานแปรรูปหรือบริษัทกับเกษตรกร ซึ่งจะมีการผูกพันกันใน 3 ลักษณะ คือ ผูกพันเฉพาะการผลิต โดยโรงงานแปรรูปให้ความช่วยเหลือด้านปัจจัยการผลิต การให้กู้ยืมเงินแก่เกษตรกร ผูกพันเฉพาะการตลาด โดยการกำหนดปริมาณการซื้อขายในราคาที่ได้ตกลงกันไว้ล่วงหน้าแล้ว และผูกพันด้านการผลิตและการตลาด โดยโรงงานแปรรูปหรือบริษัทจะให้ความช่วยเหลือในด้านสินเชื่อ ปัจจัยการผลิต ความรู้เทคโนโลยีต่าง ๆ เกษตรกรต้องขายผลผลิตให้แก่โรงงานหรือบริษัทตามจำนวนและราคาที่ตกลงกันไว้ในสัญญา

Roy (1972) อ้างโดย ชาลี เกตุแก้ว (2536: 10-11) ได้ให้ความหมาย Vertical Integration ว่า หมายถึง “ขั้นตอนการผลิตที่ต่อเนื่องกัน (successive stage of production) ตั้งแต่สองขั้นตอนขึ้นไป โดยมีลักษณะเป็น Farm และ Non-farm ซึ่งมาร่วมกันดำเนินงานภายใต้หน่วยธุรกิจเดียวกัน” ซึ่งอีกนัยหนึ่งคือการรวมกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ด้วยกัน โดยมีการตัดสินใจ การจัดการ และการประสานงานร่วมกันภายใต้สัญญา หรือข้อตกลงต่างๆ จากการสำรวจธุรกิจเกษตร ระหว่างเกษตรกรและหน่วยธุรกิจ ที่ร่วมกันดำเนินธุรกิจภายใต้สัญญาข้อตกลงระหว่างกันแล้ว สามารถจำแนก Vertical integration ได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. Non-integration เป็นการดำเนินธุรกิจการผลิตในลักษณะที่ไม่มีการทำสัญญาผูกพันใดๆ ระหว่างเกษตรกรกับหน่วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องกันเพียงแต่มีการซื้อขายระหว่างกันเท่านั้น เกษตรกรมีอิสระอย่างเต็มที่ ในการตัดสินใจเลือกใช้ปัจจัยการผลิต และขายผลผลิตให้ใครก็ได้ที่ให้ราคาดีที่สุดในผลเสียของลักษณะนี้คือ เกษตรกรจะต้องเป็นผู้รับภาระความผันผวน (fluctuation) ทางด้านการผลิตและราคา

2. Quasi-integration หรือ Contract farming เป็นการดำเนินธุรกิจการผลิตภายใต้ข้อสัญญาผูกพันที่ตกลงระหว่างเกษตรกรกับหน่วยธุรกิจที่เกี่ยวข้อง (contractors) ซึ่งสามารถจำแนกตามลักษณะของการผูกพันได้เป็น 2 รูปแบบดังนี้

2.1 Limited Management Contract คือ การทำธุรกิจภายใต้ข้อตกลงผูกพันร่วมกันระหว่างเกษตรกรกับหน่วยธุรกิจ (บริษัทฯ) โดยทั่วไปลักษณะการผูกพันจะจำกัดเฉพาะด้านการผลิตกล่าวคือ บริษัทฯ จะเป็นผู้จัดหาปัจจัยการผลิตที่จำเป็นให้แก่เกษตรกร ในลักษณะที่เป็นสินเชื่อ เกษตรกรจะเป็นผู้รับภาระเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของราคา และปริมาณของผลผลิต หรือ เกษตรกรมีอิสระในการตัดสินใจ จัดจำหน่ายผลผลิตได้อย่างเต็มที่

2.2 Full Management Contract คือ เป็นการดำเนินธุรกิจภายใต้ข้อตกลงผูกพันระหว่างเกษตรกรกับหน่วยธุรกิจ (บริษัทฯ) ทั้งในด้านการผลิตและการตลาด กล่าวคือ บริษัทฯ เป็นผู้จัดหาวัสดุการเกษตร และปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร โดยมีการประกันราคาซื้อขายผลผลิต เพราะการตกลงผูกพันในกรณีนี้ เกษตรกรต้องปฏิบัติตามสัญญาอย่างเคร่งครัด และยินยอมให้บริษัทฯ เข้ามาดูแล ควบคุมการผลิต เพราะการตกลงผูกพันในลักษณะนี้บริษัทจะเป็นผู้รับภาระความเสี่ยงตามข้อตกลงและเงื่อนไขต่าง ๆ สำหรับเกษตรกรจะมีความเสี่ยงในการผลิตลดลง ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่ทำให้เกษตรกรสนใจเข้าร่วมการผูกพันในการผลิตดังกล่าว

3. Ownership Integration Though Profit Type หรือ เรียกว่า “Company owned” คือ บริษัทฯ (contractors) จะเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตต่าง ๆ โดยเกษตรกรเป็นเพียง “ลูกจ้าง” และจำเป็นต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของบริษัทอย่างเคร่งครัด วิธีนี้เกิดขึ้นเนื่องจากเกษตรกรไม่มีความสามารถที่จะดำเนินกิจการได้ด้วยตนเอง คือ ขาดความรู้ในการผลิต ขาดแคลนเงินทุน ตลอดจนลักษณะการผลิตมีความเสี่ยงสูงต่อการขาดทุน

4. Farmer Operating Cooperatives หรือ Ownership Integration Though Cooperatives คือ เกษตรกรจะทำการรวมกลุ่มกันจัดตั้งองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรเพื่อจัดหาปัจจัยการผลิตที่จำเป็นและตลาดสินค้าให้แก่สมาชิกของกลุ่ม

ทองโรจน์ อ่อนจันทร์ (2530) อ้างโดย เรือนมุล ระวังทรัพย์ (2540: 16) กล่าวถึงการเกษตรแบบมีสัญญา ว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เกษตรกรสามารถเลือก เพื่อลดความเสี่ยง

เพราะว่าการเกษตรเป็นธุรกิจที่มีความเสี่ยงสูง กล่าวคือ เกษตรกรจะประสบปัญหาการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตที่เกิดจากสภาพภูมิอากาศ การแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช และการเปลี่ยนแปลงของราคาผลผลิตที่เกิดจากความแตกต่างระหว่างราคาผลผลิตที่เกษตรกรคาดว่าจะขายได้ เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวกับราคาที่เกษตรกรขายได้จริง โดยในทางปฏิบัติเกษตรกรสามารถที่จะเลือกวิธีที่จะนำมาใช้ เพื่อลดความเสี่ยงภัยทางการเกษตรได้ดังนี้

1. การประกันภัย (insurance) ในการผลิตทางการเกษตร เกษตรกรอาจจะประสบความเสียหายอันเนื่องมาจากสภาพภูมิอากาศที่แปรผันและการทำลายของโรคและแมลง การซื้อการประกันภัยจะเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยทำให้เกษตรกรลดความสูญเสียจากสภาพการณ์ ความเสี่ยงดังกล่าว บริษัทผู้รับประกันภัยสามารถที่จะยอมรับภาระความเสี่ยงเหล่านี้ได้ เพราะบริษัทสามารถกระจายความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นนี้ไปสู่เกษตรกรผู้รับประกันภัยทั้งระบบ

2. การผลิตหลายอย่าง (diversification) ในทางปฏิบัติ เกษตรกรอาจปลูกพืชหลายอย่างในช่วงเวลาเดียวกันหรือผลิตพืชอย่างเดียวกันแต่มีการขายในเวลาที่แตกต่างกัน เพื่อเป็นการกระจายความเสี่ยงด้านรายได้ และความเสี่ยงด้านราคาผลผลิต แต่การผลิตหลายอย่างนี้จะเป็นการลดรายได้เฉลี่ยและเพิ่มต้นทุนในการผลิตอันเนื่องมาจากขนาดการผลิตไม่เหมาะสม

3. การซื้อขายตามสัญญา (contract) เป็นการทำสัญญาคงซื้อขายผลผลิตกันไว้ก่อน เพื่อเป็นการป้องกันความเสี่ยงด้านราคาภายใต้การผลิตแบบซื้อขายตามสัญญานี้ ผู้ผลิตจะยกภาระความเสี่ยงในเรื่องการเปลี่ยนแปลงของราคาไปสู่ผู้ซื้อได้ในระดับหนึ่ง

4. การก่อให้เกิดการคล่องตัวในการผลิต (flexibility) เป็นการจัดการฟาร์มที่มุ่งให้เกิดความคล่องตัวและสอดคล้องกับแผนการผลิตในการที่จะตัดแปลงปรับปรุงกิจการฟาร์มเพื่อรองรับการผลิตที่แปรผัน

5. การสร้างสภาพคล่องในสินทรัพย์ (liquidity) เป็นการจัดการฟาร์มให้สินทรัพย์ต่าง ๆ มีสภาพคล่อง กล่าวคือ สามารถเปลี่ยนแปลงเป็นเงินสดได้ทันทีที่ต้องการ

รัตนศักดิ์ หงษ์ทอง (2549: 18) กล่าวถึง การผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะด้านการปลูกพืชนั้นมีความเสี่ยงค่อนข้างสูง คือ ผลผลิตที่เกษตรกรได้รับในแต่ละปีนั้นจะไม่แน่นอนอันเนื่องมาจากสภาพภูมิอากาศ การแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช ในขณะที่ความต้องการสินค้าเป็นแบบไม่มียืดหยุ่น (inelastic) ซึ่งให้ราคาผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงมากผิดปกติ หากมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านผลผลิตส่งผลให้ราคาผลผลิตที่เกษตรกรได้รับไม่แน่นอน เนื่องจากราคาผลผลิตขึ้นลงตามภาวะตลาด ทำให้เกษตรกรต้องเป็นผู้รับภาระความเสี่ยงทั้งทางด้านทางการผลิตและการตลาด ซึ่งในทางปฏิบัติเกษตรกรสามารถลดความเสี่ยงได้หลายวิธี

1. การทำประกันภัย บริษัทผู้รับประกันจะรับภาระความเสียหาย อันเนื่องมาจากสภาพภูมิอากาศผันแปร และการทำลายของโรคและแมลงศัตรูพืช

2. การผลิตหลายอย่าง คือ ผลผลิตพืชหลายอย่างในเวลาเดียวกัน เพื่อกระจายความเสี่ยงทางด้านรายได้ และราคาผลผลิต แต่วิธีนี้อาจมีรายได้เฉลี่ยลดลง และมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้นอันเนื่องมาจากขนาดผลิตที่ไม่เหมาะสม

3. การก่อให้เกิดความคล่องตัวกับแผนการผลิตในการที่จะปรับปรุง และดัดแปลงกิจการเพื่อรองรับการผลิตที่แปรผัน

4. การทำธุรกิจครบวงจร (vertical integration) หรือ การรวมตัวของธุรกิจแนวตั้ง โดยใช้ผลผลิตทางการเกษตรเป็นวัตถุดิบของธุรกิจขั้นแปรรูป และมีธุรกิจการจัดจำหน่ายเป็นขั้นสุดท้าย การทำธุรกิจในลักษณะนี้เป็นไปได้ยากสำหรับเกษตรกรรายย่อย

5. การทำสัญญาผูกพัน (contract) เป็นการทำสัญญาระหว่างเกษตรกรและผู้รับซื้อ เพื่อกระจายความเสี่ยงด้านราคาไปสู่ผู้รับซื้อในระดับหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะของการทำสัญญาทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและตกลงกันด้วยวาจา การทำสัญญามีหลายรูปแบบ พอจะจำแนกได้ 3 รูปแบบคือ

5.1 สัญญาที่ประกันในเรื่องตลาดสัญญานี้จะระบุคุณภาพของผลผลิต เกษตรกรจะเป็นผู้ตัดสินใจในการผลิตเอง เกษตรกรจะรับภาระความเสี่ยงในเรื่องการผลิตมีการกำหนดราคาขั้นต่ำ หรือราคาประกันไว้ล่วงหน้า ระยะเวลาในการส่งมอบผลผลิต และปริมาณผลผลิตที่สามารถจะผลิตได้สัญญาในลักษณะนี้ ให้เกษตรกรพยายามปรับปรุงคุณภาพของผลผลิตให้มีมาตรฐานตามที่โรงงานแปรรูป หรือผู้รับซื้อกำหนด

5.2 สัญญาที่มีการให้ปัจจัยการผลิต สัญญาผู้รับซื้อหรือโรงงานแปรรูปจะเป็นราคาตลาดแต่จะมีการประกันราคาขั้นต่ำเอาไว้ สัญญาในลักษณะนี้ โรงงานหรือผู้รับซื้อจะรับภาระความเสี่ยงด้านราคาพร้อมกับเกษตรกรผู้ผลิต

5.3 สัญญาที่มีการจัดการด้านการผลิต เป็นสัญญาที่เต็มรูปแบบที่สมบูรณ์ที่สุด โดยเป็นการรวมสัญญาสองแบบแรกเข้าด้วยกัน คือ มีการประกันราคาขั้นต่ำ การจัดหาปัจจัยการผลิตมาให้และการสนับสนุนช่วยเหลือด้านความรู้วิชาการ ตลอดจนการจัดการผลิตให้แก่เกษตรกรสัญญาในลักษณะนี้ โรงงานแปรรูปหรือผู้รับซื้อจะรับภาระความเสี่ยงด้านราคาไว้ทั้งหมด ลักษณะการทำสัญญาอาจมีการทำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือมีการตกลงด้วยวาจา และอาจมีการทำสัญญาระหว่างโรงงานแปรรูปกับเกษตรกรโดยตรง ระหว่างโรงงานแปรรูปกับคนกลาง หรือโบรกเกอร์ และระหว่างโรงงานแปรรูปกับสถาบันหรือหน่วยงาน เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร เป็นต้น โดยระบุเงื่อนไขทางการผลิตและการตลาด ซึ่งมีการตกลงกันก่อนที่จะทำ

การผลิต ยิ่งกว่านั้น Glover and Ghee (1992: 11) อ้างโดย วุฒิชัย มินประพาพ (2540: 6) ได้กล่าวไว้ว่าโครงการเกษตรภายใต้สัญญาเป็นวิถีทางที่เข้าไปจัดการการไหลเวียนของสินค้า ซึ่งผ่านเป็นเส้นขนานระหว่างการผลิตและการตลาด การบริหารงานที่มั่นคงของโครงการเกษตรภายใต้สัญญานั้น จะต้องควบคุมการผลิตวัตถุดิบเป็นจำนวนมาก โดยที่ไม่มีการเป็นเจ้าของในแต่ละหน่วยผลิต

การจัดการโครงการภายใต้สัญญานั้น แต่ละหน่วยที่ทำการแปรรูปหรือส่งออกผลผลิตนั้น ๆ จะต้องซื้อผลผลิตจากเกษตรกรอิสระ การซื้อผลผลิตเหล่านั้นสามารถเติมต่อหรือสำรองในการผลิตในตัวของหน่วยผลิตกลางเอง ระยะเวลาในการรับซื้อผลผลิตได้มีการจัดการในเบื้องต้นโดยผ่านสัญญา ซึ่งเกษตรกรได้ทำการเซ็นสัญญาตอนที่เริ่มปลูก และในสัญญาได้ระบุถึงปริมาณ และคุณภาพของผลผลิตที่ทางบริษัทจะทำการรับซื้อและมีราคาที่ทางบริษัทจะจ่ายให้กับเกษตรกร ทางบริษัทจะให้เครดิตในปัจจัยต่าง ๆ ในการผลิตซึ่งได้แก่เครื่องทุ่นแรงฟาร์มให้เช่าและให้คำแนะนำทางด้านเทคนิคต่าง ๆ นอกจากนี้บริษัทมีสิทธิ์ที่จะเก็บผลผลิตที่ต่ำกว่ามาตรฐานที่ทางบริษัทได้ตั้งเอาไว้

วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ (2532: 67) ได้กล่าวว่าการเกษตรแบบครบวงจรคือ กระบวนการผลิตที่มีการจัดการหรือวางแผนการผลิตในขั้นตอนต่าง ๆ โดยผู้ประกอบการกลุ่มเดียวกัน (vertical integration) เช่นผู้ประกอบการอาหารสัตว์จะผลิตลูกไก่เนื้อ เลี้ยงเอง รวมทั้งการผลิตไก่ชำแหละส่งตลาด แต่สำหรับในประเทศไทยผู้ประกอบการมักจะหลีกเลี่ยงการดำเนินการแบบครบวงจรโดยสมบูรณ์แบบ โดยการว่าจ้างแรงงานเกษตรกรมาทำงานโดยตรงเนื่องจาก

1. เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อยที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับหนึ่ง ดังนั้นการดึงเกษตรกรเข้ามาร่วมโครงการกับบริษัท ทำให้บริษัทไม่ต้องรับผิดชอบค่าอาหารสวัสดิการ หรือแม้กระทั่งไม่ต้องทำตามกฎหมายแรงงาน
2. บริษัทสามารถดึงเอาผลิตภาพ (productivity) ในตัวเกษตรกรออกมาได้เต็มที่ ดีกว่าการเป็นแรงงานเกษตรกร เนื่องจากผลผลิตที่เพิ่มขึ้น หรือลดลงนั้น เกษตรกรมีส่วนรับผิดชอบด้วย

ดังนั้นการเกษตรแบบครบวงจรในประเทศไทยซึ่งเปลี่ยนมาเป็น “การเกษตรแบบครบวงจรตามข้อตกลง” ซึ่งเป็นลักษณะการทำการเกษตรที่มีลักษณะกึ่งกลางระหว่างรูปแบบที่เกษตรกรเป็นผู้ควบคุมวางแผนการผลิตเอง (บริษัทธุรกิจการเกษตรขายปัจจัยการผลิตหรือรับซื้อผลผลิต) และการทำการเกษตรขนาดใหญ่ ที่ผู้ประกอบการเป็นผู้วางแผนการผลิต (มีเกษตรกรเป็นแรงงานรับจ้าง)

อาภรณ์ ศรีพิพัฒน์ (2538: 48) ได้กล่าวถึงการส่งเสริมและสนับสนุนการทำการเกษตรประเภท contact farming ไว้ว่าความสำเร็จของรูปแบบดังกล่าวขึ้นอยู่กับ ความสมดุลของ

ผลประโยชน์ที่คู่สัญญาจะได้รับ นั่นคือผลประโยชน์ระหว่างตัวเจ้าของโรงงานและเกษตรกรในลักษณะเช่นนี้ เกษตรกรรายย่อยจะได้รับผลประโยชน์ จากเทคโนโลยีที่สามารถลดต้นทุนการผลิตได้เป็นส่วนหนึ่ง เช่น การปลูกถั่วเหลืองฝักสดส่งให้กับบริษัทห้องเย็นเพื่อที่บริษัทจะได้ทำการแช่แข็งบรรจุกล่องส่งออกนอกเป็นสินค้าเกษตรส่งออก สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นอุตสาหกรรมแปรรูปทางการเกษตรแบบครบวงจรอย่างหนึ่งที่ทำให้ความสำเร็จให้กับทั้งผู้ประกอบการโรงงานและเกษตรกรเอง

นอกจากนี้ Tang (1985: 57-61) อ้างโดย สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์ (2540: 11-14) ได้กล่าวถึงความหมายของ contract farming ว่า คือการค้าเนินธุรกิจในขณะที่มีการจัดการเกี่ยวกับความเสี่ยง (business venture) ระหว่างเกษตรกรกับบริษัทเอกชน ตามขอบเขตของความผูกพัน ซึ่งจะจำกัดอยู่ภายใต้ข้อตกลงและเงื่อนไขที่เกี่ยวกับการผลิต การจัดการและการตลาดของสินค้านั้นๆ ในลักษณะเช่นนี้ การปลูกพืชตามสัญญาผูกพันจึงเป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมทั้งทางด้านการจัดการองค์การ การจัดทรัพยากร กฎระเบียบ การถ่ายทอดข่าวสารข้อมูล และพฤติกรรมของบุคคลในการผลิต การแปรรูป และการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ผู้ที่ทำสัญญาไว้กับเกษตรกรเช่นนี้อาจเป็นโรงงานแปรรูปกับเกษตรกร หรืออาจเป็นผู้ขายส่งที่เป็นคนกลางระหว่างผู้ปลูกหรือผู้ส่งออกกับเกษตรกร

สาระสำคัญที่มักจะระบุไว้ในสัญญา มีอยู่ 3 ส่วน คือ

1. การประกันปริมาณที่จะรับซื้อ
2. การประกันราคาที่จะรับซื้อ
3. การจัดหาปัจจัยการผลิต บริการสนับสนุนการผลิต และคำแนะนำทาง

เทคโนโลยีให้เกษตรกรจากแนวความคิดดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า การผลิตแบบมีสัญญาผูกพัน เป็นระบบการผลิตที่มีลักษณะข้อตกลง หรือสัญญาระหว่างเกษตรกรกับบริษัท ที่มีการตกลงล่วงหน้าที่จะส่งมอบผลผลิตให้แก่บริษัทในปริมาณและคุณภาพของผลผลิตที่กำหนดไว้ โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือ บริษัทจะต้องสร้างหลักประกันในขบวนการผลิตรวมถึงหลักประกันทางการตลาดให้แก่เกษตรกร ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ผลิตในด้านมีหลักประกันในการส่งมอบวัตถุดิบที่ใช้ในขบวนการผลิตสามารถผลิตสินค้าได้ตามเป้าหมายอีกด้วย

ชาติ เกตุแก้ว (2536: 17) อ้างโดย สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์ (2540: 11-14) กล่าวว่าในการดำเนินธุรกิจการผลิตแบบมีสัญญาผูกพันได้รับการพัฒนาและนำมาใช้ในการผลิตสินค้าเกษตร ซึ่งสามารถสรุปผลประโยชน์และผลเสียของการนำเอาระบบนี้มาใช้ พอสรุปได้ดังนี้

ผลประโยชน์โดยทั่วไป

1. เป็นการสร้างเสถียรภาพ (stability) ทั้งเป็นผลอันเนื่องมาจากการผูกพันระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตและหน่วยธุรกิจ (บริษัท) ที่จะต้องจัดหาปัจจัยการผลิต สินเชื่อและการตลาดผลผลิต ซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีความมั่นใจในด้านการผลิตและการตลาด ในขณะที่หน่วยธุรกิจก็มีความแน่ใจในปริมาณวัตถุดิบที่ต้องการเป็นการนำไปสู่เสถียรภาพที่เหมาะสม
2. เป็นการลดต้นทุนการผลิต (reduce production cost) การผลิตสินค้าในระบบนี้มีการนำเอาวิทยาการแผนใหม่ ในการผลิตให้มีปริมาณและคุณภาพตามความต้องการ ทำให้ต้นทุนการผลิตมีแนวโน้มลดลง
3. เป็นการสร้างทักษะในการจัดการด้านธุรกิจ (provision of business skill) การให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับด้านการผลิตของหน่วยธุรกิจ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีทักษะในการจัดการด้านธุรกิจและการตลาดเพิ่มขึ้น
4. เป็นการเพิ่มความรู้ (increased flow of information) การดำเนินธุรกิจร่วมกัน ทำให้เกษตรกรได้รับความรู้ ข่าวสารทั้งทางด้านการผลิตและการตลาด
5. เป็นการนำไปสู่ความร่วมมือและความเข้าใจ (cooperative and understanding) ทั้งนี้ผลของการผูกพันอย่างต่อเนื่องเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยสร้างความร่วมมือ ความเข้าใจระหว่างกัน

ผลเสียโดยทั่วไป

1. ลักษณะเฉพาะของสัญญาอาจทำให้เกษตรกรได้รับกำไรจากการผลิตจำกัด ทำให้ขาดแรงจูงใจและความริเริ่มในการผลิต อีกทั้งเกษตรกรไม่สามารถขยายการผลิตได้เมื่อเงื่อนไขทางเศรษฐกิจมีความเหมาะสม ในขณะที่เดียวกันที่หน่วยธุรกิจจะได้รับแรงจูงใจดีกว่า เพราะการดำเนินงานจะขึ้นอยู่กับภาวะการตลาดเป็นสำคัญ
2. เกษตรกรผู้มีความชำนาญและการจัดการที่ดีอยู่แล้วจะเสียเปรียบ ในทางตรงกันข้าม หน่วยธุรกิจจะได้รับผลดีเพราะเกษตรกรที่มีประสิทธิภาพเข้าร่วม โครงการทำให้ได้ผลผลิตตรงความต้องการของหน่วยธุรกิจได้
3. เกษตรกรมักขาดอำนาจในการต่อรองและขาดความรู้ในด้านการตลาด ในขณะที่หน่วยธุรกิจมีอำนาจในการต่อรองและความรู้ในด้านการตลาดที่ดีกว่า
4. ด้านการลงทุนในสินทรัพย์ถาวร (fix investment capital) เกษตรกรเป็นผู้ลงทุน แต่หน่วยธุรกิจจะเป็นผู้ลงทุนในต้นทุนผันแปร ซึ่งได้รับผลตอบแทนคืนทุนเร็วกว่าเกษตรกร เนื่องจากหน่วยธุรกิจจะทำการหักหนี้สินออกจากรายได้ของเกษตรกรก่อนจ่ายรายได้ส่วนเกินให้แก่เกษตรกร

5. การถ่ายทอดเทคโนโลยีบางอย่าง ที่หน่วยธุรกิจถ่ายทอดสู่เกษตรกร ในบางครั้ง ยังไม่ได้ผ่านการเห็นผลที่แน่นอนและประจักษ์ในระยะเวลาอันพอสมควร อาจส่งผลกระทบต่อ การผลิตและรายได้ของเกษตรกรโดยตรง

6. การเพิ่มมาตรฐานที่รับซื้อผลผลิตจากเกษตรกร เป็นการคุ้มครองตนเองของ หน่วยธุรกิจ เพื่อให้มีต้นทุนคงที่หรือมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะช่วงที่ผลผลิตมีมาก จะส่งผลต่อ รายได้ของเกษตรกรที่เข้าสู่ระบบการผลิตแบบมีสัญญาผูกพัน

อารีย์ วิบูลย์พงศ์ และทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ (2538) อ้างโดย เสกสม กงนุมติ (2544: 20) ได้ศึกษาถึงการเกษตรแบบมีสัญญาผูกพันเพื่อประเมินผลกระทบของระบบสัญญาผูกพัน ว่าสามารถนำมาเป็นแนวทางในการผลิตทางการเกษตรรายย่อย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตซึ่งจะ นำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก ทั้งนี้ได้เปรียบเทียบผลผลิต และการใช้ ปัจจัยการผลิตของเกษตรกรในระบบ และนอกระบบสัญญาผูกพัน

จากการศึกษาพบว่า ความสำเร็จของการผลิตในระบบสัญญานั้นขึ้นอยู่กับความ เกร่งกรืดของสัญญา ความเอาใจใส่ของผู้รับซื้อที่จะดูแลการผลิตของเกษตรกรอย่างใกล้ชิด การ แทรกแซงหรือให้ความช่วยเหลือของรัฐบาล มีส่วนร่วมในการผลักดันให้การผลิตในระบบสัญญา ประสบความสำเร็จได้มากขึ้น ดังนั้นการใช้ระบบการผลิตแบบมีสัญญาผูกพัน เพื่อปรับโครงสร้าง การผลิตของเกษตรกรรายย่อย เพื่อลดต้นทุนการผลิต หรือปรับปรุงคุณภาพสินค้าโดยใช้ระบบ สัญญาผูกพัน จึงมีศักยภาพเป็นอย่างยิ่ง แต่ต้องอาศัยการสนับสนุนจากรัฐบาลด้วย และจะประสบความสำเร็จกับพืชที่มีการปลูกพืชเฉพาะพื้นที่ หรือสามารถควบคุมอุปทานได้ นอกจากนั้น ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ (2539) อ้างโดย เสกสม กงนุมติ (2544: 22-23) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ศักยภาพของการเกษตรแบบมีสัญญาผูกพันและแนวทางการพัฒนาความรู้เกษตรกร เสนอต่อ สถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้พบว่า ผลดีของการผลิตแบบมีสัญญา ผูกพันนั้น เกษตรกรจะมีรายได้ที่แน่นอน มีตลาดรองรับผลผลิต ได้รับความสะดวกในการซื้อปัจจัย การผลิต สินเชื่อ และวิชาการสมัยใหม่ ส่วนผลเสียนั้นเกษตรกรจะขาดความเป็นอิสระในด้านการ จัดการฟาร์ม ทำให้เกษตรกรขาดการพัฒนาความรู้ ขาดอิสระในการหาปัจจัยในการผลิต และขาด อำนาจในการขาย ถูกกดราคา

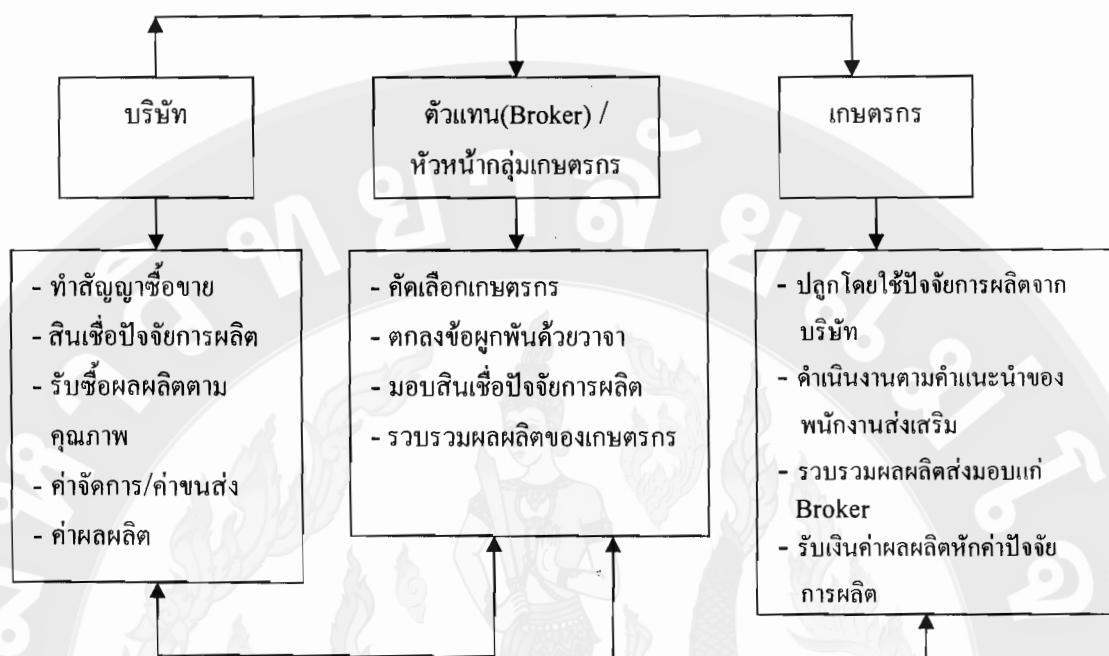
การส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย

จากการสัมภาษณ์ ชูชีพ เว่นฉิม ผู้จัดการเขตผลิตเมล็ดพันธุ์ II บริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด (15 พฤษภาคม 2551) หน่วยผลิตจังหวัดสุโขทัยได้กล่าวว่า เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธุ์สัญญา ของบริษัทฯ จะต้องผ่านการฝึกอบรม ในด้านเทคนิค และวิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการผลิตของบริษัท ซึ่งในแต่ละเขตพื้นที่ที่ทำการผลิตจะมีเจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลแปลง (village inspector) ที่คอยให้คำแนะนำในด้านเทคนิคต่างๆ ของการผลิต เกษตรกรแต่ละคนจะมีการทำสัญญากับบริษัทฯ ว่าจะต้องขายผลผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ได้ทั้งหมดให้กับทางบริษัทฯ เท่านั้น โดยบริษัทฯ จะมีการประกันราคาในการรับซื้อไว้แล้ว

ในปี 2550-2551 บริษัทฯ มีโควตาการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนทั้งหมดจำนวน 1,054 ตัน มีพื้นที่การผลิตในอำเภอสวรรคโลก จำนวน 2,260 ไร่ มีโควตาการผลิต จำนวน 381.90 ตัน อำเภอศรีสำโรง จำนวน 278 ไร่ มีโควตาการผลิตจำนวน 61.16 ตัน อำเภอทุ่งเสลี่ยม และอำเภอศรีสัชนาลัย จำนวน 2,730 ไร่ มีโควตาการผลิต จำนวน 618.10 ตัน ในการผลิตเมล็ดพันธุ์กับทางบริษัทฯ เกษตรกรจะได้รับการสนับสนุนในด้านปัจจัยการผลิต ได้แก่ ปุ๋ย สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง สารเคมีกำจัดวัชพืช เงินเบิกล่วงหน้าค่าปุ๋ยคอกไร่ละ 450 บาท และ เมล็ดพันธุ์ stock seed ที่ใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์ ซึ่งส่วนของต้นทุนทั้งหมดในด้านปัจจัยการผลิตนี้ ทางบริษัทฯ จะทำการหักคืนเมื่อรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรแล้ว สำหรับต้นทุนในด้านอื่นๆ เกษตรกรจะเป็นผู้รับผิดชอบเองทั้งหมด ได้แก่ การเตรียมแปลง การปลูก การใส่ปุ๋ย การฉีดพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง การกำจัดวัชพืชในแปลง การถอนพันธุ์ปนในแปลงผลิตและ การเก็บเกี่ยวผลผลิต การผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน จะเริ่มตั้งแต่เดือน สิงหาคม-มกราคม ของทุกปี

การจ่ายเงิน บริษัทฯ จะทำการจ่ายเงินให้กับเกษตรกรทั้งหมดตามสัญญาที่ตกลงกันไว้ เมื่อเมล็ดส่งถึงโรงงานเรียบร้อยแล้ว โดยจะทำการหักต้นทุนค่า ปุ๋ย สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง และค่านวดผักบึงจีนเพื่อเอาเมล็ดพันธุ์ ส่วนที่เหลือก็จะเป็นรายได้ ซึ่งจะทำการจ่ายให้เกษตรกรทั้งหมด ซึ่งสามารถเขียนรูปแบบการดำเนินงานการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธุ์สัญญาที่ทำการส่งเสริมการผลิตจากภาคเอกชน ได้ดังภาพที่ 2

บริการคำแนะนำวิชาการ โดยพนักงานส่งเสริมของบริษัท

ภาพที่ 2 รูปแบบการดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์คูกบึงเงินภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา
ที่มา: ชูชีพ แวนฉิม (2551)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรแบบมีพันธสัญญา

ชาติ เกตุแก้ว (2536: 17) อ้างโดย สมอ ฝอยทอง (2544: 4) ได้ทำการศึกษาโครงการส่งเสริมการปลูกมันฝรั่งแบบครบวงจร ในอำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ได้เป็นการส่งเสริมการปลูกมันฝรั่งแบบครบวงจร โดยมีการนำเอาสัญญามาใช้ในการปลูกมันฝรั่งของเกษตรกรของบริษัทที่ส่งเสริมการปลูกมันฝรั่งภายใต้ความร่วมมือระหว่างสำนักงานเกษตรอำเภอสันทรายและเกษตรกร ผลการศึกษาพบว่าโครงการส่งเสริมการปลูกมันฝรั่งแบบครบวงจร ทำให้เกิดเสถียรภาพแก่เกษตรกรในเรื่องของรายได้ที่แน่นอนเพิ่มมากขึ้น เพราะมีตลาดรองรับที่แน่นอนและลดการขาดแคลนเงินทุน ตลอดจนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เพราะบริษัทเป็นผู้ลงทุนให้ ส่วนบริษัทก็ได้ผลผลิตเข้าป้อน โรงงานอุตสาหกรรมอย่างเพียงพอ เพราะว่ามีการทำสัญญาระหว่างเกษตรกรกับบริษัททำให้เกิดความแน่นอนในเรื่องของการผลิต

มนตรี กล้าชาย (2537: 11) ศึกษาถึงการผลิตสับประรดตามระบบตลาดข้อตกลงในจังหวัดระยอง ปี 2537 พบว่า ระบบตลาดข้อตกลงที่มีการส่งเสริมโดยโรงงาน ได้จัดเจ้าหน้าที่ให้การสนับสนุนเกษตรกรในด้านความรู้ วิชาการแผนใหม่ และเป็นผู้ประสานงานกับเกษตรกรอย่างใกล้ชิดทำให้มีระบบตลาดข้อตกลงค่อนข้างดี แต่ยังมีปัญหาในการดำเนินงานอยู่บ้างคือ การไม่ปฏิบัติตามสัญญาและข้อตกลงของเกษตรกรและโรงงาน ซึ่งก็เป็นส่วนน้อย แต่เกษตรกรก็ยอมรับว่าระบบนี้ดีกว่าระบบทั่วไป

สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์ (2540: 11-14) ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศแบบมีสัญญาผูกพัน ในจังหวัดลำปาง พบว่าเกษตรกรมีความพอใจในเรื่องราคามากที่สุด ต่อโครงการส่งเสริมปลูกมะเขือเทศแบบมีสัญญาผูกพันในด้านของตลาด เพราะว่าการปลูกมะเขือเทศส่งโรงงานสามารถมีตลาดและราคาที่แน่นอน เพราะบริษัทที่ส่งเสริมจะรับซื้อผลผลิตคืนแน่นอน

ชาติ เกตุแก้ว (2536: 12) ได้ทำการศึกษาแผนงานฟาร์มที่เหมาะสมภายใต้ความเสี่ยงในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ต่อการทำฟาร์มแบบมีสัญญาผูกพัน เปรียบเทียบกับแบบไม่มีสัญญาผูกพันระหว่างโรงงานแปรรูปมันฝรั่งกับกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มเกษตรกรกับเกษตรกร สัญญาที่จัดทำขึ้นนี้เป็นลายลักษณ์อักษร มีความชัดเจนในเงื่อนไขของความรับผิดชอบและบทลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญาในด้านเกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่งแบบมีสัญญาผูกพันมีความแปรปรวนของรายได้สุทธิขั้นต้นที่คาดว่าจะได้รับ (ความเสี่ยง) น้อยกว่าเกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่งแบบไม่มีสัญญา ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่า การมีสัญญาจะสร้างความมั่นใจให้แก่เกษตรกร และบริษัทที่ทำการส่งเสริมปลูกมันฝรั่ง

Glover (1984: 1143-1157) อ้างโดย เรือนมุล ระวังทรัพย์ (2540: 16) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเกษตรแบบมีสัญญาผูกพันในประเทศคือพัฒนาพบว่า ระบบการเกษตรแบบมีสัญญาผูกพันกับเกษตรกรรายย่อยในบางประเทศมีศักยภาพในการจัดการ ด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเข้าสู่ตลาด และผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่เกษตรกรได้รับ และในปี 1987 Glover ได้ศึกษาถึงการเพิ่มผลประโยชน์ให้แก่เกษตรกรรายย่อยที่อยู่ในระบบเกษตรแบบมีสัญญาผูกพัน ตลอดจนปัญหาการจัดตั้งองค์การเกษตรและการกำหนดนโยบายในประเทศคือพัฒนา ซึ่ง Glover ได้ให้ความเห็นว่า การเกษตรแบบมีสัญญาผูกพัน มีศักยภาพในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับเกษตรกรได้มากกว่าระบบเกษตรทั่วไป ในขณะเดียวกัน Tang (1985: 57-61) อ้างโดย ชาติ เกตุแก้ว (2536: 17) ได้เสนอผลการศึกษากองการเกษตรแบบมีสัญญาผูกพันในประเทศไทยเกี่ยวกับบทบาทของภาครัฐและเอกชนคือ ภาครัฐได้แนะนำส่งเสริมการเกษตรแบบมีสัญญาผูกพันในรูปแบบของโครงการต่าง ๆ ไปสู่การผลิตทางการเกษตร เพื่อเป็นแนวทางในการถ่ายทอดเทคนิคการผลิตเกี่ยวกับทักษะ และความรู้

ด้านการผลิตและการตลาดให้แก่เกษตรกร รวมถึงการส่งเสริมภาคเอกชน ในการพัฒนา อุตสาหกรรมการเกษตรที่ใช้วัตถุดิบภายในประเทศสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม และเพื่อเป็นแนวทาง การสร้างการจ้างงานให้มากยิ่งขึ้น

ภาคสรุป (Overview)

จากการที่ภาคเอกชนซึ่งประกอบด้วยบริษัทต่างๆ ได้เข้าไปส่งเสริมเกษตรกรในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงิน ในพื้นที่ 5 อำเภอ ของจังหวัดสุโขทัย ได้แก่อำเภอศรีนคร อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอทุ่งเสลี่ยม และอำเภอศรีสำโรง ให้เข้าร่วมทำการปลูกผักนึ่งเงิน เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีความเหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงิน และจากการตื่นตัวของเกษตรกร ประกอบกับผลตอบแทนที่ได้รับจากการเข้าร่วมปลูกผักนึ่งเงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา มีอัตราผลตอบแทนที่สูงเมื่อเปรียบเทียบกับทำการเกษตรแบบดั้งเดิม การร่วมปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินภายใต้เกษตรพันธสัญญา เกษตรกรยังมีปัจจัยเอื้ออำนวย และสนับสนุน เช่น มีการให้ความรู้และการส่งเสริมเทคโนโลยีการผลิตต่าง ๆ มีการรับประกันราคาและรับซื้อผลผลิตคืนที่แน่นอน จึงทำให้การขยายตัวของ การปลูกผักนึ่งเงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา เป็นไปอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่อง

ระบบของการปลูกผักนึ่งเงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ ในจังหวัดสุโขทัยปัจจุบันที่ได้รับการส่งเสริมการผลิตโดยภาคเอกชน มีการใช้ระบบการเกษตรแบบมีพันธสัญญา (contract farming) เป็นลักษณะของการผูกพันแบบ Full management contract คือ เป็นการดำเนินธุรกิจภายใต้ข้อตกลงผูกพันระหว่างเกษตรกรกับหน่วยธุรกิจ (บริษัท) ทั้งในด้านการผลิตและการตลาด กล่าวคือ บริษัทฯ เป็นผู้จัดหาวัสดุการเกษตร และปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกร โดยมีการประกันราคาซื้อขายผลผลิต เป็นการตกลงที่เกษตรกรต้องปฏิบัติตามสัญญาอย่างเคร่งครัด และยินยอมให้บริษัทฯ เข้ามาดูแล ควบคุมการผลิต ซึ่งการตกลงลักษณะนี้บริษัทฯ จะเป็นผู้รับภาระความเสี่ยงตามข้อตกลง และเงื่อนไขต่าง ๆ สำหรับเกษตรกรจะมีความเสี่ยงในการผลิตลดลง ซึ่งเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรสนใจเข้าร่วมในระบบการผลิตดังกล่าว

ดังตัวอย่างที่ได้มีการใช้ระบบการผลิตแบบมีพันธสัญญาในการผลิตมันฝรั่ง มะเขือเทศ สับปะรด อ้อย และอื่นๆ พบว่าสามารถสร้างความมั่นใจ และเป็นทางเลือกให้กับ

เกษตรกร เพราะเป็นการดำเนินธุรกิจในลักษณะที่มีการจัดการเกี่ยวกับความเสี่ยง (business venture) ระหว่างเกษตรกรกับบริษัทเอกชน ตามขอบเขตของความผูกพัน ซึ่งจะจำกัดอยู่ภายใต้ ข้อตกลงและเงื่อนไขเกี่ยวกับการผลิต การจัดการ และการตลาดของสินค้า นับได้ว่าการปลูกพืชที่มีการใช้ระบบการเกษตรแบบมีพันธสัญญา จึงเป็นกิจกรรมที่ครอบคลุมทั้งทางด้าน การจัดการ องค์การ การจัดทรัพยากร กฎระเบียบ การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และพฤติกรรมของบุคคลใน การผลิต และการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ทั้งนี้เพราะการเกษตรเป็นธุรกิจที่มีความเสี่ยงสูง กล่าวคือเกษตรกรจะประสบปัญหาการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตที่เกิดจากสภาพภูมิอากาศ การแพร่ระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช และการเปลี่ยนแปลงของราคาผลผลิตที่ไม่แน่นอน

จากผลการศึกษา ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่า ความสำเร็จของระบบการเกษตรแบบมีสัญญาผูกพัน (contract farming) ส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับ ความสมดุลของผลประโยชน์ที่คู่สัญญาจะได้รับ นั่นคือผลประโยชน์ระหว่างบริษัทฯและเกษตรกร นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความเคร่งครัดของสัญญา ความเอาใจใส่ของผู้รับซื้อหรือบริษัทฯที่จะดูแล และให้คำแนะนำ การผลิตของเกษตรกรอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้พบว่ายังมีตัวแปรต่าง ๆ ที่มีความ เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักกึ่งเงินต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ ภายใต้อาณัติพันธสัญญาของเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย ที่นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยเป็น อย่างมาก ซึ่งผู้ทำวิจัยจะได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและวิจัยต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

(Conceptual Framework of the Research)

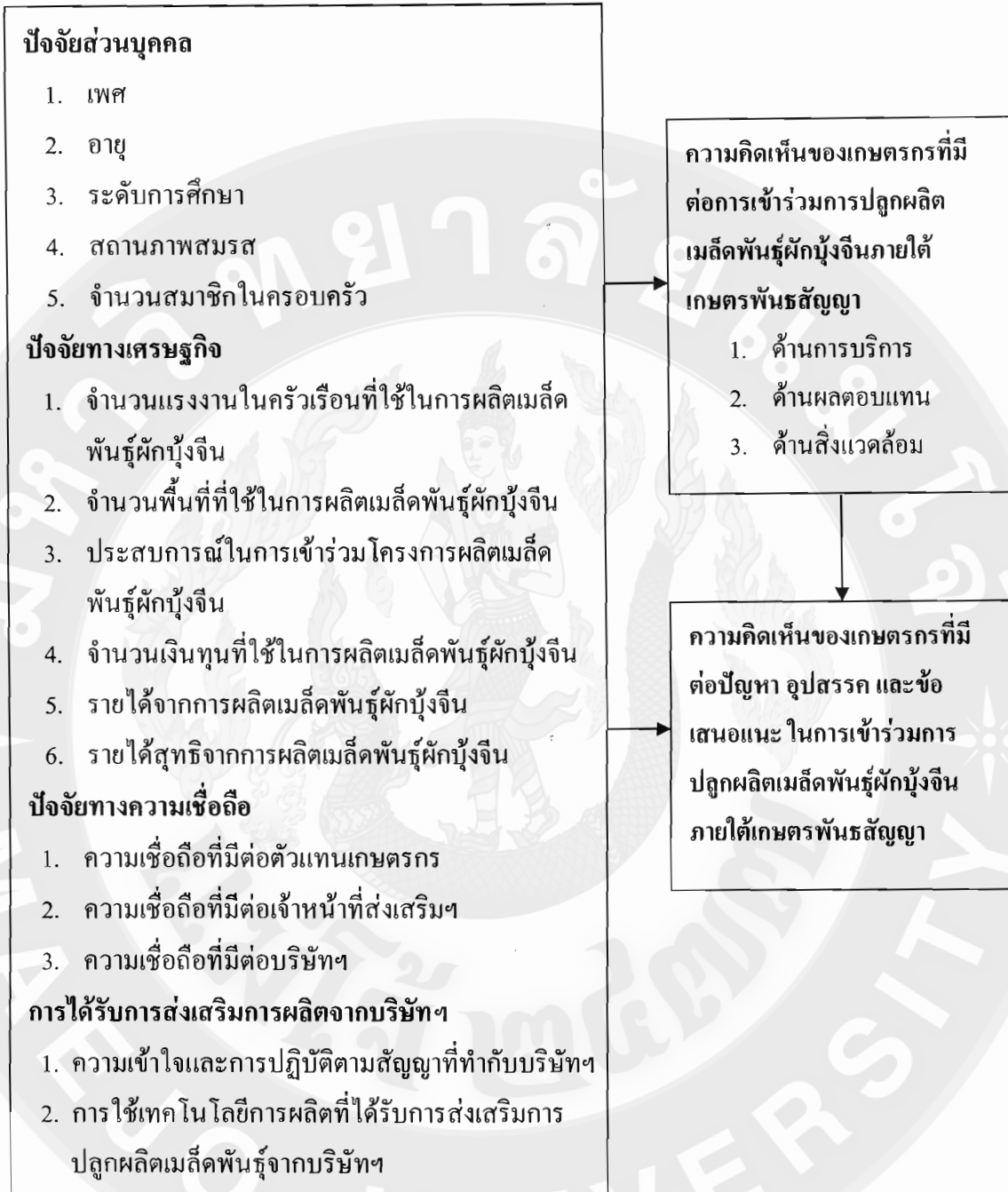
การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักกึ่งเงินต่อ การผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้อาณัติพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย น่าจะมี ความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระดังนี้ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางความน่าเชื่อถือ การได้รับการส่งเสริมการผลิตจากบริษัทฯ และ ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการเข้าร่วมการ ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักกึ่งเงินภายใต้อาณัติพันธสัญญา ในด้านการบริการ ด้านผลตอบแทน และด้าน สิ่งแวดล้อม

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. ปัจจัยส่วนบุคคล

- เพศ

- อายุ
  - ระดับการศึกษา
  - สถานภาพสมรส
  - จำนวนสมาชิกในครอบครัว
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ
- จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน
  - จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน
  - ประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน
  - จำนวนเงินทุนที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน
  - รายได้จากการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน
  - รายได้สุทธิจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน
3. ปัจจัยทางความน่าเชื่อถือ
- ความเชื่อถือที่มีต่อตัวแทนเกษตรกร
  - ความเชื่อถือที่มีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ
  - ความเชื่อถือที่มีต่อบริษัทฯ
4. การได้รับการส่งเสริมการผลิตจากบริษัทฯ
- ความเข้าใจและการปฏิบัติตามสัญญาที่ทำกับบริษัทฯ
  - การใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ได้รับการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์จากบริษัทฯ
5. ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านการบริการ
6. ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านผลตอบแทน
7. ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านสิ่งแวดล้อม
8. ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา
- จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการวิจัย สามารถนำมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

(RESEARCH METHODOLOGY)

การวิจัยความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักบึงจีนต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้
เกษตรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย ได้กำหนดวิธีการวิจัยดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

(Locale of the Research)

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการศึกษากลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน
ทั้งหมด 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอศรีนคร อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสัชนาลัย อำเภอทุ่งเสลี่ยม และ
อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ทั้ง 5 อำเภอ เป็นสถานที่วิจัยนั้น
เนื่องมาจาก

1. พื้นที่ทั้ง 5 อำเภอดังกล่าวนี้ เป็นพื้นที่ๆ มีเกษตรกรเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ด
พันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญา ที่ได้รับการส่งเสริมการผลิตโดยภาคเอกชนมากที่สุดใน
จังหวัดสุโขทัย ทำให้สามารถทราบข้อมูลและรายละเอียด เกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการปลูกผลิต
เมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนแบบมีสัญญาได้เป็นอย่างดี
2. งานวิจัยทางด้านการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตร
พันธสัญญา ในเขตพื้นที่ทั้ง 5 อำเภอนี้ ยังไม่มีการทำวิจัยมาก่อน จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาความ
คิดเห็นที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญาของ
เกษตรกร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

(The Population and Sampling Procedures)

ประชากรที่ทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน
ภายใต้เกษตรพันธสัญญา ที่ได้รับการส่งเสริมการผลิตโดยภาคเอกชน ในอำเภอศรีนคร อำเภอ

สวรรค์โลก อำเภอศรีสขนาลัย อำเภอทุ่งเสลี่ยม และอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย มี 22 ตำบล ซึ่งเป็นแหล่งที่มีการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักนึ่งเงินมากที่สุด มีเกษตรกรจำนวน 1,821คน (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 จำนวนประชากรผู้เข้าร่วมทำการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักนึ่งเงินภายใต้เกษตรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย

ลำดับที่	อำเภอ	จำนวนสมาชิก (คน)
1	ศรีนคร	826
2	สวรรค์โลก	810
3	ศรีสขนาลัย	150
4	ทุ่งเสลี่ยม	28
5	ศรีสำโรง	7
รวม		1,821

เพื่อสะดวกในการเก็บข้อมูล จึงได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างเพื่อเป็นตัวแทนของประชากร ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 หาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรทั้งหมด 1,821 คน โดยใช้การคำนวณจากสูตรของ Taro Yamane (1973) อ้างใน ธัญลักษณ์ พิลา (2548: 41) ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ โดยใช้สูตรการคำนวณดังนี้

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ ขนาดของประชากร

e คือ ค่าความคลาดเคลื่อน

จากสูตร
$$n = \frac{N}{1 + N(e)^2}$$

$$n = \frac{1,821}{1 + 1,821(0.05)^2}$$

$$n = 328.10$$

ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 328 คน

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดหาขนาดสัดส่วนของตัวอย่างแต่ละอำเภอ เนื่องจากประชากรแต่ละอำเภอไม่เท่ากัน ดังนั้นต้องกำหนดหาสัดส่วนประชากรในแต่ละอำเภอ เพื่อกำหนดหาขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรดังนี้

$$n_i = \frac{n N_i}{N}$$

n_i คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละอำเภอ

n คือ จำนวนตัวอย่างทั้งหมด

N_i คือ ประชากรในแต่ละอำเภอ

N คือ ประชากรทั้งหมด

จะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างปรากฏดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 3 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

อำเภอ	จำนวนประชากร(คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง(คน)
ศรีนคร	826	149
สวรรคโลก	810	146
ศรีสขนาลัย	150	27
ทุ่งเสลี่ยม	28	5
ศรีสำโรง	7	1
รวม	1,821	328

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละอำเภอตามตารางที่ 2 แล้วจึงนำรายชื่อเกษตรกรในแต่ละอำเภอมารandomตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling) เพื่อหากลุ่มตัวอย่างโดยการจับสลาก ซึ่งในการจับสลากได้นำรายชื่อเกษตรกรในแต่ละอำเภอมาใส่ในกล่องแล้วทำการจับสลากจนครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการในแต่ละอำเภอ

เครื่องมือในการวิจัย

(Research Instrument)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ (interview schedule) มีลักษณะคำถามปลายเปิด (open-ended question) และปลายปิด (close-ended question) ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวของวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โดยเป็นชุดของคำถามซึ่งผู้สัมภาษณ์จะเป็นผู้ถามและจะกรอกข้อมูลที่ได้ลงในแบบสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนสมบูรณ์แบบ โดยแบ่งเป็น 4 ตอน ดังนี้คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และความน่าเชื่อถือ ของเกษตรกรผู้ปลูกผักบึงเงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา ของภาคเอกชนในจังหวัดสุโขทัย

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการได้รับการส่งเสริม และการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ได้รับบริการส่งเสริมจากภาคเอกชน ในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักกึ่งเงินภายใต้เกษตรกรพันธุ์สัญญาในจังหวัดสุโขทัย

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของเกษตรกร ต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักกึ่งเงินภายใต้เกษตรกรพันธุ์สัญญา ในด้านการบริการ ด้านผลตอบแทน และด้านสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นที่มีต่อปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักกึ่งเงินภายใต้เกษตรกรพันธุ์สัญญาของภาคเอกชน

การทดสอบเครื่องมือ

(Pre-testing of the Instrument)

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และได้ทดสอบคุณภาพของแบบสอบถามในด้านความเที่ยงตรง (validity) และความเชื่อถือได้ (reliability) ของแบบสอบถามที่สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือวัดในสิ่งที่ต้องการศึกษาดังนี้

1. การทดสอบความเที่ยงตรง (validity) ได้นำแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นปรึกษาคณะกรรมการที่ปรึกษาของผู้วิจัย ตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขปรับปรุงรวมทั้งนำไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาที่จะทำการศึกษา เพื่อช่วยตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (content validity) มากยิ่งขึ้น

2. การทดสอบความเชื่อถือ (reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบกับเกษตรกร ในเขตจังหวัดสุโขทัย ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความเข้าใจในเนื้อหาของแบบสอบถาม แล้วนำเอาข้อมูลที่ได้มาหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient of alpha) ตามแบบของ Cronbach แล้วนำแบบสอบถามที่ได้ปรับแก้ไขแล้วไปทำการเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักกึ่งเงิน ที่ได้รับการส่งเสริมการผลิตโดยบริษัทฯ เอกชน จังหวัดสุโขทัย

วิธีหาความเชื่อมั่นสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach (มานัส จันตรา, 2550: 46) ดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_x^2} \right]$$

α = สัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น

n = จำนวนข้อ

s_i^2 = คะแนนความแปรปรวนของรายการแต่ละข้อ

s_x^2 = คะแนนความแปรปรวนของทั้งฉบับ

ผู้วิจัยได้ทดสอบความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถาม จำนวน 20 ข้อ ซึ่งได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาทุกด้านเท่ากับ 0.85 เมื่อแยกทดสอบเป็นรายด้านได้ผลดังนี้

ประเด็นความเชื่อถือ	มีค่าเท่ากับ 0.84
ประเด็นความคิดเห็น	มีค่าเท่ากับ 0.81
ประเด็นปัญหาและอุปสรรค	มีค่าเท่ากับ 0.86
รวม	มีค่าเท่ากับ 0.87

โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟามากกว่า 0.70 จึงสามารถนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไปได้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection Procedure)

การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. เก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากภาคสนาม โดยเก็บข้อมูลซึ่งได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉลวยภายใต้เกษตรพันธสัญญา ที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา จำนวน 95 คน โดยขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของบริษัทฯ ที่ส่งเสริมปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉลวยแบบมีสัญญา ในจังหวัดสุโขทัย, ประสานงานกับสำนักงานเกษตรอำเภอ, เกษตรตำบลที่รับผิดชอบพื้นที่ และประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านที่จะเข้าไปทำการศึกษา เพื่อทำการจัดเก็บ และรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกร
2. เก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากภาคเอกชน เอกสารข้อมูล และสถิติที่เกี่ยวข้องต่างๆ ของการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉลวยภายใต้เกษตรพันธสัญญา ในเขตการผลิตอำเภอศรีนคร อำเภอสวรรคโลก อำเภอศรีสำริด อำเภอทุ่งเสลี่ยม และอำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย
3. นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ แปลผลสรุป และรายงานผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

(Analysis of Data)

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบแล้ว นำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่รวบรวมค่าต่าง ๆ เพื่อบันทึกลงแบบฟอร์มลงรหัส (coding form) แล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์หาค่าสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย (Statistical Package for the Research) มีการวิเคราะห์โดยใช้สถิติตามแนวทางดังนี้

1. ค่าร้อยละ (percentage) เพื่อแจกแจงความถี่ในการลำดับชั้น ลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ ความน่าเชื่อถือ การได้รับการส่งเสริมการผลิตจากภาคเอกชน และความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ของเกษตรกรที่มีต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา

2. ค่ามัชฌิมเลขคณิต (arithmetic mean) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) เพื่อวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง และกระจายข้อมูลของลักษณะปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การได้รับการส่งเสริมการผลิตจากภาคเอกชน และความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ของเกษตรกรที่มีต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา

3. ค่าคะแนนเฉลี่ยเพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักบึงเงินต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในด้านการบริการ ด้านผลตอบแทน ด้านสิ่งแวดล้อม และปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกร

โดยใช้สถิติค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weight mean score: WMS) โดยใช้มาตรวัดอันดับ (rating scale) เป็นแบบสอบถามที่มีลักษณะการตอบเป็นการประเมินความมากน้อย ใช้มาตรวัดทัศนคติตามวิธีของ Likert โดยกำหนดให้ผู้ให้ข้อมูลระบุความคิดเห็น ปัญหา และอุปสรรค 5 คำตอบ ดังนี้

ความคิดเห็น/ปัญหาและอุปสรรค	คะแนน
ความคิดเห็น/ปัญหาและอุปสรรคมากที่สุด	5
ความคิดเห็น/ปัญหาและอุปสรรคมาก	4
ความคิดเห็น/ปัญหา และอุปสรรคปานกลาง	3
ความคิดเห็น/ปัญหา และอุปสรรคน้อย	2
ความคิดเห็น/ปัญหา และอุปสรรคน้อยที่สุด	1

จากนั้นนำคะแนนที่ได้ไปคำนวณค่าเฉลี่ยเลขคณิต ดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น / ปัญหาและอุปสรรค
3.68 - 5.00	มาก
2.34 - 3.67	ปานกลาง
1.00 - 2.33	น้อย

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

(Research Duration)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวางแผนการดำเนินการวิจัย โดยใช้เวลาทั้งสิ้น 18 เดือน
คือตั้งแต่เดือนมกราคม 2551 ถึง เดือนกรกฎาคม 2552

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

(RESULTS AND DISCUSSION)

การศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักนึ่งเงินต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ทราบถึงลักษณะ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางความน่าเชื่อถือ และการได้รับการส่งเสริมการผลิตจากภาคเอกชน ของเกษตรกรผู้ปลูกผักนึ่งเงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา 2) ทราบถึงความคิดเห็นในด้านต่างๆ ของเกษตรกรผู้ปลูกผักนึ่งเงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน และ 3) ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรในด้านการส่งเสริมการปลูกผักนึ่งเงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ซึ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตารางข้อมูลประกอบคำบรรยายและวิจารณ์ผลการวิจัยในขอบเขตของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ ความน่าเชื่อถือ และการได้รับการส่งเสริมการผลิตจากภาคเอกชนของผู้ให้ข้อมูล

ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นของเกษตรกร ต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน

ผลการศึกษาที่มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ ความน่าเชื่อถือ และการได้รับการส่งเสริมการผลิต จากภาคเอกชนของผู้ให้ข้อมูล

ปัจจัยส่วนบุคคล

เพศ

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 63.11) เป็นเพศชาย และ ร้อยละ 36.89 เป็นเพศหญิง (ตารางที่ 4) แสดงให้เห็นว่าในการทำอาชีพเกษตรกรรมจำเป็นต้องมีการใช้แรงงานในกระบวนการผลิตซึ่งโดยปกติแล้วหัวหน้าครอบครัวมักเป็นเพศชาย และมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานที่ต้องใช้แรงงานเป็นหลัก ส่วนเพศหญิงผู้ให้ข้อมูลมีมากกว่าหนึ่งในสาม แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันเพศหญิงต้องออกไปใช้แรงงานเหมือนกับเพศชายซึ่งต่างจากสมัยก่อนที่เพศหญิงจะอยู่กับบ้านเป็นแม่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับปัญญา หิรัญรัมย์ (2529: 185) ได้ระบุว่าเพศชายมีความเชื่อมั่นมีเหตุผล หรือชอบตัดสินใจทำอะไรใหม่ๆ มากกว่าเพศหญิง และไพรัตน์ เตะชะรินทร์ (2526: 59) ยังได้กล่าวว่าสังคมไทยในชนบทนั้นเพศชายมักจะได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำครอบครัว และมักถูกกำหนดให้เป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เพศหญิงมักไม่กล้าแสดงออก

อายุ

ตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุเฉลี่ยประมาณ 45 ปี โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่อายุน้อยที่สุดคือ 21 ปี และผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมากที่สุดคือ 70 ปี โดยผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสาม (ร้อยละ 35.37) มีอายุระหว่าง 36-45 ปี รองลงมาร้อยละ 31.40 มีอายุระหว่าง 46-55 ปี ร้อยละ 19.82 มีอายุไม่เกิน 35 ปี และร้อยละ 13.41 มีอายุมากกว่า 55 ปี

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 66.77) อยู่ในวัยกลางคนขึ้นไป (อายุระหว่าง 36-55 ปี) เป็นวัยทำงาน มีอาชีพที่ค่อนข้างแน่นอน รับผิดชอบต่อครอบครัว รู้จักใช้เหตุผล มีความสำนึกที่ดี มีความสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดี และมีสติปัญญาอยู่ในช่วงพัฒนามากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับสมบูรณ์ ศาลยาชีวิน (2526: 45) ที่ระบุว่า บุคคลที่อยู่ในช่วงอายุ 35-50 ปี เป็นกลุ่มคนที่อยู่ในวัยเหมาะสมกับการทำงาน ส่งผลให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ และประสบความสำเร็จ

ระดับการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 93.60) จบการศึกษาระดับประถมศึกษาภาคบังคับ รองลงมาร้อยละ 3.66 ได้เรียนแต่ไม่จบหรือไม่เคยได้รับการศึกษาภาคบังคับ ในขณะที่ร้อยละ 1.52 และร้อยละ 1.22 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย/ป.วช. ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการศึกษาเพียงภาคบังคับเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากสังคมการเกษตรถือว่าอาชีพมีความสำคัญต่อการมีกินมีใช้ มีรายได้เลี้ยงครอบครัวจึงไม่ใส่ใจกับการศึกษามากนัก เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับไปแล้วก็จะออกมาทำงานช่วยเหลือครอบครัว ในขณะที่เดียวกันในอดีตระบบการศึกษามีเพียงระดับภาคบังคับ (ประถมศึกษา 4-7) สำหรับผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาจะเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุมาก ซึ่งสอดคล้องกับบุญสม วราเอกศิริ (2529: 4) ที่ระบุว่าสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชากรในชนบทเกษตร มีการศึกษาต่ำหรือขาดมาตรฐานการศึกษา เนื่องมาจากว่าชนบทเกษตรนั้นมักอยู่ห่างไกลความเจริญ ขาดแคลนสถานศึกษา รวมทั้งส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องรายได้ต่ำทำให้ไม่มีเงินเรียนต่อในระดับสูงขึ้น

สถานภาพสมรส

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 89.33) มีสถานภาพสมรสแล้ว รองลงมาร้อยละ 8.54 มีสถานภาพโสด และมีเพียงร้อยละ 2.13 ที่มีสถานภาพหม้าย (ตารางที่ 4) แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดมีสถานภาพสมรสสอดคล้องกับอายุของผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุในวัยกลางคนขึ้นไปซึ่งเป็นวัยที่สมควรแก่การมีครอบครัว และต้องมีการทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครอบครัว

จำนวนสมาชิกในครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลนั้น พบว่ามีสมาชิกภายในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 4 คน ผู้ให้ข้อมูลที่มีสมาชิกภายในครอบครัวน้อยที่สุดคือ 1 คน และผู้ให้ข้อมูลที่มีสมาชิกภายในครอบครัวมากที่สุดคือ 7 คน โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 57.32) มีสมาชิกในครอบครัวระหว่าง 3-4 คน รองลงมาร้อยละ 21.56 มีสมาชิกในครอบครัวระหว่าง 1-2 คน ร้อยละ 19.51 มีสมาชิกในครอบครัวระหว่าง 5-6 คน และมีเพียงร้อยละ 0.61 มีสมาชิกในครอบครัวมากกว่า 6 คน (ตารางที่ 4)

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีสมาชิกในครอบครัวค่อนข้างน้อย และจำนวนแรงงานในครอบครัวที่เข้ามามีบทบาทในการทำการเกษตรยังน้อยอีกด้วย เนื่องจากครอบครัวของคนไทยในชนบทส่วนใหญ่เมื่อบุตรมีครอบครัวก็จะแยกไปสร้างบ้านใหม่ แต่ยังคงมีการช่วยเหลือกันระหว่างครอบครัวของพ่อแม่และลูกตามลักษณะของการอุปถัมภ์ คนที่อยู่กับครอบครัวพ่อแม่ส่วนมากจะยังไม่ได้แต่งงานหรือเป็นบุตรคนสุดท้าย โดยที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 4 คน ทั้งนี้ก็อาจจะเป็นเพราะบุตรหลานเกษตรกรในวัยหนุ่มสาวนิยมศึกษาต่อในระดับสูง ตลอดจนเยาวชนในปัจจุบันให้ความสนใจอาชีพเกษตรน้อย ประกอบกับนโยบายรัฐบาลที่ส่งเสริมให้มีการวางแผนครอบครัว ทำให้แรงงานในครอบครัวขาดแคลนจำเป็นต้องมีการจ้างแรงงานมากขึ้น

ตารางที่ 4 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(n=328)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	207	63.11
หญิง	121	36.89
อายุ (ปี)		
35 และน้อยกว่า	65	19.82
36-45	116	35.37
46-55	103	31.40
56 และมากกว่า	44	13.41
$\bar{X} = 44.55$	$SD = 9.61$	$Min-Max = 21-70$
ระดับการศึกษา		
ได้เรียน แต่ไม่จบ/ไม่เคยเรียน		
การศึกษาภาคบังคับ	12	3.66
ประถมศึกษาภาคบังคับ	307	93.60
มัธยมศึกษาตอนต้น	5	1.52
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ป.วช.	4	1.22
สถานภาพสมรส		
โสด	28	8.54
สมรส	293	89.33
หม้าย	7	2.13

ตารางที่ 4 (ต่อ)

(n=328)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครอบครัว (คน)		
1-2	74	22.56
3-4	188	57.32
5-6	64	19.51
มากกว่า 6	2	0.61
$\bar{X} = 3.62$	SD = 1.31	Min-Max = 1-7

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ

จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการปลูกผักบึงจีน

ผลการศึกษาจำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการปลูกผักบึงจีน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการปลูกผักบึงจีนเฉลี่ย 2.09 คน โดยจำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการปลูกผักบึงจีนต่ำสุด 1 คน และมากที่สุด 4 คน ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าสี่ในห้า (ร้อยละ 81.40) ใช้แรงงานในครัวเรือนจำนวน 2 คน รองลงมาร้อยละ 9.15 ใช้แรงงานในครัวเรือนจำนวน 3 คน ร้อยละ 6.40 และ 3.05 ใช้แรงงานในครัวเรือนจำนวน 1 คน และ 4 คน ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการดำเนินกิจกรรมในการปลูกผักบึงจีนของเกษตรกรใช้แรงงานจำนวนไม่มากนักซึ่งสมาชิกในครัวเรือนสามารถดำเนินการได้ ทั้งนี้เนื่องจากกิจกรรมต่างๆ ในการปลูกผักบึงจีนมีการดำเนินการที่ไม่พร้อมกัน ซึ่งจากการศึกษาจำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการปลูกผักบึงจีนพบว่ามีประมาณ 2 คน ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวสามารถดำเนินการได้ ในขณะที่สมาชิกในครอบครัวส่วนที่เหลือจะเป็นบุตรซึ่งอยู่ในวัยเรียนเป็นส่วนมากจากการสัมภาษณ์สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่มีพื้นที่ในการเพาะปลูกผักบึงจีนจำนวนมากส่วนใหญ่จะทำการจ้างแรงงานเพิ่ม ซึ่งเป็นแรงงานชั่วคราว

จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกผักบึงจีน

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนพื้นที่ในการปลูกผักบึงจีนเฉลี่ย 11.18 ไร่ ผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนพื้นที่ในการปลูกผักบึงจีนน้อยที่สุดคือ 2 ไร่ และมากที่สุดคือ 40 ไร่ โดยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 44.21) มีจำนวนพื้นที่ในการปลูกผักบึงจีน ระหว่าง 6-10 ไร่ รองลงมา ร้อยละ 23.17 มีจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกผักบึงจีน ระหว่าง 11-15 ไร่ ร้อยละ 17.07

มีจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกผักบุงเงิน ระหว่าง 1-5 ไร่ และร้อยละ 15.55 มีจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกผักบุงเงิน มากกว่า 15 ไร่ (ตารางที่ 5)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่ง มีพื้นที่ปลูกผักบุงเงิน ประมาณ 6-10 ไร่ ทั้งนี้เนื่องมาจากเกษตรกรมีพื้นที่ไม่มากนัก และผู้ให้ข้อมูลยังมีการแบ่งพื้นที่ไปทำกิจกรรมการเกษตรอย่างอื่น เช่น ทำนา ปลูกพริกส่งโรงงาน ปลูกมะเขือ ปลูกมะเขือม่วง ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด และเมล็ดแมงลัก เป็นต้น

ประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงิน

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงิน เฉลี่ย 2.45 ปี ผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงินน้อยที่สุดคือ 1 ปี และมากที่สุดคือ 5 ปี โดยผู้ให้ข้อมูลประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.30) มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงิน 1 ปี รองลงมา ร้อยละ 28.05 มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงิน 5 ปี ร้อยละ 14.03 มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงิน 2 ปี และร้อยละ 18.60 มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงินระหว่าง 2-3 ปี (ตารางที่ 5) ซึ่งจากการสัมภาษณ์เพิ่มเติมผู้ให้ข้อมูลระบุว่าบริษัทเอกชนเริ่มเข้าไปส่งเสริมการปลูกผักบุงเงินเมื่อปี พ.ศ. 2545 แต่การที่เกษตรกรส่วนใหญ่เพิ่งเข้าร่วมโครงการมาเพียง 1 ปี ทั้งนี้เนื่องมาจากก่อนเข้าร่วมโครงการนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอื่นๆ มาก่อน เช่น ทำนา ปลูกพริก ปลูกมะเขือม่วง ปลูกข้าวโพด เป็นต้น แต่ไม่ประสบความสำเร็จ จึงพยายามหาพืชชนิดใหม่ปลูก ซึ่งเมื่อเห็นผลตอบแทนจากเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงินแล้วค่อนข้างดีและมีความเสี่ยงในเรื่องของรายได้และราคาต่ำ จึงสนใจเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงินด้วย

จำนวนเงินลงทุนที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงเงิน

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลใช้เงินทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงเงิน เฉลี่ย 22,272.78 บาทต่อปี ผู้ให้ข้อมูลใช้เงินทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงเงินน้อยที่สุดคือ 3,000 บาทต่อปี และมากที่สุดคือ 80,000 บาทต่อปี โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสาม (ร้อยละ 34.76) ใช้เงินทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงเงินระหว่าง 10,001-20,000 บาทต่อปี รองลงมา ร้อยละ 20.73 และร้อยละ 20.12 ใช้เงินทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงเงิน ไม่เกิน 10,000 บาทต่อปี และระหว่าง 20,001-30,000 บาทต่อปี เป็นต้น ร้อยละ 15.24 ใช้เงินทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงเงินระหว่าง 30,001-40,000 บาทต่อปี และร้อยละ 9.15 ใช้เงินทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงเงินมากกว่า 40,000 บาทต่อปี (ตารางที่ 5)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าเงินทุนที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนจะขึ้นอยู่กับจำนวนพื้นที่ปลูกผักบึงจีน โดยผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสามใช้เงินทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนไม่เกิน 20,000 บาทต่อปีนั้นส่วนใหญ่มีจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนไม่เกิน 10 ไร่ สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ใช้เงินทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนมากกว่า 40,000 บาทต่อปีนั้นจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่มีพื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนจำนวนมาก

รายได้จากการปลูกเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนทั้งหมด

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้จากการปลูกเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนทั้งหมดเฉลี่ย 65,241.61 บาทต่อปี ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้น้อยที่สุดคือ 8,451 บาทต่อปี และมากที่สุดคือ 240,737 บาทต่อปี โดยพบว่าผู้ให้ข้อมูลครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.00) มีรายได้จากการปลูกเมล็ดพันธุ์ผักบึงทั้งหมดระหว่าง 20,001-60,000 บาทต่อปี รองลงมา ร้อยละ 28.66 มีรายได้จากการปลูกเมล็ดพันธุ์ผักบึงทั้งหมดระหว่าง 60,001-100,000 บาทต่อปี ร้อยละ 14.94 มีรายได้จากการปลูกเมล็ดพันธุ์ผักบึงทั้งหมดมากกว่า 100,000 บาทต่อปี และมีเพียงร้อยละ 6.40 เท่านั้นที่มีรายได้จากการปลูกเมล็ดพันธุ์ผักบึงทั้งหมดไม่เกิน 20,000 บาทต่อปี (ตารางที่ 5)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีรายได้จากการปลูกเมล็ดพันธุ์ผักบึงทั้งหมดแตกต่างกันมาก ($SD = 23,826.70$) ซึ่งรายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ผักบึงทั้งหมด ขึ้นอยู่กับจำนวนพื้นที่ปลูกและจำนวนเงินทุนที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนแตกต่างกันมากนั่นเอง

รายได้สุทธิจากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสาม (ร้อยละ 35.37) มีรายได้สุทธิจากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนระหว่าง 20,001-40,000 บาทต่อปี รองลงมา ร้อยละ 26.52 มีรายได้สุทธิไม่เกิน 20,000 บาทต่อปี ร้อยละ 19.82 มีรายได้สุทธิระหว่าง 40,001-60,000 บาทต่อปี และร้อยละ 18.30 มีรายได้สุทธิมากกว่า 60,000 บาทต่อปี โดยผู้ให้ข้อมูลมีรายได้สุทธิจากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเฉลี่ย 42,294.35 บาทต่อปี ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้สุทธิจากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงน้อยที่สุดคือ 1,174 บาทต่อปี และมากที่สุดคือ 178,750 บาทต่อปี (ตารางที่ 5)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีรายได้สุทธิจากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเฉลี่ย 42,294.35 บาทต่อปี ซึ่งถือว่าค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนพื้นที่ปลูก แต่อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลมีรายได้สุทธิจากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงแตกต่างกันมาก ($SD = 33,521.67$) ทั้งนี้เนื่องมาจากจำนวนพื้นที่ปลูกแตกต่างกันมากนั่นเอง ในขณะที่เดียวกันในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนเกษตรกรมีต้นทุนในการผลิตที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนพื้นที่ปลูกมากจะมีต้นทุนการผลิตต่อไร่ต่ำ ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนพื้นที่ปลูกน้อยจะมีต้นทุนการผลิตต่อไร่ที่สูงกว่า (รายได้

สุทธิจากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่ง = รายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งทั้งหมด - ต้นทุนการผลิตผักนึ่งเงิน)

ตารางที่ 5 จำนวน และร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามปัจจัยทางเศรษฐกิจ

(n = 328)

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการปลูกผักนึ่งเงิน (คน)		
1	21	6.40
2	267	81.40
3	30	9.15
4	10	3.05
$\bar{X} = 2.09$	SD = 0.52	Min-Max = 1-4
จำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกผักนึ่งเงิน (ไร่)		
1-5	56	17.07
6-10	145	44.21
11-15	76	23.17
16-20	32	9.76
21 และมากกว่า	19	5.79
$\bar{X} = 11.18$	SD = 6.12	Min-Max = 2-40
ประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการปลูกผักนึ่งเงิน (ปี)		
1	165	50.30
2	46	14.03
3	15	4.57
4	10	3.05
5	92	28.05
$\bar{X} = 2.45$	SD = 1.73	Min-Max = 1-5

ตารางที่ 5 (ต่อ)

(n = 328)

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนเงินทุนที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน (บาท/ปี)		
10,000 และน้อยกว่า	68	20.73
10,001-20,000	114	34.76
20,001-30,000	66	20.12
30,001-40,000	50	15.24
มากกว่า 40,000	30	9.15
$\bar{X} = 22,272.78$	$SD = 13,142.01$	Min-Max = 3,000-80,000
รายได้จากการปลูกเมล็ดพันธุ์ผักบึงทั้งหมด (บาท/ปี)		
20,000 และน้อยกว่า	21	6.40
20,001-40,000	83	25.30
40,001-60,000	81	24.70
60,001-80,000	63	19.21
80,001-100,000	31	9.45
100,001-120,000	15	4.57
มากกว่า 120,000	34	10.37
$\bar{X} = 65,241.61$	$SD = 43,826.70$	Min-Max = 8,451-240,737
รายได้สุทธิจากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึง (บาท/ปี)		
20,000 และน้อยกว่า	87	26.52
20,001-40,000	116	35.37
40,001-60,000	65	19.82
60,001-80,000	24	7.32
80,001-100,000	16	4.88
มากกว่า 100,000	20	6.10
$\bar{X} = 42,294.35$	$SD = 33,571.67$	Min-Max = 1,174-178,750

ปัจจัยทางความน่าเชื่อถือ

ความเชื่อถือที่มีต่อตัวแทนเกษตรกร

จากการศึกษาถึงความเชื่อถือที่มีต่อตัวแทนเกษตรกร ในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของเกษตรกร รวม 7 ประเด็น (ตารางที่ 6) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อถือต่อตัวแทนเกษตรกร โดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.98) โดยผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อถือในระดับมากในประเด็น 1) ตัวแทนเกษตรกรเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ต่อสมาชิกกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 4.44) 2) สามารถที่จะติดต่อและประสานงานกับบริษัทได้เป็นอย่างดี (ค่าเฉลี่ย 4.31) 3) ตัวแทนเกษตรกรมาพบตามที่นัดหมายไว้ (ค่าเฉลี่ย 4.30) 4) เมื่อมีปัญหาหรือข้อสงสัย ก็สามารถเจรจาต่อรองกับบริษัทฯ เพื่อหาข้อยุติช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มได้ (ค่าเฉลี่ย 4.06) และ 5) คอยบริการความสะดวกคำแนะนำในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนแก่สมาชิกเท่าเทียมกันทุกคน (ค่าเฉลี่ย 4.04) มีความเชื่อถือในระดับปานกลางในประเด็น 1) ตัวแทนเกษตรกรสามารถให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการดูแลรักษาแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น (ค่าเฉลี่ย 3.48) และ 2) จะเป็นสมาชิกกลุ่มของตัวแทนเกษตรกรคนเดิมในปีถัดไป (ค่าเฉลี่ย 3.25) ตามลำดับ

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อถือในระดับมากเกี่ยวกับเรื่องตัวแทนเกษตรกรเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ต่อสมาชิกกลุ่ม มีการติดต่อและประสานงานกับบริษัทเกี่ยวกับปัญหาหรือข้อสงสัยได้เป็นอย่างดี ตลอดจนสามารถเจรจาต่อรองกับบริษัทฯ เพื่อหาข้อยุติช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มได้ และมีการให้บริการความสะดวกคำแนะนำในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนแก่สมาชิกเท่าเทียมกันทุกคน ซึ่งจากบทบาทของตัวแทนเกษตรกรดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการมีความเชื่อถือที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มของตัวแทนเกษตรกรคนเดิมในปีถัดไป ส่วนประเด็นตัวแทนเกษตรกรไม่สามารถให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการดูแลรักษาแปลงสาธิตเมล็ดพันธุ์ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น และประเด็นตัวแทนเกษตรกรมาพบตามที่นัดหมายไว้นั้น ไม่ค่อยมีผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของเกษตรกรมากนัก ทั้งนี้เนื่องมาจากในการเลือกตัวแทนหรือหัวหน้ากลุ่มเกษตรกรจะมีการเลือกกันเองโดยการออกเสียงลงมติกันภายในกลุ่ม โดยทั่วไปจะเลือกบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและสามารถเชื่อถือได้ เช่น มีความรู้สูง เป็นคนที่เป็นที่เคารพของคนในกลุ่ม และตัวแทนเกษตรกรหรือหัวหน้ากลุ่มมักจะเป็นผู้มีความรับผิดชอบสูงต่อสมาชิกในกลุ่ม โดยจะมีการคอยติดตามให้คำแนะนำและไปพบกับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกในกลุ่มของตนเองตามที่นัดหมายไว้อย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวจะช่วยส่งผลให้การผลิตเมล็ดพันธุ์ประสบความสำเร็จได้ผลผลิตตามโควตาการผลิตที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งหากผลผลิตที่ได้มีปริมาณและคุณภาพที่บริษัทกำหนด ตัวแทนเกษตรกรหรือหัวหน้ากลุ่มก็จะได้รับผลตอบแทนอื่นๆ จากบริษัทเพิ่มเติม

ตารางที่ 6 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับความเชื่อใจที่มีต่อตัวแทนเกษตรกรในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักปิ้งเงินภายใต้เกษตรกรพันธุ์สัญญา

	ความเชื่อใจที่มีต่อตัวแทนเกษตรกร				ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับความเชื่อใจ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย			
ตัวแทนเกษตรกรเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ต่อสมาชิกกลุ่ม	194 (59.15)	92 (28.05)	34 (10.37)	8 (2.44)	4.44	0.78	มาก
ตัวแทนเกษตรกร (หัวหน้ากลุ่ม) สามารถที่จะติดต่อและประสานงานกับบริษัทได้เป็นอย่างดี	168 (51.22)	96 (29.27)	62 (18.90)	2 (0.61)	4.31	0.79	มาก
ตัวแทนเกษตรกรพบตามที่นัดหมายไว้	184 (56.10)	86 (26.22)	38 (11.59)	12 (3.66)	4.30	0.98	มาก
เมื่อมีปัญหาหรือข้อสงสัยตัวแทนเกษตรกรสามารถเจรจาต่อรองกับบริษัทเพื่อหาข้อยุติช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มได้	108 (32.93)	134 (40.85)	84 (25.61)	2 (0.61)	4.06	0.78	มาก
ตัวแทนเกษตรกรให้บริการความสะดวกคำแนะนำในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักปิ้งเงินแก่สมาชิกเท่าเทียมกันทุกคน	124 (37.80)	132 (40.24)	32 (9.76)	40 (12.20)	4.04	0.98	มาก
ตัวแทนเกษตรกรสามารถให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการดูแลรักษาแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักปิ้งเงินเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในปีถัดไปจะเป็นสมาชิกกลุ่มของตัวเองตัวแทนเกษตรกรคนเดิม	96 (29.27)	32 (9.76)	132 (40.24)	68 (20.73)	3.48	1.12	ปานกลาง
รวม	30 (9.15)	172 (52.44)	44 (13.41)	14 (4.27)	3.25	1.31	ปานกลาง

หมายเหตุ: การแปลผลระดับความเชื่อใจ เชื่อกันมาก ค่าเฉลี่ย 3.68-5.00
เชื่อใจน้อย ค่าเฉลี่ย 1.00-2.33
เชื่อกันปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.34-3.67

ความเชื่อที่มีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ

จากการศึกษาถึงความเชื่อที่มีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ ในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉุนภายใต้เกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร รวม 4 ประเด็น (ตารางที่ 7) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉุนภายใต้เกษตรพันธสัญญาโดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.74) โดยผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อในระดับมากในประเด็น 1) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ สามารถที่จะช่วยให้คำแนะนำหรือแก้ปัญหาในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉุนได้ (ค่าเฉลี่ย 4.14) 2) มีความเชื่อมั่นต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ (ค่าเฉลี่ย 4.13) และ 3) เจ้าหน้าที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉุน (ค่าเฉลี่ย 4.09) มีความเชื่อในระดับปานกลางในประเด็น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ มีจำนวนพอเพียงต่อการได้รับการส่งเสริม (ค่าเฉลี่ย 2.63) ตามลำดับ

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อในเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯในระดับมาก เกี่ยวกับเรื่องเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ สามารถที่จะช่วยให้คำแนะนำหรือแก้ปัญหาในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉุนได้และมี ความเชื่อต่อตัวเจ้าหน้าที่บริษัทฯ ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้ที่จะเป็นเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ ได้นั้นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์เป็นอย่างดี ตลอดจนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ ยังมีบทบาทสำคัญต่อการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉุน ซึ่งบริษัทจะมีการกำหนดจำนวนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมให้เพียงพอและสัมพันธ์กับขนาดของพื้นที่และจำนวนสมาชิกเกษตรกรที่อยู่ในรับผิดชอบ ซึ่งต้องมีความเหมาะสมและต้องสามารถเข้าไปควบคุมดูแลแปลงสาธิต คอยให้คำแนะนำในด้านเทคนิคต่าง ๆ ของการผลิตให้กับเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ เพราะสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะส่งผลต่อความเชื่อมั่นของเกษตรกร และความสำเร็จของการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉุนในพื้นที่นั้นๆ ด้วย

ตารางที่ 7 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับความเชื่อที่มีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัท ในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวงั้นภายใต้เกษตรกร
พื้นที่สัญญา

ความเชื่อที่มีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัท	ความเชื่อต่อ				ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับความ เชื่อต่อ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย			
เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัท สามารถที่จะช่วยให้	127	127	66	8	4.14	0.82	มาก
คำแนะนำหรือแก้ปัญหาในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ ฝักบัวงั้นได้	110	154	60	4	4.13	0.74	มาก
มีความเชื่อมั่นต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัท	(38.72)	(38.72)	(20.12)	(2.44)			
เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัท มีบทบาทต่อการส่งเสริม	110	148	62	4	4.09	0.82	มาก
การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวงั้น	(33.54)	(46.95)	(18.29)	(1.22)			
เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัท มีจำนวนพอเพียงต่อการ	10	56	152	22	2.63	1.14	ปานกลาง
ได้รับการส่งเสริม	(3.05)	(17.07)	(46.34)	(6.71)	(26.83)		
รวม					3.74	0.88	มาก

หมายเหตุ: การแปลผลระดับความเชื่อต่อ เชื่อดีเยี่ยม ค่าเฉลี่ย 3.68-5.00 เชื่อดีปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.34-3.67
เชื่อดีน้อย ค่าเฉลี่ย 1.00-2.33

ความเชื่อที่มีต่อบริษัท

จากการศึกษาถึงความเชื่อที่มีต่อบริษัทฯ ในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร รวม 8 ประเด็น (ตารางที่ 8) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อที่มีต่อบริษัทในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญา โดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.96) โดยผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อในระดับมากในประเด็น 1) จะผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนให้กับ บริษัทฯ เดิมในปีถัดไป (ค่าเฉลี่ย 4.36) 2) มีความมั่นใจว่าบริษัทจะรับซื้อผลผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงได้ทั้งหมด (ค่าเฉลี่ย 4.34) 3) มีการรับซื้อเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ (ค่าเฉลี่ย 3.95) และ 4) ทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนเนื่องจากเพื่อนบ้านแนะนำ และปลูกให้กับบริษัทฯ มาก่อน (ค่าเฉลี่ย 3.92) มีความเชื่อในระดับปานกลางในประเด็น บริษัทฯมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรเหมาะสมดีแล้ว (ค่าเฉลี่ย 3.61) มีความเชื่อในระดับน้อยในประเด็น 1) บริษัทฯ มักหักเปอร์เซ็นต์ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ที่เสียหายเกินความจำเป็นแม้ว่าผลผลิตอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน (ค่าเฉลี่ย 2.32) 2) การซื้อเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนไม่ตรงกับราคาที่กำหนดไว้ (ค่าเฉลี่ย 2.04) และ 3) หากผลิตมากเกินไปกว่าโควตาการผลิตที่กำหนดไว้ บริษัทฯจะปรับราคาให้เท่ากับราคาตามท้องตลาด (ค่าเฉลี่ย 1.82)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญาด้านความเชื่อที่มีต่อบริษัทในระดับมากเกี่ยวกับเรื่อง จะผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนให้กับบริษัทฯ เดิมในปีถัดไป มีความมั่นใจว่าบริษัทจะรับซื้อผลผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงได้ทั้งหมด ตรงตามเวลาที่กำหนดไว้ และ เพื่อนบ้านแนะนำและปลูกให้กับบริษัทฯ ทั้งนี้เนื่องมาจากบริษัทจะมีการทำสัญญารับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรอย่างชัดเจน และเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการเห็นตัวอย่างจากเกษตรกรรายอื่นหรือเพื่อนบ้านที่ประสบความสำเร็จมากก่อนจึงมีความสนใจเข้าร่วมปลูกด้วย สำหรับในประเด็นบริษัทมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรเหมาะสมดีแล้วที่ผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อมั่นในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องมาจากพื้นที่สำหรับการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนนั้นจะต้องเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีจำนวนน้ำเพียงพอ สภาพภูมิอากาศเหมาะสม อยู่ห่างไกลจากการปลูกพืชชนิดเดียวกัน และมีบริษัทคู่แข่งไม่มาก ซึ่งเกษตรกรที่เข้าร่วมทำการผลิตให้กับบริษัทมาก่อนและประสบความสำเร็จในการผลิตทุกปี บริษัทก็จะยังคงให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกต่อไป สำหรับในประเด็นเกี่ยวกับการหักเปอร์เซ็นต์ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ที่เสียหายเกินความจำเป็นแม้ว่าผลผลิตอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน การซื้อเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนไม่ตรงกับราคาที่กำหนดไว้ เมื่อผลิตมากเกินไปกว่าโควตาการผลิตที่กำหนดไว้ นั้นจะไม่ค่อยเกิดขึ้น และบริษัทฯ จะปรับราคาให้เท่ากับราคาตามท้องตลาดตามความเหมาะสม ทั้งนี้เนื่องมาจากบริษัทจะต้องมีการรักษาจำนวนสมาชิกเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการในพื้นที่การผลิตของตนเองให้มากที่สุด ซึ่งจำเป็นที่จะต้องซื้อสัตย์ต่อเกษตรกร และการที่เกษตรกรสามารถขายผลผลิตที่ผลิตได้ทั้งหมดโดยไม่ถูกเอาเปรียบในเรื่องราคาซื้อขาย และราคาซื้อขายไม่เป็นไปตามข้อตกลงในสัญญา โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ เหล่านี้ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของเกษตรกรในการที่จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกในปีถัดไปเช่นเดียวกัน

ตารางที่ 8 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับความเชื่อถือที่มีต่อบริษัทฯ ในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์กุ้งเงินภายใต้เกษตรกรพันธุ์ญา

	ความเชื่อถือ					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับความเชื่อถือ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
จะผลิตเมล็ดพันธุ์กุ้งเงินให้กับบริษัทฯเดิม ในปีถัดไป	186 (56.71)	91 (27.74)	35 (10.67)	14 (4.27)	2 (0.61)	4.36	0.88	มาก
มีความมั่นใจว่าบริษัทฯจะรับซื้อผลิตเมล็ดพันธุ์กุ้งเงินได้ทั้งหมด	147 (44.82)	157 (47.87)	18 (5.49)	2 (0.61)	4 (1.22)	4.34	0.72	มาก
บริษัทฯมักจะรับซื้อเมล็ดพันธุ์กุ้งเงินตรงตามเวลาที่กำหนดไว้	120 (36.59)	105 (32.01)	73 (22.26)	28 (8.54)	2 (0.61)	3.95	0.99	มาก
การทำงานปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์กุ้งเงินให้กับบริษัทฯนี้ เพราะเพื่อนบ้านแนะนำและปลูกให้กับบริษัทฯ มาก่อน	36 (10.98)	233 (71.04)	55 (16.77)	4 (1.22)	-	3.92	0.57	มาก
บริษัทฯมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ และ เกษตรกรเหมาะสมดีแล้ว	12 (3.66)	189 (57.62)	113 (34.45)	14 (4.27)	-	3.61	0.63	ปานกลาง
บริษัทฯมักหักเปอร์เซ็นต์ผลิตเมล็ดพันธุ์ที่เสียหายเกินความจำเป็น แม้ว่าผลผลิตของงานอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน	4 (1.22)	18 (5.49)	168 (51.22)	26 (7.93)	112 (34.15)	2.32	1.04	น้อย
บริษัทฯมักจะซื้อเมล็ดพันธุ์กุ้งเงิน ไม่ตรงกับราคา ที่กำหนดไว้เมื่อผลิตมากเกินกว่าโควตาการผลิตที่กำหนดไว้	24 (7.32)	8 (2.44)	91 (27.74)	40 (12.20)	165 (50.30)	2.04	1.24	น้อย
หากราคาส่งเมล็ดพันธุ์กุ้งเงินในท้องตลาดสูงขึ้น บริษัทฯจะปรับราคาให้สูงขึ้นด้วย	-	6 (1.83)	92 (28.05)	66 (20.12)	164 (50.00)	1.82	0.91	น้อย
รวม						2.96	0.87	ปานกลาง

การได้รับการส่งเสริมการผลิตจากบริษัทฯ

ความเข้าใจและการปฏิบัติตามสัญญาที่ทำกับบริษัทฯ

บุคคลที่ทำให้รู้จักและเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงิน

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 80.49) รู้จักและเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงินจากตัวแทนบริษัท/Broker แนะนำมากที่สุด รองลงมาร้อยละ 17.07 รู้จักจากเพื่อนบ้านที่เป็นเกษตรกรแนะนำ ร้อยละ 1.83 และร้อยละ 0.61 รู้จักจากญาติ และร้านค้าขายเคมีเกษตรแนะนำ ตามลำดับ (ตารางที่ 9)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลรู้จักและเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงินจากตัวแทนบริษัท/Broker แนะนำมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากเจ้าหน้าที่ของบริษัทจะเข้าไปติดต่อ Broker ในพื้นที่ และให้ Broker ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโครงการให้เกษตรกรทราบ เช่น การประชุมเกษตรกร การยกตัวอย่างเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จให้เกษตรกรคนอื่นๆ ทราบ สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ทราบจากเพื่อนบ้านและจากญาตินั้น ก็เป็นลักษณะการพูดคุยและบอกต่อระหว่างเกษตรกรด้วยกัน

การทำการเกษตรชนิดอื่น

จากตารางที่ 9 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (89.63) ระบุว่านอกจากเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงินแล้วยังมีการทำการเกษตรชนิดอื่นด้วย ในขณะที่มีเพียงร้อยละ 10.37 ที่ทำการปลูกผักบุงเงินเพียงอย่างเดียว โดยผู้ให้ข้อมูลที่ทำการเกษตรอื่นด้วยเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 94.56) ประกอบอาชีพทำนา รองลงมาร้อยละ 3.40 ปลูกข้าวโพดและทำนา ร้อยละ 1.70 และร้อยละ 0.34 ทำการปลูกอ้อยและปลูกกล้วย ตามลำดับ

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลนอกจากเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงินแล้วยังมีการทำการเกษตรชนิดอื่น คือ การทำนา ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าเมื่อผู้ให้ข้อมูลทำนาเสร็จแล้ว ก็จะปรับพื้นที่เพื่อใช้ในการปลูกผักบุงเงินต่อไป ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลที่ปลูกผักบุงเงินเพียงอย่างเดียวนั้นจะเป็นเกษตรกรที่เช่าพื้นที่ผู้อื่นปลูกผักบุง และช่วงที่ว่างจากการปลูกผักบุงก็จะออกไปรับจ้างในภาคเกษตร เช่น การรับจ้างเก็บพริก มะเขือม่วง เป็นต้น

ระยะทางจากแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ถึงจุดรับซื้อ

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าหนึ่งในสาม (ร้อยละ 37.20) มีระยะทางจากแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ถึงจุดรับซื้อไม่เกิน 1 กิโลเมตร รองลงมาร้อยละ 26.52 มีระยะทางจาก

แหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ถึงจุดรับซื้อระหว่าง 5.1-10.0 กิโลเมตร ร้อยละ 17.38 มีระยะทางจากแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ถึงจุดรับซื้อระหว่าง 1.0-5.0 กิโลเมตร ร้อยละ 8.23 มีระยะทางจากแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ถึงจุดรับซื้อมากกว่า 10.0 กิโลเมตร ตามลำดับและมีผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 10.67 ระบุว่าบริษัทมาซื้อเมล็ดพันธุ์ถึงจุดขนาด (ตารางที่ 9)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีระยะทางจากแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ถึงจุดรับซื้อไม่เกิน 1 กิโลเมตร ทั้งนี้เนื่องจาก Broker จะเข้าไปรับซื้อผลผลิตถึงที่ โดย Broker เข้าไปตั้งจุดรับซื้อเป็นจุดๆ ในพื้นที่ ที่มีการปลูกจำนวนมาก ในขณะที่บางส่วนทางบริษัทฯ มีการกำหนดให้หัวหน้ากลุ่มเข้าไปรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกในกลุ่มแล้วนำส่งให้บริษัทอีกทอดหนึ่ง

การเปลี่ยนบริษัทที่เข้ามาส่งเสริมการปลูก

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98.78) ไม่เคยมีการเปลี่ยนบริษัทที่เข้ามาส่งเสริมการปลูกผักบึงจีนเลย มีเพียงร้อยละ 1.22 เท่านั้นที่เคยเปลี่ยนบริษัท (ตารางที่ 9) ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรจะมองถึงประโยชน์ที่ได้รับจากบริษัทฯ ที่เข้ามาส่งเสริมเป็นหลัก ซึ่งหากบริษัทใดให้ผลประโยชน์ที่ดีกว่าก็จะทำสัญญากับบริษัทนั้น เช่น ราคาที่รับซื้อ และการสนับสนุนปัจจัยการผลิต ซึ่งหากบริษัทใดให้ผลประโยชน์ที่ดีกว่าก็จะทำสัญญากับบริษัทนั้น ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลพบว่าสาเหตุที่ไม่เปลี่ยนบริษัทที่เข้ามาส่งเสริมเนื่องจากบริษัทที่ร่วมโครงการอยู่ให้ผลตอบแทนเป็นที่น่าพอใจ ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เปลี่ยนบริษัทที่เข้ามาเสริมนั้นเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลไม่พึงพอใจในผลประโยชน์ที่ได้รับ เช่น การถูกเอาเปรียบในด้านราคาการรับซื้อที่ต่ำกว่าคู่แข่ง ความล่าช้าในการจ่ายเงินให้กับเกษตรกรหลังจากการรับซื้อ การไม่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากบริษัท และการหักเปอร์เซ็นต์ผลผลิตที่เสียหายเกินความจำเป็น เป็นต้น และเนื่องจากผลประโยชน์ที่บริษัทใหม่ให้เงื่อนไขที่ดีกว่า เช่น มีการจูงใจโดยการให้ราคาการรับซื้อ การสนับสนุนปัจจัยการผลิต การจ่ายเงินที่รวดเร็วที่ดีกว่า ความยุติธรรมการรับซื้อ และไม่มีหักเปอร์เซ็นต์ผลผลิตที่เสียหายเกินความจำเป็น ซึ่งข้อแตกต่างในเรื่องเหล่านี้จะมีผลต่อการร่วมโครงการและไม่ร่วมโครงการกับบริษัทที่เข้าไปส่งเสริม

ลักษณะของสัญญาที่ทำกับบริษัท

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 92.07) มีลักษณะของสัญญาที่ทำกับบริษัทเป็นแบบหนังสือสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร และร้อยละ 7.93 เป็นแบบสัญญาที่มีการตกลงกันด้วยวาจา ตามลำดับ (ตารางที่ 9) แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีการทำสัญญากับบริษัทเป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการทำสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษรกับ

บริษัทที่เข้าไปส่งเสริมทำให้มีความมั่นใจในเรื่องของราคาและตลาดที่จำหน่าย แต่ในขณะเดียวกัน ยังมีผู้ให้ข้อมูลบางส่วนที่มีการตกลงกันด้วยวาจา โดยให้เหตุผลว่าพื้นที่ปลูกผักนึ่งเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ในแต่ละแห่งจะมีหลายบริษัทที่เข้าไปส่งเสริมการปลูก และเกษตรกรไม่ยากยึดติดกับราคา เพราะถ้าราคาเมล็ดพันธุ์ในตลาดมีราคาสูงก็สามารถจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งได้ในราคาที่สูงกว่าเกษตรกรที่มีการปลูกแบบมีพันธสัญญา

การรู้จักและความเข้าใจเกี่ยวกับสัญญาที่ทำกับบริษัท

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98.78) รู้จักและมีความเข้าใจเกี่ยวกับสัญญาที่ทำกับบริษัท ทั้งนี้เนื่องมาจากบริษัทมีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจน และมีการชี้แจงให้ผู้เข้าร่วมโครงการทราบอย่างชัดเจน และมีเพียงร้อยละ 1.22 ไม่รู้จักและไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับสัญญาที่ทำกับบริษัท ซึ่งจะเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ไม่รู้หนังสือและทำตามเกษตรกรรายอื่น ๆ (ตารางที่ 9)

การปฏิบัติตามสัญญาที่กำหนดไว้ระหว่างบริษัทกับเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด (ร้อยละ 100.00) ระบุว่าเกษตรกรและบริษัทปฏิบัติตามสัญญาที่กำหนดไว้ (ตารางที่ 9) ทั้งนี้เนื่องมาจากผลประโยชน์ที่บริษัทให้ นั้นเป็นที่พึงพอใจของเกษตรกร ในขณะเดียวกันหากไม่ปฏิบัติตามสัญญาเกษตรกรก็ไม่สามารถกลับมาทำการผลิตเมล็ดพันธุ์กับบริษัทได้อีก

ความต้องการให้หน่วยงานราชการมาเป็นคนกลางในการทำสัญญากับบริษัท

จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 51.22) ไม่ต้องการให้หน่วยงานราชการมาเป็นคนกลางในการทำสัญญากับบริษัท ในขณะที่ร้อยละ 48.78 ต้องการให้หน่วยงานราชการมาเป็นคนกลางในการทำสัญญากับบริษัท ตามลำดับ (ตารางที่ 9)

แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่ต้องการให้หน่วยงานราชการมาเป็นคนกลางในการทำสัญญากับบริษัท ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้ให้ข้อมูลมีความคุ้นเคยกับบริษัทฯ และ Broker จึงมีความเชื่อใจซึ่งกันและกัน ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลเกือบครึ่งหนึ่งต้องการให้หน่วยงานราชการเข้ามาเป็นตัวกลางในการทำสัญญานั้นเนื่องจากในสภาพความเป็นจริงทางหน่วยงานราชการไม่ได้เข้ามาเป็นคนกลางในการทำสัญญากับบริษัทแต่อย่างใด ซึ่งผู้ให้ข้อมูลกลุ่มดังกล่าวต้องการสร้างความมั่นใจในการประกอบอาชีพจึงต้องการให้หน่วยงานราชการมาเป็นคนกลางในการทำสัญญากับบริษัท

ตารางที่ 9 จำนวน และร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามความเข้าใจและการปฏิบัติตามสัญญาที่ทำกับบริษัทฯ

(n = 328)

ความเข้าใจและการปฏิบัติตามสัญญาที่ทำกับบริษัทฯ	จำนวน	ร้อยละ
บุคคลที่ทำให้รู้จักและเข้าร่วมโครงการปลูกผักนึ่งจีน		
ตัวแทนบริษัท/Broker แนะนำ	264	80.49
เพื่อนบ้านที่เป็นเกษตรกรแนะนำ	56	17.07
ญาติ	6	1.83
ร้านค้าขายเคมีเกษตรแนะนำ	2	0.61
การทำการเกษตรชนิดอื่น		
ไม่มี	34	10.37
มี	294	89.63
ทำนา	278	94.56
ข้าวโพด, ทำนา	10	3.40
อ้อย	5	1.70
กล้วย	1	0.34
ระยะทางจากแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ถึงจุดรับซื้อ (กิโลเมตร)		
มาซื้อถึงจุดนวด	35	10.67
ไม่เกิน 1	122	37.20
1.0-5.0	57	17.38
5.1-10.0	87	26.52
มากกว่า 10.0	27	8.23
การเปลี่ยนบริษัทที่เข้ามาส่งเสริมการปลูก		
ไม่เคย	324	98.78
เคย	4	1.22
ลักษณะของสัญญาที่ทำกับบริษัท		
หนังสือสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร	302	92.07
สัญญาที่มีการตกลงกันด้วยวาจา	26	7.93

ตารางที่ 9 (ต่อ)

(n = 328)

ความเข้าใจและการปฏิบัติตามสัญญาที่ทำกับ บริษัทฯ	จำนวน	ร้อยละ
การมีหนังสือคู่สัญญา		
มี	250	76.22
ไม่มี	78	23.78
การรู้จักสัญญาที่ทำกับบริษัท		
รู้จัก	324	98.78
ไม่รู้จัก	4	1.22
การมีความเข้าใจในสัญญาที่ทำกับบริษัท		
ใช่	324	98.78
ไม่ใช่	4	1.22
การปฏิบัติตามสัญญาที่กำหนดไว้กับบริษัท		
เคย	328	100.00
การถูกบริษัทไม่ปฏิบัติตามสัญญา		
ไม่เคย	328	100.00
ความต้องการให้หน่วยงานราชการมาเป็นคนกลางในการทำสัญญา กับบริษัท		
ต้องการ	160	48.78
ไม่ต้องการ	168	51.22

การใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการส่งเสริมจากบริษัทฯ

การใช้เมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนจากบริษัท

จากการศึกษาการใช้เมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด (ร้อยละ 100.00) ใช้เมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนจากบริษัท (ตารางที่ 10) ทั้งนี้เนื่องมาจากมีข้อกำหนดในสัญญาทางบริษัทจะรับซื้อเมล็ดพันธุ์ที่ผลิตได้จากเมล็ดพันธุ์ที่บริษัทมาส่งเสริมให้ปลูกเท่านั้น

การเตรียมพื้นที่ก่อนปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีน

ตารางที่ 10 พบว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.31) มีการเตรียมพื้นที่ก่อนปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนโดยการไถตะ 1 ครั้ง ไถพรวน 1 ครั้ง ทั้งนี้เนื่องมาจากการไถตะ 1 ครั้ง เป็นการเปิดหน้าดิน การไถพรวน 1 ครั้ง เพื่อเป็นการปรับและพรวนดินให้มีขนาดโครงสร้างของดินที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูก ซึ่งการเตรียมดินดังที่กล่าวมาข้างต้นถือว่าเพียงพอและเหมาะสมต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีน และมีเพียงร้อยละ 0.69 เท่านั้นที่มีการเตรียมพื้นที่โดยใช้แรงงานคน

ลักษณะการใช้ระบบแปลงในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีน

ตารางที่ 10 แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98.78) มีการใช้ระบบแปลงในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนแบบปลูกแบบคานาทั่วทั้งแปลง โดยไม่มีการยกร่อง ใช้ระยะระหว่างต้น และระหว่างแถว 30 เซนติเมตร ในขณะที่ร้อยละ 0.61 ใช้ระบบแปลงปลูกแบบยกร่องแปลง กว้าง 3 เมตร ใช้ระยะระหว่างต้น และระหว่างแถว 30 เซนติเมตร และแบบอื่น ๆ ในสัดส่วนที่เท่ากัน จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดใช้ระบบแปลงในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนแบบปลูกแบบคานาทั่วทั้งแปลง โดยไม่มีการยกร่อง ทั้งนี้เนื่องมาจากการทำระบบแปลงดังกล่าวเมื่อเกษตรกรทำนาเสร็จแล้วก็สามารถไถปรับพื้นที่ปลูกผักบุ้งจีนต่อได้เลย

วิธีการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีน

ผลการศึกษาวิธีการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.95) มีการใช้วิธีการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนแบบทำแปลงกล้าเพื่อผลิตท่อนพันธุ์สำหรับปักดำ ในขณะที่ร้อยละ 1.83 และ 1.22 ใช้วิธีการหว่านเมล็ดในแปลงปลูกโดยตรง และแบบอื่น ๆ ตามลำดับ (ตารางที่ 10) แสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดใช้วิธีการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีน โดยทำแปลงกล้าเพื่อผลิตท่อนพันธุ์สำหรับปักดำ ทั้งนี้เนื่องมาจากการปลูกด้วยวิธีการดังกล่าวจะให้ผลผลิตที่แน่นอนและได้ผลผลิตมากกว่าวิธีการหว่านทั่วไป

จำนวนท่อนพันธุ์ผักบุ้งจีน

ผลการศึกษาจำนวนท่อนพันธุ์ผักบุ้งจีนพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่ใช้วิธีการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนแบบทำแปลงกล้าเพื่อผลิตท่อนพันธุ์สำหรับปีถัดมาเกือบทั้งหมด ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 94.65) ใช้จำนวนท่อนพันธุ์จำนวน 1 ท่อนต่อหลุม มีเพียงร้อยละ 5.35 ที่ใช้จำนวนท่อนพันธุ์จำนวน 2 ท่อนต่อหลุม ตามลำดับ (ตารางที่ 10) ซึ่งสาเหตุที่ผู้ให้ข้อมูลใช้จำนวนท่อนพันธุ์จำนวน 1 ท่อนต่อหลุม เนื่องจากท่อนพันธุ์ที่ใช้ปลูกมีอัตราการรอดตายสูง และต้นผักบุ้งจีนจะเจริญเติบโตคลุมทั้งแปลงปลูกก่อนระยะออกดอก ซึ่งเป็นการประหยัดท่อนพันธุ์ด้วย

การใช้ปุ๋ยเคมีกับผักบุ้งจีน

การใช้ปุ๋ยเคมีกับผักบุ้งจีนนั้นพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด (ร้อยละ 100.00) ใช้ปุ๋ยเคมีกับผักบุ้งจีน โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบหนึ่งในสาม (ร้อยละ 32.93) ใช้ปุ๋ยเคมีสูตร 46-0-0 รองลงมาร้อยละ 29.88 ใช้ปุ๋ยสูตร 46-0-0, 13-13-21 ร้อยละ 3.66 และ 2.44 ใช้ปุ๋ยสูตร 13-13-21 และ สูตร 15-15-15 และร้อยละ 1.22 ใช้ปุ๋ยสูตร 13-13-21, 15-15-15 และร้อยละ 0.61 ใช้ปุ๋ยสูตร 46-0-0, 15-15-15 ในสัดส่วนที่เท่ากัน ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 29.27 ไม่ระบุว่าใช้ปุ๋ยสูตรใด (ตารางที่ 10)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดมีการใช้ปุ๋ยเคมีกับผักบุ้งจีน ทั้งนี้เนื่องมาจากการใช้ปุ๋ยเคมีจะทำให้ผักบุ้งจีนมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วกว่าการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และทำให้ได้ผลผลิตมาก สำหรับสูตรปุ๋ยที่ใช้จะมีความหลากหลาย เนื่องจากในแต่ละพื้นที่มีสภาพความอุดมสมบูรณ์ที่แตกต่างกัน และวิธีการปลูกผักบุ้งเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ของแต่ละบริษัทมีวิธีการที่แตกต่างกันนั่นเอง

ความถี่ในการใช้ปุ๋ยเคมีกับผักบุ้งจีน

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมากกว่าสองในสาม (ร้อยละ 67.99) มีความถี่ในการใช้ปุ๋ยเคมีกับผักบุ้งจีนจำนวน 2-3 ครั้งต่อรุ่น รองลงมาร้อยละ 25.30 มีความถี่ในการใช้ปุ๋ยเคมีกับผักบุ้งจีนจำนวน 1 ครั้งต่อรุ่น และร้อยละ 6.71 มีความถี่ในการใช้ปุ๋ยเคมีกับผักบุ้งจีนมากกว่า 3 ครั้งต่อรุ่น (ตารางที่ 10) จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีความถี่ในการใช้ปุ๋ยเคมีกับผักบุ้งจีนจำนวน 2-3 ครั้งต่อรุ่น ทั้งนี้เนื่องมาจากการใส่ปุ๋ยกับผักบุ้งจีนนั้นเกษตรกรจะใส่อยู่ประมาณ 3 ช่วง คือ ช่วงปลูกใหม่ ช่วงที่ผักบุ้งกำลังเจริญเติบโต และช่วงก่อนเก็บเกี่ยวผลผลิต

แหล่งที่ได้รับสารเคมีในการป้องกันกำจัดโรค และแมลง

ผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ (ร้อยละ 71.95) ได้รับสารเคมีในการป้องกันกำจัดโรค และแมลงจากบริษัทที่มาส่งเสริมการปลูก รองลงมาร้อยละ 25.61 ได้รับจากหัวหน้ากลุ่ม และร้อยละ 2.44 ได้รับจากร้านขายสารเคมีในท้องถิ่น (ตารางที่ 10)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเกือบสามในสี่ได้รับสารเคมีในการป้องกันกำจัดโรคและแมลงจากบริษัทที่มาส่งเสริมการปลูก ทั้งนี้เนื่องจากบริษัทจะมีการให้เครดิตสารเคมีในการป้องกันกำจัดโรคและแมลงแก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิก และจะหักค่าใช้จ่ายก็ต่อเมื่อเกษตรกรจำหน่ายผลผลิต ในขณะที่เกษตรกรบางส่วนนั้นจะมอบหมายให้หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้รับสารเคมีจากบริษัทและนำมาแจกจ่ายให้กับเกษตรกรอีกทอดหนึ่ง ส่วนผู้ที่ซื้อสารเคมีจากร้านค้าในท้องถิ่นนั้นจะเป็นกลุ่มที่ไม่ได้ทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรกับบริษัทฯ หรืออาจมีการทำสัญญากับบริษัทที่ไม่ได้ให้การส่งเสริมปัจจัยการผลิต ทำให้เกษตรกรต้องจัดการสารเคมีเอง

ความถี่ในการพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรค และแมลง

ความถี่ในการพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงนั้นพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความถี่ในการพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรค และแมลงเฉลี่ย 7.23 ครั้งต่อรุ่น โดยมีความถี่ในการพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรค และแมลงน้อยที่สุด 1 ครั้ง และมากที่สุด 15 ครั้ง โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบหนึ่งในสาม (ร้อยละ 60.06) มีความถี่ในการพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรค และแมลงจำนวน 7-9 ครั้งต่อรุ่น รองลงมาร้อยละ 28.05 มีความถี่ในการพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรค และแมลงจำนวน 4-6 ครั้งต่อรุ่น ร้อยละ 8.54 มีความถี่ในการพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรค และแมลงมากกว่า 9 ครั้งต่อรุ่น และร้อยละ 3.35 มีความถี่ในการพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรค และแมลงจำนวน 1-3 ครั้งต่อรุ่น ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีความถี่ในการพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลงแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละพื้นที่ที่ทำการปลูกผักบึงจะมีการระบาดของโรคและแมลงแตกต่างกัน บางพื้นที่อาจจะมีการระบาดของโรคและแมลงมากทำให้ต้องมีความถี่ในการฉีดพ่นสารเคมีมาก แต่ในพื้นที่ที่มีการระบาดของโรคและแมลงน้อยก็จะทำการฉีดพ่นสารเคมีน้อยลงด้วย นอกจากนี้การปลูกพืชชนิดเดียวกันในพื้นที่เดิมเป็นระยะเวลานาน ๆ และซ้ำๆ กัน โดยไม่มีการสลับไปปลูกพืชชนิดอื่นทำให้เกิดโรคระบาดมากกว่าการปลูกในพื้นที่ใหม่ๆ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลทำให้ความถี่ในการฉีดพ่นสารเคมีแตกต่างกันด้วย สำหรับช่วงเวลาที่มีการฉีดพ่นสารเคมีนั้นจะทำการฉีดพ่นในช่วงที่มีการเจริญเติบโตทางลำต้นและทางใบเต็มที่ (เดือนกันยายน-ตุลาคม) ซึ่งเป็นช่วงก่อนระยะที่ผักบึงจะออกดอก ซึ่งช่วงดังกล่าวจะมีการระบาดของหนอนที่จะมากัดกินใบและ

ยอดอ่อนของผักบุ้ง และจะฉีดพ่นสารเคมีอีกครั้งในช่วงออกดอกติดผล (เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม) เนื่องจากจะมีการระบาดของโรคแอนแทรกคโนส ซึ่งจะทำให้ผักบุ้งจะมีอาการต้นเน่าและเหี่ยวและใบได้รับความเสียหาย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ผักบุ้ง

ความถี่ในการกำจัดวัชพืช

ผลการศึกษาความถี่ในการกำจัดวัชพืชพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความถี่ในการกำจัดวัชพืชเฉลี่ย 1.43 ครั้งต่อรุ่น มีความถี่ในการกำจัดวัชพืชน้อยที่สุด 0 ครั้ง และมากที่สุด 8 ครั้งต่อรุ่น โดยผู้ให้ข้อมูลมากกว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 55.49) มีความถี่ในการกำจัดวัชพืชจำนวน 1 ครั้งต่อรุ่น รองลงมาร้อยละ 29.88 มีความถี่ในการกำจัดวัชพืชจำนวน 2 ครั้งต่อรุ่น ร้อยละ 7.62 ไม่เคยมีการกำจัดวัชพืชเลย และร้อยละ 2.44 มีความถี่ในการกำจัดวัชพืชจำนวนมากกว่า 2 ครั้ง ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งมีความถี่ในการกำจัดวัชพืชจำนวน 1 ครั้งต่อรุ่น ซึ่งจากสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลจะทำการกำจัดวัชพืชในช่วงที่ผักบุ้งเงินเจริญเติบโตเต็มที่ เนื่องจากในช่วงดังกล่าววัชพืชสามารถเกิดขึ้นได้ง่าย และเมื่อผักบุ้งเงินโตเต็มที่แล้วจะปกคลุมพื้นที่ปลูกจนวัชพืชไม่สามารถเกิดขึ้นมาได้ หรือหากเกิดขึ้นก็ไม่มากนัก

ความถี่ในการถอนพันธุ์ปน

ผลการศึกษาความถี่ในการถอนพันธุ์ปนพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความถี่ในการถอนพันธุ์ปนเฉลี่ย 1.35 ครั้งต่อรุ่น โดยมีความถี่ในการถอนพันธุ์ปนน้อยที่สุด 0 ครั้ง และมากที่สุด 7 ครั้งต่อรุ่น โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85.06) มีความถี่ในการถอนพันธุ์ปนจำนวน 1-2 ครั้งต่อรุ่น รองลงมาร้อยละ 13.11 ไม่เคยมีการถอนพันธุ์ปนเลย และร้อยละ 1.83 มีความถี่ในการถอนพันธุ์ปนจำนวนมากกว่า 2 ครั้ง ตามลำดับ (ตารางที่ 10) เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลมีความถี่ในการถอนพันธุ์ปนใกล้เคียงกับความถี่ในการกำจัดวัชพืช ทั้งนี้เนื่องมาจากการกำจัดวัชพืช ผู้ให้ข้อมูลจะมีการถอนพันธุ์ปนไปในคราวเดียวกัน

ชนิดของสารเคมีที่นิยมใช้ในการกำจัดวัชพืช

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสาม (ร้อยละ 64.94) นิยมใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชกรรมมือโกน รองลงมาร้อยละ 27.74 นิยมใช้วันไซค์ และร้อยละ 7.32 นิยมใช้ไกลโฟเซต ตามลำดับ (ตารางที่ 10) ทั้งนี้เนื่องมาจากสารเคมีชนิดกรรมมือโกนเป็นสารเคมีที่ให้ผลโดยเร็ว กล่าวคือ เมื่อนฉีดพ่นแล้ววัชพืชจะตายทันที ในขณะที่สารเคมีชนิดไกลโฟเซตจะเห็นผลช้ากว่า (ประมาณ 3-5 วัน)

วิธีการให้น้ำต้นผักบุ้งจีน

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98.17) ให้น้ำต้นผักบุ้งจีนด้วยวิธีการปล่อยท่วมแปลง ทั้งนี้เนื่องมาจากสภาพพื้นที่ปลูกผักบุ้งจีนจะเป็นพื้นที่นา ซึ่งในการให้น้ำจะเป็นลักษณะการปล่อยน้ำเข้านา ซึ่งในการปลูกผักบุ้งจีนเกษตรกรก็จะกระทำในลักษณะเดียวกันกับการทำนา ในขณะที่ร้อยละ 1.22 และ 0.31 ใช้วิธีการปล่อยตามร่องระหว่างแปลงและตัดกรด และอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

วิธีการเก็บเกี่ยวและการกะเทาะเมล็ดเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีน

ผลการศึกษาวิธีการเก็บเกี่ยวและการกะเทาะเมล็ดเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนพบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด (ร้อยละ 100.00) เก็บเกี่ยวผลผลิตผักแห่งของผักบุ้งจีนโดยใช้แรงงานคนตากโดยใช้จอบสำหรับวิธีการกะเทาะเมล็ดเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนนั้น พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 84.76) กะเทาะเมล็ดเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนโดยใช้เครื่องจักรกลจากทางบริษัทฯ ทำการนวด รongลงมาร้อยละ 14.02 ใช้เครื่องจักรกลจากนายทุน ทำการนวด และร้อยละ 1.22 ใช้แรงงานคนทุบ ตามลำดับ (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรจำแนกตามการใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการส่งเสริมจากบริษัทฯ

(n = 328)		
การใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการส่งเสริมจากบริษัทฯ	จำนวน	ร้อยละ
การใช้เมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนจากบริษัท		
ใช้	328	100.00
การเตรียมพื้นที่ก่อนปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีน		
ไถดะ 1 ครั้ง ไถพรวน 1 ครั้ง	326	99.31
ใช้แรงงานคน	2	0.69
ลักษณะการใช้ระบบแปลงในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีน		
ปลูกแบบดำนาทัวทั้งแปลง โดยไม่มีการยกร่อง ใช้ระยะระหว่างต้น และระหว่างแถว 30 เซนติเมตร	324	98.78
ปลูกแบบยกร่องแปลง กว้าง 3 เมตร ใช้ระยะระหว่างต้น และระหว่างแถว 30 เซนติเมตร	2	0.61
อื่น ๆ (การไถ่ตจากแปลงกล้า, การตัดเอาเป็นท่อน)	2	0.61

ตารางที่ 10 (ต่อ)

(n = 328)

การใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการ ส่งเสริมจากบริษัทฯ	จำนวน	ร้อยละ
วิธีการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีน		
ทำแปลงกล้าเพื่อผลิตท่อนพันธุ์สำหรับปักดำ	318	96.95
ใช้วิธีการหว่านเมล็ดในแปลงปลูกโดยตรง	6	1.83
อื่น ๆ (การตัดเถาเป็นท่อนแล้วหว่านในแปลงที่มีน้ำขัง)	4	1.22
จำนวนท่อนพันธุ์ผักนึ่งจีน (ท่อน/หลุม) (n=318)		
1 ท่อน	301	94.65
2 ท่อน	17	5.35
การใช้ปุ๋ยเคมีกับผักนึ่งจีน		
เคย	328	100.00
สูตร 46-0-0	108	32.93
สูตร 46-0-0, 13-13-21	98	29.88
ไม่ระบุ	96	29.27
สูตร 13-13-21	12	3.66
สูตร 15-15-15	8	2.44
สูตร 13-13-21, 15-15-15	4	1.22
สูตร 46-0-0, 15-15-15, 13	2	0.61
ความถี่ในการใช้ปุ๋ยเคมีกับผักนึ่งจีน (ครั้งต่อรุ่น)		
1	83	25.30
2	108	32.93
3	115	35.06
4	18	5.49
มากกว่า 4	4	1.22

ตารางที่ 10 (ต่อ)

(n = 328)

การใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการ ส่งเสริมจากบริษัทฯ	จำนวน	ร้อยละ
แหล่งที่ได้รับสารเคมีในการป้องกันกำจัดโรค และแมลง		
จากบริษัทที่มาส่งเสริมการปลูก	236	71.95
จากหัวหน้ากลุ่ม	84	25.61
จากร้านขายสารเคมีในท้องถิ่น	8	2.44
ความถี่ในการพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรค และแมลง (ครั้ง/รุ่น)		
1-3	11	3.35
4-6	92	28.05
7-9	197	60.06
มากกว่า 9	28	8.54
$\bar{X} = 7.23$ $SD = 1.93$ $Min-Max = 1-15$		
ความถี่ในการกำจัดวัชพืช (ครั้ง/รุ่น)		
ไม่เคย	25	7.62
1	182	55.49
2	98	29.88
3	15	4.57
มากกว่า 3	8	2.44
$\bar{X} = 1.43$ $SD = 1.00$ $Min-Max = 0-8$		
ความถี่ในการถอนพันธุ์ปน (ครั้ง/รุ่น)		
ไม่เคย	43	13.11
1	142	43.29
2	137	41.77
มากกว่า 2	6	1.83
$\bar{X} = 1.35$ $SD = 0.85$ $Min-Max = 0-7$		

ตารางที่ 10 (ต่อ)

(n = 328)

การใช้เทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการส่งเสริมจากบริษัทฯ	จำนวน	ร้อยละ
ชนิดของสารเคมีที่นิยมใช้ในการกำจัดวัชพืช		
กรัมม็อกโซน	213	64.94
ไกลโฟเซต	24	7.32
วันไซด์	91	27.74
วิธีการให้น้ำต้นผักบุ้งจีน		
ปล่อยตามร่องระหว่างแปลง และตัดรด	4	1.22
อาศัยน้ำฝน	2	0.61
ปล่อยท่วมแปลง	322	98.17
วิธีการเก็บเกี่ยวผลผลิตผักแห้งของผักบุ้งจีน		
ใช้แรงงานคนตากโดยใช้จอบ	328	100.00
วิธีการกะเทาะเมล็ดผักบุ้งจีน		
ใช้แรงงานคนทุบ	4	1.22
ใช้เครื่องจักรกลจากทางบริษัทฯ ทำการนวด	278	84.76
ใช้เครื่องจักรกลจากนายทุน ทำการนวด	46	14.02

**ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน
ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา**

ผลการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาในตารางที่ 11 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.10) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นในระดับปานกลางทั้งในด้านการบริการ ด้านผลตอบแทน และด้านสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 3.64 3.00 และ 2.65 ตามลำดับ)

ตารางที่ 11 ระดับความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา

ความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา	ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับเห็นด้วย
ด้านการบริการ	3.64	0.83	ปานกลาง
ด้านผลตอบแทน	3.00	0.91	ปานกลาง
ด้านสิ่งแวดล้อม	2.65	1.01	ปานกลาง
รวม	3.10	0.92	ปานกลาง

ด้านการบริการ

จากการศึกษาถึงความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านการบริการ รวม 10 ประเด็น (ตารางที่ 12) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านการบริการโดยรวมในระดับเห็นด้วยปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.64) โดยผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยมากในประเด็น 1) บริษัทฯ มีการแจ้งข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ หรือการนัดประชุมให้กับสมาชิกเกษตรกรอย่างทั่วถึง (ค่าเฉลี่ย 4.30) 2) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือตัวแทน มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนเป็นอย่างดี (ค่าเฉลี่ย 4.09) 3) มีการให้คำแนะนำ การให้บริการตรงเวลา (ค่าเฉลี่ย 4.04) 4) คำแนะนำเกี่ยวกับการเปิดรับสมาชิกเกษตรกรใหม่อย่างสม่ำเสมอ (ค่าเฉลี่ย 3.80) และ 5) มีการชี้แจงและอธิบายเมื่อราคาของผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป หรือ

เมื่อมีการกำหนดเงื่อนไขใหม่ ๆ ให้เกษตรกรเข้าใจอย่างสม่ำเสมอ (ค่าเฉลี่ย 3.72) ผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับปานกลางในประเด็นบริษัทฯ 1) มีการให้บริการสินเชื่อปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย, ยาฆ่าแมลง และเคมีภัณฑ์ อื่นๆ ตรงกับความต้องการและมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.55) 2) มีการคิดอัตราค่าบริการในการสี หรือนวดฟักบุงเงินในราคาที่เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.52) 3) คอยให้คำแนะนำและช่วยเหลือในการจัดหาแหล่งเงินทุนต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำเนินการผลิตฯ (ค่าเฉลี่ย 3.45) 4) มีการอำนวยความสะดวกในการขนส่งเมล็ดพันธุ์จากแปลงของเกษตรกรไปยังจุดรับซื้อ (ค่าเฉลี่ย 3.06) และ 5) มีการให้บริการส่งเสริมทางด้านเทคโนโลยีการผลิตที่ความเหมาะสมในการผลิต (ค่าเฉลี่ย 2.84)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับมากเกี่ยวกับเรื่องบริษัทฯ มีการแจ้งข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ หรือ การนัดประชุมจาก ๆ มีการบอก หรือแจ้งให้กับสมาชิกเกษตรกรอย่างทั่วถึงและมีความเหมาะสม มากกว่าเรื่องอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากบริษัทจะมีการแจ้งข่าวสารกับสมาชิกเกษตรกรโดยตรงหรือบางครั้งก็มีการแจ้งข่าวสารผ่านทางโบรคเกอร์และหัวหน้ากลุ่ม และในการนัดประชุมจะมีการแจ้งให้เกษตรกรทราบล่วงหน้าอย่างชัดเจน สำหรับในเรื่องของบริษัทฯ มีการชี้แจง และอธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ราคาของผลผลิตหรือการกำหนดเงื่อนไขใหม่ ทางบริษัทจะมีการแจ้งให้สมาชิกเกษตรกรทราบล่วงหน้า สำหรับผู้ให้ข้อมูลจำนวน 16 ราย ที่มีความคิดเห็นระดับเห็นด้วยน้อยที่สุดนั้นจะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่มีการทำสัญญากันด้วยวาจา ซึ่งบางครั้งไม่รับทราบข่าวสารจากบริษัทฯ

ตารางที่ 12 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักนึ่งจีน ภายใต้เกษตรพันธสัญญา ด้านการบริการ

ด้านบริการ	ความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับ เห็นด้วย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
ในการแจ้งข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ หรือ การนัดประชุมจากบริษัท ฯ และบริษัทมีบริการบอก หรือแจ้งให้กับสมาชิกเกษตรกรอย่างทั่วถึง และมีความเหมาะสม	186 (56.71)	66 (20.12)	66 (20.12)	10 (3.05)	-	4.30	0.89	มาก
เจ้าหน้าที่ส่งเสริม หรือตัวแทนจากบริษัท ฯ มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักนึ่งจีนเป็นอย่างดี	118 (35.98)	138 (42.07)	56 (17.07)	16 (4.88)	-	4.09	0.85	มาก
เจ้าหน้าที่ส่งเสริม หรือตัวแทนจากบริษัท ฯ มีการให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ ตรงต่อเวลา ไม่เคยผิดนัด	120 (36.59)	110 (33.54)	88 (26.83)	10 (3.05)	-	4.04	0.87	มาก
การให้บริการและคำแนะนำเกี่ยวกับการแปรรูปเมล็ดพันธุ์ฝักนึ่งจีนใหม่	38 (11.59)	219 (66.77)	39 (11.89)	32 (9.76)	-	3.80	0.77	มาก
บริษัทมีการชี้แจง และอธิบายเกี่ยวกับราคาของผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป หรือ เมื่อมีการกำหนดเงื่อนไขใหม่ ๆ จากบริษัทอย่างสม่ำเสมอ	89 (27.13)	115 (35.06)	84 (25.61)	24 (7.32)	16 (4.88)	3.72	1.09	มาก

ตารางที่ 12 (ต่อ)

ด้านการบริการ	ความคิดเห็น				ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับ เห็นด้วย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย			
การให้บริการสินเชื่อนี้ดีในด้านการ อื่นๆ จากบริษัทฯ ตรงกับความต้องการและมีความเหมาะสม บริษัทฯ คิดค่าบริการในการกู้หรือขอสินเชื่อเงินเพื่อเอาเงินสด ในราคาที่เหมาะสม	10 (3.05)	162 (49.39)	156 (47.56)	-	3.55	0.56	ปานกลาง
บริษัทฯ ให้นำและช่วยเหลือในการจัดหาแหล่งเงินทุน ต่างๆ เพื่อใช้ในการดำเนินงานการผลิตฯ	4 (1.22)	168 (51.22)	150 (45.73)	6 (1.83)	3.52	0.56	ปานกลาง
การให้บริการในการขนส่งเมล็ดพันธุ์จากแปลงเกษตรกรไปยัง จุดรับซื้อ มีความสะดวกสบาย	100 (30.49)	42 (12.80)	101 (30.79)	77 (23.48)	3.45	1.22	ปานกลาง
การให้บริการส่งเสริมทางด้านเทคโนโลยีการผลิตจากบริษัทฯ มีความเหมาะสม	14 (4.27)	92 (28.05)	123 (37.50)	99 (30.18)	3.06	0.87	ปานกลาง
	4 (1.22)	32 (9.76)	198 (60.37)	94 (28.66)	2.84	0.64	ปานกลาง
หมายเหตุ: การแปลผลระดับเห็นด้วย	มาก	ค่าเฉลี่ย 3.68-5.00	ปานกลาง	ค่าเฉลี่ย 2.34-3.67			
	น้อย	ค่าเฉลี่ย 1.00-2.33					
					3.64	0.83	ปานกลาง

ด้านผลตอบแทน

จากการศึกษาถึงความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านผลตอบแทน รวม 10 ประเด็น (ตารางที่ 13) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านผลตอบแทน โดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.00) โดยผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับมากในประเด็น 1) การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินสามารถขายได้แน่นอน เพราะบริษัทฯจะต้องรับซื้อ (ค่าเฉลี่ย 4.12) และ 2) การทำสัญญากับบริษัทฯเป็นรายบุคคล ทำให้มีความมั่นใจทั้งในเรื่องของราคาและตลาดมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย 3.89) ผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับปานกลางในประเด็น 1) บริษัทฯ มีการจัดกิจกรรมด้านสมาชิกสัมพันธ์ทุกปีเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผลิต (ค่าเฉลี่ย 3.37) 2) การกำหนดระยะเวลาในการตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตก่อนการจ่ายเงินให้กับเกษตรกรอย่างเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.32) 3) การทำสัญญาและการประกันราคาทำให้เกษตรกรมีความแน่นอนในเรื่องของรายได้ที่จะได้รับ (ค่าเฉลี่ย 3.20) 4) ราคารับซื้อเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินที่บริษัทฯเสนอให้เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.16) 5) มีการปรับราคารับซื้อที่มีความเหมาะสมกับภาวะตลาด (ค่าเฉลี่ย 3.07) 6) มีการกำหนดมาตรฐานของผลผลิตกับผลตอบแทนที่ได้ (ค่าเฉลี่ย 2.97) 7) ระยะเวลาในการจ่ายเงินของบริษัทฯ ให้กับเกษตรกรมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 2.77) 8) ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีความคุ้มค่าต่อการลงทุนเมื่อเข้าร่วมโครงการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ (ค่าเฉลี่ย 2.62) 9) ตลอดจนการได้มีส่วนร่วมในการกำหนดราคารับซื้อหรือผลตอบแทนในด้านอื่น ๆ (ค่าเฉลี่ย 2.58) 10) รายได้จากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินสูงกว่าการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ และผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับน้อยในประเด็น บริษัทฯ มีการช่วยเหลือสวัสดิการในด้านอื่น ๆ แก่สมาชิกเกษตรกร เช่น ในด้านการประกันชีวิตกลุ่มในช่วงฤดูกาลผลิต หรือ ให้ความช่วยเหลือในด้านสุขภาพอนามัย และบริการอื่น ๆ (ค่าเฉลี่ย 1.47) ตามลำดับ

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับมากในประเด็น การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินสามารถขายได้แน่นอน เพราะบริษัทฯจะต้องรับซื้อ (ค่าเฉลี่ย 4.12) และการทำสัญญากับบริษัทฯเป็นรายบุคคล ทำให้มีความมั่นใจทั้งในเรื่องของราคาและตลาดมากขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากบริษัทมีการกำหนดราคาและสัญญาารับซื้อที่แน่นอน เนื่องจากราคาไม่มีการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของตลาดเหมือนพืชชนิดอื่น ๆ ที่ไม่มีการประกันราคารับซื้อ และการทำสัญญากับบริษัทก็เป็นลายลักษณ์อักษรที่แน่นอน ผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับปานกลางเกี่ยวกับเรื่องบริษัทฯ มีการจัดกิจกรรมด้านสมาชิกสัมพันธ์ทุกปีเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผลิต การกำหนดระยะเวลาในการตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตก่อนการจ่ายเงินให้กับเกษตรกรอย่างเหมาะสม การทำสัญญาและการประกันราคาทำให้เกษตรกรมีความแน่นอนในเรื่องของรายได้ที่จะได้รับ มีการปรับราคารับซื้อที่มีความเหมาะสมกับภาวะตลาด มีการกำหนดมาตรฐานของผลผลิตกับผลตอบแทน

ที่ได้และระยะเวลาในการจ่ายเงินของบริษัทฯ ให้กับเกษตรกรมีความเหมาะสม ทั้งนี้เนื่องมาจากเมื่อสิ้นฤดูกาลผลิตทางบริษัทจะมีการจัดประชุมและจัดกิจกรรมเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบริษัทกับสมาชิกทุกปี สำหรับในเรื่องของการกำหนดราคารับซื้อในแต่ละปีบริษัทจะมีการแจ้งให้เกษตรกรทราบก่อนที่จะทำสัญญา โดยราคาที่บริษัทกำหนดจะมีการปรับให้เหมาะสมกับภาวะตลาด ทั้งนี้เนื่องมาจากจังหวัดสุโขทัยมีสภาพพื้นที่เหมาะสมต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจึงทำให้เกิดการแข่งขันในเรื่องราคาของแต่ละบริษัท แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นในระดับปานกลางเกี่ยวกับ ราคารับซื้อที่กำหนดโดยบริษัทเป็นที่น่าพึงพอใจซึ่งทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นและคุ้มค่ากับการลงทุน และเกษตรกรมีส่วนร่วมในการกำหนดราคารับซื้อหรือผลตอบแทนในด้านอื่น ๆ กับบริษัทเพื่อให้เกิดความพึงพอใจและเหมาะสมมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องมาจากในสภาวะการผลิตในปัจจุบันทุกบริษัทมีความต้องการที่จะรักษาพื้นที่การผลิตของตนเองไว้ให้ได้มากที่สุด ทำให้เกษตรกรมีโอกาสเลือกทำการผลิตกับบริษัทใดบริษัทหนึ่งได้ซึ่งจะทำการเลือกทำการผลิตกับบริษัทที่ให้ผลตอบแทนที่ดีที่สุด นั้นหมายความว่าบริษัททุกบริษัทจะมีการแข่งขันในด้านการกำหนดราคารับซื้อเพื่อให้เกษตรกรมีความพึงพอใจสูงสุดและมีความเชื่อมั่นที่จะทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงให้กับบริษัทต่อไป ซึ่งบริษัทจะมีการปรับราคารับซื้ออยู่ตลอดเวลาเพื่อให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับภาวะตลาด โดยอาจจะมีการเปิดโอกาสให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดราคารับซื้อหรือผลตอบแทนด้านอื่น ๆ ได้ในระดับหนึ่ง ส่วนการช่วยเหลือสวัสดิการด้านอื่นๆ ให้แก่สมาชิกเกษตรกร เช่น การประกันชีวิตให้กับกลุ่มในช่วงฤดูกาลผลิต หรือการให้ความช่วยเหลือด้านสุขภาพอนามัยและบริการด้านอื่น ๆ นั้น มีความคิดเห็นในระดับน้อย ทั้งนี้เนื่องมาจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงนั้นเป็นลักษณะการผลิตเพียงบางช่วงฤดูกาลเท่านั้น ไม่ได้มีการผลิตตลอดทั้งปี ในขณะที่เดียวกันมีความเสี่ยงค่อนข้างน้อย

ตารางที่ 13 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักงูเงิน ภายใต้เกษตรกรพันธุ์ฝักงูเงิน ด้าน

ผลตอบแทน

	ด้านผลตอบแทน					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับเห็นด้วย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักงูเงินสามารถขายได้แน่นอน เพราะบริษัทฯจะต้องรับซื้อ	170 (51.83)	30 (9.15)	124 (37.80)	4 (1.22)	-	4.12	0.97	มาก
การทำสัญญากับบริษัทฯเป็นรายบุคคล ทำให้มีความมั่นใจทั้งในเรื่องของราคาและตลาดมากขึ้น	120 (36.59)	68 (20.73)	123 (37.50)	17 (5.18)	-	3.89	0.97	มาก
บริษัทฯ ควรจัดให้มีกิจกรรมด้านสมาชิกสัมพันธ์กับเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผลิตเพื่อเป็นกำลังใจแก่เกษตรกร	102 (31.10)	24 (7.32)	112 (34.15)	72 (21.95)	18 (5.49)	3.37	1.28	ปานกลาง
ระยะเวลาในการตรวจสอบคุณภาพของผลิตก่อนการจ่ายเงินของบริษัทฯ ให้กับเกษตรกรเมื่อสิ้นสุดการผลิต หรือเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จแล้ว มีความเหมาะสม	30 (9.15)	54 (16.46)	234 (71.34)	10 (3.05)	-	3.32	0.68	ปานกลาง
การทำสัญญาเกษตรกร และการประกันราคา มีผลต่อความแน่นอนของรายได้ (ราคาบริษัทฯ) ที่จะได้รับ	2 (0.61)	138 (42.07)	110 (33.54)	78 (23.78)	-	3.20	0.80	ปานกลาง
ราคาบริษัทฯซื้อเมล็ดพันธุ์ฝักงูเงินที่บริษัทฯเสนอให้เหมาะสม	56 (17.07)	22 (6.71)	168 (51.22)	82 (25.00)	-	3.16	0.99	ปานกลาง
บริษัทฯ ปรับราคาซื้อให้เหมาะสมกับภาวะตลาดและการแข่งขันอยู่เสมอ	-	140 (42.68)	76 (23.17)	106 (32.32)	6 (1.83)	3.07	0.91	ปานกลาง
บริษัทฯ มีการกำหนดมาตรฐานของผลิตกับผลตอบแทนที่ได้เหมาะสม	2 (0.61)	52 (15.85)	208 (63.41)	66 (20.12)	-	2.97	0.62	ปานกลาง

ตารางที่ 13 (ต่อ)

	ด้านผลตอบแทน			ความคิดเห็น			ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับเห็นด้วย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
ระยะเวลาในการจ่ายเงินของบริษัทฯ ให้อกับเกษตรกรเมื่อสิ้นสุดการผลิต หรือเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จแล้ว มีความเหมาะสม	18 (5.49)	64 (19.51)	70 (21.34)	176 (53.66)	-	2.77	0.95	ปานกลาง	
การเข้าร่วมโครงการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์กับบริษัทฯ ทำให้ท่านมีรายได้เพิ่มขึ้น และคุ้มค่าต่อการลงทุน	4 (1.22)	44 (13.41)	168 (51.22)	48 (14.63)	64 (19.51)	2.62	0.99	ปานกลาง	
เกษตรกรที่เป็นสมาชิก มีส่วนร่วม ในการกำหนดราคารับซื้อ หรือผลตอบแทนในด้านอื่น ๆ กับบริษัทฯ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมมากที่สุด	-	46 (14.02)	169 (51.52)	41 (12.50)	72 (21.95)	2.58	0.98	ปานกลาง	
รายได้จากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์คุ้มกับค่าการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ	-	70 (21.34)	74 (22.56)	119 (36.28)	65 (19.82)	2.45		ปานกลาง	
บริษัทฯ มีการช่วยเหลือสวัสดิการในด้านอื่น ๆ แก่สมาชิกเกษตรกร เช่น ในด้านการประกันชีวิตกลุ่มในช่วงฤดูการผลิต หรือ ให้ความช่วยเหลือในด้านสุขภาพอนามัย และบริการอื่น ๆ	-	6 (1.83)	47 (14.33)	43 (13.11)	232 (70.73)	1.47	0.81	น้อย	
หมายเหตุ: การแปลผลระดับเห็นด้วย		มาก	ปานกลาง	น้อย		ค่าเฉลี่ย 3.68-5.00	ค่าเฉลี่ย 2.34-3.67		
						ค่าเฉลี่ย 1.00-2.33		ปานกลาง	

ด้านสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาถึงความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ ผักบั้งจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญา ด้านสิ่งแวดล้อมรวม 10 ประเด็น (ตารางที่ 14) พบว่า ผู้ให้ข้อมูล เห็นด้วยต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบั้งจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญา ด้านสิ่งแวดล้อม โดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.65) โดยผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับมากในประเด็นการใช้ เครื่องจักรในการสี หรือขนาดเมล็ดผักบั้งจีน มีผลทำให้เกิดฝุ่นละอองในอากาศมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย 4.13) เห็นด้วยในระดับปานกลางในประเด็น 1) การนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการเตรียมพื้นที่ ทำให้ สภาพของดินดีขึ้น (ค่าเฉลี่ย 3.59) 2) การแนะนำวิธีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ทำให้ สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในดิน เช่น ไส้เดือน ปู (ค่าเฉลี่ย 3.05) 3) จำนวนปลา และสัตว์น้ำ อื่น ๆ ที่อาศัย อยู่ในบริเวณนั้นลดจำนวนลง (ค่าเฉลี่ย 2.44) 4) พืชในน้ำที่เป็นประโยชน์อื่นๆ ในแหล่งน้ำบริเวณนั้น ลดจำนวนลง (ค่าเฉลี่ย 2.43) และ 5) ทำให้อากาศในบริเวณนั้นไม่บริสุทธิ์ และมีกลิ่นเหม็นของ สารเคมีมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย 2.39) ผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับน้อยในประเด็น 1) การใช้ปุ๋ยเคมี และ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้ความใส สะอาดของน้ำในแหล่งน้ำบริเวณนั้นเสียไป (ค่าเฉลี่ย 2.28) 2) การนำน้ำใต้ดินมาใช้อุปโภค บริโภคเสีย ไป (ค่าเฉลี่ย 2.21) และ 3) ความอุดมสมบูรณ์ของดินเลวลง และทำให้น้ำเน่าเหม็นมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย 1.96)

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับมากเกี่ยวกับเรื่อง การใช้ เครื่องจักรในการสี หรือขนาดเมล็ด มีผลทำให้เกิดฝุ่นละอองในอากาศมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจาก เครื่องจักรสีเมล็ดผักบั้ง เมื่อสีจะมีการพ่นเศษวัสดุที่ไม่ต้องการออกมาทำให้เกิดฝุ่นละอองในอากาศ มากกว่าการสีด้วยแรงงานคน สำหรับในเรื่องของการนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการเตรียมพื้นที่ ทำให้ สภาพของดินดีขึ้น ตลอดจนการแนะนำวิธีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ทำให้สิ่งมีชีวิตที่ อาศัยอยู่ในดินและในน้ำลดลง ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นในระดับเห็นด้วยปานกลาง ทั้งนี้ เนื่องมาจากการใช้เครื่องจักรในการเตรียมดินสามารถกลับหน้าดินและพรวนดินได้ดีกว่าการใช้ แรงงานคน ในขณะที่การใช้สารเคมีนั้นมีผลกระทบโดยตรงต่อสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะสัตว์ที่ อาศัยอยู่ในดินและน้ำ

ตารางที่ 14 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีน ภายใต้เกษตรพันธสัญญา ด้าน
สิ่งแวดล้อม

	ความคิดเห็น					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับเห็นด้วย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
การใช้เครื่องจักรในการตี หรือฉีกรวมเมล็ดฝักบัวจีน มีผลทำให้เกิด ฝุ่นละอองในอากาศมากขึ้น	163 (49.70)	77 (23.48)	56 (17.07)	32 (9.76)	-	4.13	1.02	มาก
การนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการเตรียมพื้นที่เพาะ ปลูกสำหรับผลิต เมล็ดพันธุ์ฝักบัวจีน ทำให้สภาพความรุนแรงของดินดีขึ้น	64 (19.51)	136 (41.46)	61 (18.60)	63 (19.21)	4 (1.22)	3.59	1.05	ปานกลาง
การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ตาม คำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้ถึงมีชนิดที่อาศัยอยู่ในดิน เช่น ไส้เดือน ปู มีจำนวนลดลง	92 (28.05)	22 (6.71)	97 (29.57)	45 (13.72)	72 (21.95)	3.05	1.49	ปานกลาง
การใช้ปุ๋ยเคมี และ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิต เมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้จำนวนปลา และสัตว์ น้ำอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นลดจำนวนลง	4 (1.22)	28 (8.54)	86 (26.22)	201 (61.28)	9 (2.74)	2.44	0.74	ปานกลาง
การใช้ปุ๋ยเคมี และ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิต เมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้พืชในน้ำที่เป็น ประโยชน์อื่นๆ ในแหล่งน้ำบริเวณนั้นลดจำนวนลง	-	66 (20.12)	75 (22.87)	121 (36.89)	66 (20.12)	2.43	1.03	ปานกลาง
การใช้ปุ๋ยเคมี และ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิต เมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้อากาศบริเวณนั้นไม่ บริสุทธิ์ และมีกลิ่นเหม็นของสารเคมีมากขึ้น	4 (1.22)	40 (12.20)	72 (21.95)	175 (53.35)	37 (11.28)	2.39	0.89	ปานกลาง

ตารางที่ 14 (ต่อ)

ด้านสิ่งแวดล้อม	ความคิดเห็น				ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับเห็นด้วย
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย			
การใช้ยูเอมวี และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้ความใสสะอาดของน้ำในแหล่งน้ำบริเวณนั้นเสียไป	-	26 (7.93)	103 (31.40)	135 (41.16)	64 (19.51)	2.28	น้อย
การใช้ยูเอมวี และ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้ความสามารถในการนำน้ำได้ดินมาใช้อุบิโกลด์ บริ โกลด์เสียไป	4 (1.22)	20 (6.10)	92 (28.05)	120 (36.59)	92 (28.05)	2.16	น้อย
การใช้ยูเอมวีในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ก็กำลังเงินตามคำแนะนำของบริษัทฯทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง	-	62 (18.90)	79 (24.09)	21 (6.40)	166 (50.61)	2.11	น้อย
การใช้ยูเอมวี และ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้ผู้นำหมัน	-	16 (4.88)	72 (21.95)	122 (37.20)	118 (35.98)	1.96	น้อย
						2.65	ปานกลาง

หมายเหตุ: การแปลผลระดับเห็นด้วย มาก ค่าเฉลี่ย 3.68-5.00 ปานกลาง ค่าเฉลี่ย 2.34-3.67

น้อย ค่าเฉลี่ย 1.00-2.33

ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน ภายใต้เกษตรกรพันธุ์สัญญา

จากการศึกษาถึงปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน ภายใต้เกษตรกรพันธุ์สัญญา รวม 13 ประเด็น (ตารางที่ 15) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาและอุปสรรคในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน ภายใต้เกษตรกรพันธุ์สัญญา โดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.85) โดยผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาในระดับปานกลางในประเด็น 1) การใช้สารเคมีในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพเพิ่มมากขึ้น (ผลจากการใช้สารเคมีต่าง ๆ) (ค่าเฉลี่ย 3.22) 2) การขาดแรงงานที่ใช้ในการปลูก และการเก็บเกี่ยว (ตาก/ตัดต้นเพื่อตากให้แห้งก่อนที่จะนวดเอาเมล็ด) (ค่าเฉลี่ย 3.18) 3) สัญญาที่ไต่ระหว่างบริษัทกับเกษตรกรมีข้อกำหนดและเงื่อนไขมากเกินไป (ค่าเฉลี่ย 3.16) 4) ประสิทธิภาพของปุ๋ย สารเคมีที่ใช้ป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โรคและแมลง) ต่าง ๆ ยังไม่ดีพอ (ค่าเฉลี่ย 3.12) 5) ระยะทางจากแหล่งผลิตของเกษตรกรไปถึงจุดรับซื้อ เมล็ดพันธุ์ของบริษัท อยู่ไกลเกินไป (ค่าเฉลี่ย 3.05) 6) การได้รับโควตาในการผลิตจากบริษัท มากเกินไป ทำให้การดูแลแปลงผลิตไม่ทั่วถึง (ค่าเฉลี่ย 2.95) 7) บริษัทฯ ยังไม่มีเครื่องจักรที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการนวด/สี ผักบึงจีน (ค่าเฉลี่ย 2.87) 8) ปริมาณของปุ๋ย สารเคมีที่ใช้ป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โรคและแมลง) ต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนสินเชื่อจากบริษัทฯ ไม่เพียงพอ (ค่าเฉลี่ย 2.87) 9) ความยุ่งยากของเทคโนโลยีการผลิตที่เกษตรกรได้รับการส่งเสริมจากทางบริษัทฯ มีขั้นตอนปฏิบัติมากเกินไป (ค่าเฉลี่ย 2.87) 10) ทำให้มีเวลาในการพักผ่อนหย่อนใจ ทำกิจกรรมต่าง ๆ กับครอบครัว หรือ ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนลดน้อยลง (ค่าเฉลี่ย 2.73) 11) การถูกเอาเปรียบในด้านราคาซื้อขายผลผลิตจากบริษัทฯ ที่มักจะมีการเปลี่ยนแปลงราคาอยู่เสมอ ไม่มีความแน่นอน (ค่าเฉลี่ย 2.52) และ 12) ตัวแทนเกษตรกร(หัวหน้ากลุ่ม) ให้คำแนะนำในการผลิต และแจ้งข้อมูลข่าวสารจากบริษัทฯ แก่สมาชิกไม่เท่าเทียมกัน (ค่าเฉลี่ย 2.40) ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาในระดับน้อยในประเด็น บริษัทฯ ไม่มีความยุติธรรมในการจัดสรร หรือแบ่งโควตาการผลิตให้กับเกษตรกร (ค่าเฉลี่ย 2.15) ตามลำดับ

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาในระดับปานกลางในประเด็น การใช้สารเคมีในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพเพิ่มมากขึ้น และการขาดแรงงานที่ใช้ในการปลูก และการเก็บเกี่ยว (ตาก/ตัดต้นเพื่อตากให้แห้งก่อนที่จะนวดเอาเมล็ด) ทั้งนี้เนื่องมาจากในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนนั้นต้องใช้สารเคมีในปริมาณมากเพื่อป้องกันโรคและแมลงรบกวน ซึ่งเกษตรกรจะเป็นผู้ฉีดพ่นเอง และเกษตรกรบางรายยังมีการปฏิบัติในการฉีดพ่นสารเคมีที่ไม่ถูกต้องมากนักจึงมีผลกระทบโดยตรงต่อร่างกาย สำหรับปัญหาเกี่ยวกับแรงงานนั้น

ในช่วงการปลูกและการเก็บเกี่ยวนั้นต้องใช้แรงงานจำนวนมากเนื่องจากหากเก็บเกี่ยวไม่ทันตามวันเวลาที่กำหนด เมล็ดพันธุ์ที่ได้อาจจะไม่มีคุณภาพตามที่บริษัทกำหนด

ประเด็นสัญญาที่ทำระหว่างบริษัทกับเกษตรกรมีข้อกำหนดและเงื่อนไขมากเกินไป ทั้งนี้เนื่องมาจากบริษัทต้องการความแน่นอนและมั่นใจว่าต้องได้ผลผลิตจากเกษตรกรตามปริมาณและโควตาที่กำหนดไว้ และเพื่อป้องกันไม่ให้เกษตรกรแอบนำผลผลิตไปขายกับพ่อค้ารายอื่น ดังนั้นในการทำสัญญาจึงมีการกำหนดเงื่อนไขต่างๆ ให้ครอบคลุมและป้องกันปัญหาต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

ประเด็นประสิทธิภาพของปุ๋ย สารเคมีที่ใช้ป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โรคและแมลง) ต่าง ๆ ยังไม่ดีพอเนื่องจากในการปฏิบัติแต่ละบริษัทมีวิธีการดูแลเกษตรกรที่แตกต่างกัน ซึ่งในบางครั้งทางบริษัทอาจมีการมอบหมายให้ตัวแทนเกษตรกรหรือหัวหน้ากลุ่มเป็นผู้จัดหาปุ๋ยและสารเคมี ซึ่งหากเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้และมีประสบการณ์ในการใช้ปุ๋ยและสารเคมี หรือในบางครั้งตัวแทนเกษตรกรต้องการลดต้นทุนการผลิต อาจจะทำให้ได้ปุ๋ยและสารเคมีที่ไม่มีคุณภาพและไม่มีประสิทธิภาพนำมาให้แก่สมาชิกได้ ส่วนประเด็นระยะทางจากแหล่งผลิตของเกษตรกรไปถึงจุดรับซื้อ เมล็ดพันธุ์ของบริษัท อยู่ไกลเกินไปผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากในพื้นที่การผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉลือเงินนั้นครอบคลุมพื้นที่กว้างขวาง บริษัทจึงพยายามที่จะกำหนดจุดรับซื้อหรือรวบรวมผลผลิตให้อยู่บริเวณศูนย์กลางของพื้นที่ทั้งหมดซึ่งบางครั้งอาจจะทำให้อยู่ไกลจากพื้นที่เพาะปลูกของเกษตรกรบางราย

สำหรับประเด็นการได้รับโควตาในการผลิตจากบริษัทฯ มากเกินไป ทำให้การดูแลแปลงผลิตไม่ทั่วถึงผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องมาจากส่วนใหญ่เกษตรกรมีพื้นที่การผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉลือเงินประมาณ 6-10 ไร่ ซึ่งสอดคล้องกับพื้นที่ที่เกษตรกรถือครองอยู่ซึ่งหากให้โควตาการผลิตมากเกินไปจำเป็นต้องใช้แรงงานมากขึ้นในการดูแลรักษา และส่งผลให้มีผลกระทบโดยตรงต่อปริมาณและคุณภาพของผลผลิต และเกษตรกรเองก็จะได้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ประเด็นบริษัทยังไม่มีเครื่องจักรที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการนวด/สี ผักบึงฉลือเงิน ทั้งนี้เนื่องมาจากบริษัทยังมีเครื่องจักรที่ทันสมัยและเพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร หรือบางครั้งเครื่องจักรที่มีอยู่ไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ของเกษตรกรได้ ทำให้เกษตรกรต้องขนย้ายผลผลิตไปนวดในสถานที่ที่เครื่องเข้าถึง ทำให้เกษตรกรต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ประเด็นปริมาณของปุ๋ย สารเคมีที่ใช้ป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โรคและแมลง) ต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนสินเชื่อจากบริษัทฯ ไม่เพียงพอผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากในแต่ละพื้นที่มีสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดิน และมีการระบาดของโรคและแมลงแตกต่างกัน ซึ่งทางบริษัทจะสนับสนุนปัจจัยการผลิตตามสัดส่วนของพื้นที่ ซึ่งในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินดี และมี

การระบาดของโรคและแมลงน้อยก็จะมีปัญหาน้อย ส่วนในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของดินน้อย และมีการระบาดของโรคและแมลงมากก็จะมีปัญหาในเรื่องของปริมาณของปุ๋ย และสารเคมีที่ใช้ ป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โรคและแมลง) ที่ได้รับการสนับสนุนจากบริษัทว่ามีไม่เพียงพอ ประเด็น ปัญหาเกี่ยวกับความยุ่งยากของเทคโนโลยีการผลิตที่เกษตรกรได้รับการส่งเสริมจากทางบริษัท มีขั้นตอนปฏิบัติมากเกินไป ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาไม่มากนักทั้งนี้เนื่องมาจากบริษัทมีขั้นตอนและ วิธีการผลิตที่ติดอยู่แล้ว และเกษตรกรส่วนใหญ่ก็ดำเนินการผลิตกับบริษัทมาเป็นระยะเวลาานาน จึง ทำให้ไม่ค่อยมีปัญหามากนัก สำหรับประเด็นทำให้มีเวลาในการพักผ่อนหย่อนใจ ทำกิจกรรมต่าง ๆ กับครอบครัว หรือ ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนลดน้อยลงนั้นเกษตรกรมีปัญหาน้อยทั้งนี้ เนื่องมาจากการปลูกผักนึ่งมีวิธีการที่ง่ายและไม่ซับซ้อนมากนัก มีเพียงบางช่วงเวลาเท่านั้นที่ต้อง ดูแลเป็นพิเศษ จึงทำให้ไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับการอยู่กับครอบครัวหรือการเข้าร่วมกิจกรรมของ ชุมชน

ส่วนประเด็นการถูกเอาเปรียบในด้านราคาซื้อขายผลผลิตจากบริษัทฯ ที่มักจะมีการเปลี่ยนแปลงราคาอยู่เสมอ ไม่มีความแน่นอน นั้นไม่ค่อยเกิดขึ้นเนื่องจากเกษตรกรมีการทำ สัญญากับบริษัทเป็นลายลักษณ์อักษร ปัญหาเกี่ยวกับตัวแทนเกษตรกร(หัวหน้ากลุ่ม) ให้คำแนะนำ ในการผลิต และแจ้งข้อมูลข่าวสารจากบริษัทฯ แก่สมาชิกไม่เท่าเทียมกัน มีปัญหาไม่มากนัก ทั้งนี้ เนื่องมาจากตัวแทนกลุ่มจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและเป็นคนที่เกษตรกรเลือกขึ้นมาเอง ตลอดจนมีความคุ้นเคยกับสมาชิกเป็นทุนเดิมอยู่แล้วทำให้ไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องดังกล่าว ผู้ให้ ข้อมูลมีปัญหาในระดับน้อยในประเด็นบริษัทฯ ไม่มีความยุติธรรมในการจัดสรร หรือแบ่งโควตา การผลิตให้กับเกษตรกร ทั้งนี้เนื่องมาจากในการจัดสรรโควตาทางบริษัทจะพิจารณาตามจำนวน พื้นที่ ผลการดำเนินการที่ผ่านมาของเกษตรกร และประสิทธิภาพในการผลิต ซึ่งเกษตรกรเองก็ รับทราบเงื่อนไขดังกล่าวนี้ดี ทำให้มีปัญหาในเรื่องการจัดสรรโควตาน้อยกว่าเรื่องอื่นๆ

ตารางที่ 15 จำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ระดับปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักปิ้งจิ้น ภายใต้เกษตรกรพันธุ์ฝักปิ้งจิ้น

ปัญหาและอุปสรรค	ปัญหาและอุปสรรค					ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับปัญหา
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
การใช้สารเคมีในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักปิ้งจิ้นตามวิธีการของบริษัทฯ ทำให้มีปัญหากับสุขภาพเพิ่มมากขึ้น (ผลจากการใช้สารเคมีต่าง ๆ)	2 (0.61)	182 (55.49)	42 (12.80)	90 (27.44)	12 (3.66)	3.22	0.98	ปานกลาง
เกษตรกรขาดแรงงานที่ใช้ในการปลูก และการเก็บเกี่ยว (ถูก/ตัดต้นเพื่อตากให้แห้งก่อนที่จะนวดเอาเมล็ด)	8 (2.44)	92 (28.05)	178 (54.27)	50 (15.24)	-	3.18	0.71	ปานกลาง
สัญญาที่ทำระหว่างบริษัทฯกับเกษตรกรมีข้อกำหนดและเงื่อนไขมากเกินไป	-	114 (34.76)	156 (47.56)	56 (17.07)	2 (0.61)	3.16	0.72	ปานกลาง
ประสิทธิภาพของปุ๋ย สารเคมีที่ใช้ป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โรคและแมลง) ต่าง ๆ ยังไม่ดีพอ	74 (22.56)	36 (10.98)	92 (28.05)	108 (32.93)	18 (5.49)	3.12	1.25	ปานกลาง
ระยะทางจากแหล่งผลิตของเกษตรกร ไปถึงจุดรับซื้อ เมล็ดพันธุ์ของบริษัทฯ อยู่ไกลเกินไป	4 (1.22)	72 (21.95)	208 (63.41)	24 (7.32)	20 (6.10)	3.05	0.77	ปานกลาง
เกษตรกรได้รับโควตาในการผลิตจากบริษัทฯ มากเกินไป ทำให้การดูแลแปลงผลิตไม่ทั่วถึง	46 (14.02)	66 (20.12)	62 (18.90)	134 (40.85)	20 (6.10)	2.95	1.19	ปานกลาง
บริษัทฯยังไม่มีการจัดกรที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการนวดสี ฝักปิ้งจิ้น	-	94 (28.66)	102 (31.10)	126 (38.41)	6 (1.83)	2.87	0.85	ปานกลาง

ตารางที่ 15 (ต่อ)

	ปัญหาและอุปสรรค		ปัญหาและอุปสรรค				ค่าเฉลี่ย	SD	ระดับปัญหา
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด				
ปริมาณของปุ๋ย สารเคมีที่ใช้ป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โรคและแมลง) ต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนเงินเชื่อจากบริษัทฯ ไม่เพียงพอ ความยุ่งยากของเทคโนโลยีการผลิตที่เกษตรกรได้รับการส่งเสริม จากทางบริษัทฯ มีขั้นตอนปฏิบัติมากเกินไป เวลาในการพักผ่อนหย่อนใจ ทำกิจกรรมต่าง ๆ กับครอบครัว หรือ ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนลดน้อยลง การถูกเอาเปรียบในด้านราคารับซื้อผลผลิตจากบริษัทฯ ที่มักจะมีการเปลี่ยนแปลงราคาอยู่เสมอ ไม่มีความแน่นอน ตัวแทนเกษตรกร(หัวหน้ากลุ่ม) ให้คำแนะนำในการผลิต และแจ้ง ข้อมูลข่าวสารจากบริษัทฯ แก่สมาชิกไม่เท่าเทียมกัน บริษัทฯ ไม่มีความยุติธรรมในการจัดสรร หรือแบ่งโควตาการผลิต ให้กับเกษตรกร	2 (0.61)	106 (32.32)	84 (25.61)	118 (35.98)	18 (5.49)	2.87	0.96	ปานกลาง	
	-	108 (32.93)	90 (27.44)	109 (33.23)	21 (6.40)	2.87	0.95	ปานกลาง	
	2 (0.61)	48 (14.63)	156 (47.56)	104 (31.71)	18 (5.49)	2.73	0.80	ปานกลาง	
	6 (1.83)	12 (3.66)	150 (45.73)	140 (42.68)	20 (6.10)	2.52	0.75	ปานกลาง	
	6 (1.83)	94 (28.66)	40 (12.20)	74 (22.56)	114 (34.76)	2.40	1.27	ปานกลาง	
	-	20 (6.10)	38 (11.59)	242 (73.78)	28 (8.54)	2.15	0.65	น้อย	
						2.85	0.91	ปานกลาง	
หมายเหตุ: การแปลผลระดับปัญหา		ค่าเฉลี่ย 3.68-5.00		ปัญหาปานกลาง	ค่าเฉลี่ย 2.34-3.67				
		ค่าเฉลี่ย 1.00-2.33		ปัญหาน้อย					

ข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการเข้าร่วมการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักกาดใต้เถร พันธสัญญาของภาคเอกชน

สำหรับข้อเสนอแนะต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักกาดใต้เถรพันธสัญญาของภาคเอกชน ผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะดังนี้ (ตารางที่ 16)

1. ผู้ให้ข้อมูลต้องการให้บริษัทมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักกาดและวิธีการป้องกันฝุ่นละอองที่เกิดขึ้นจากการสีและการนวดเมล็ดพันธุ์ผักกาดอย่างถูกต้องและปลอดภัย (ร้อยละ 12.80)
2. ผู้ให้ข้อมูลต้องการให้หาเทคโนโลยีในการเก็บเกี่ยวที่ช่วยลดปัญหาในการขาดแคลนแรงงานในการตาก/ตัดต้นเพื่อตากให้แห้งก่อนที่จะนวดเอาเมล็ด (ร้อยละ 11.59)
3. ผู้ให้ข้อมูลต้องการให้บริษัทมีการกำหนดเงื่อนไขที่ทำสัญญากันระหว่างเกษตรกรกับบริษัทควรมีความเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย และควรมีความสอดคล้องกับสภาวะตลาด (ร้อยละ 10.06)
4. บริษัทควรมีการจัดการกำจัดการผลิตที่มีคุณภาพและมีปริมาณที่เพียงพอมาแจกจ่ายให้กับเกษตรกร (ร้อยละ 9.15)
5. ในการกำหนดโควตาในการผลิตควรกำหนดให้เหมาะสมตามศักยภาพของเกษตรกรแต่ละคน (ร้อยละ 7.62)
6. บริษัทควรมีการจัดการและพัฒนาเครื่องจักรที่ใช้ในการนวด/สีผักกาดเงินให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญช่วยลดความสูญเสียของผลผลิตจากการนวดให้มากที่สุด (ร้อยละ 7.32)
7. บริษัทควรมีการสนับสนุนสินเชื่อและปัจจัยการผลิตให้เหมาะสมและเพียงพอ และควรพิจารณาจากสภาพพื้นที่ด้วย (ร้อยละ 7.32)
8. บริษัทควรมีการฝึกอบรมเกษตรกรเพิ่มเติมในเรื่องของการใช้เทคโนโลยีในการผลิตใหม่ๆ เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น (ร้อยละ 6.10)
9. บริษัทควรมีการปรับราคาซื้อขายให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาวะตลาด และควรให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดราคาด้วย เพื่อให้เกิดความพึงพอใจกันทั้งสองฝ่าย (ร้อยละ 5.79)
10. บริษัทควรมีการกำหนดให้ตัวแทนเกษตรกรหรือหัวหน้ากลุ่มมีการจัดประชุมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ เพื่อใช้เป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความรู้ และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ระหว่างตัวแทนเกษตรกรและสมาชิกในกลุ่ม (ร้อยละ 5.49)

ตารางที่ 16 จำนวน และร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามข้อเสนอแนะต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึง
ภายใต้เกษตรกรพันธุ์ญาของภาคเอกชน

(n=328)

ข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
บริษัทฯ ควรมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในการปลูก ผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงและวิธีการป้องกันฝุ่นละอองที่เกิดขึ้นจาก การสีและการนวดเมล็ดพันธุ์ผักบึงอย่างถูกต้องและปลอดภัย	42	12.80
บริษัทฯ ควรให้หาเทคโนโลยีในการเก็บเกี่ยวที่จะช่วยลดปัญหา ในการขาดแคลนแรงงาน	38	11.59
บริษัทฯ มีการกำหนดเงื่อนไขที่ทำสัญญากันระหว่างกันให้มีความ เป็นธรรมทั้งสองฝ่าย และควรมีความสอดคล้องกับสภาวะตลาด	33	10.06
บริษัทฯ ควรมีการจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและมีปริมาณที่ เพียงพอมาแจกจ่ายให้กับเกษตรกร	30	9.15
ในการกำหนดโควตาในการผลิตควรกำหนดให้มีเหมาะสมตาม ศักยภาพของเกษตรกรแต่ละคน	25	7.62
บริษัทฯ ควรมีการจัดหาและพัฒนาเครื่องจักรที่ใช้ในการนวด/สี ผักบึงเงินให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น	24	7.32
บริษัทฯ ควรมีการสนับสนุนสินเชื่อและปัจจัยการผลิตให้ เหมาะสมและเพียงพอ และควรพิจารณาจากสภาพพื้นที่ด้วย	24	7.32
บริษัทฯ ควรมีการฝึกอบรมเกษตรกรเพิ่มเติมในเรื่องของการใช้ เทคโนโลยีในการผลิตใหม่ๆ เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความ เข้าใจมากยิ่งขึ้น	20	6.10
บริษัทฯ ควรมีการปรับราคารับซื้อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับ สภาวะตลาด และควรให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการ กำหนดราคาด้วย เพื่อให้เกิดความพึงพอใจกันทั้งสองฝ่าย	19	5.79
บริษัทฯ ควรมีการกำหนดให้ตัวแทนเกษตรกรหรือหัวหน้ากลุ่มมี การจัดประชุมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอ เพื่อใช้เป็นเวทีในการ แลกเปลี่ยนความรู้ และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น	18	5.49

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

(SUMMARY, IMPLICATIONS AND RECOMMENDATIONS)

ในการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักนึ่งจีนต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา ลักษณะ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางจิตวิทยา และการได้รับการส่งเสริมการผลิตจากภาคเอกชน ของเกษตรกรผู้ปลูกผักนึ่งจีนเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา 2) ศึกษาความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ ของเกษตรกรผู้ปลูกผักนึ่งจีนเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน และ 3) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรในด้านการส่งเสริมการปลูกผักนึ่งจีนเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา โดยทำการศึกษาจากเกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ที่ได้รับการส่งเสริมการผลิตโดยภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย จำนวน 328 คน ซึ่งได้มาจากสุ่มขนาดของตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ Taro Yamane โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ทำการประมวลผลข้อมูลด้วยโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย โดยใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอข้อมูลในรูปสถิติเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

(Summary)

ปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ จิตวิทยา และการได้รับการส่งเสริมการผลิตจากภาคเอกชนของผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิจัยลักษณะส่วนบุคคลพบว่า ผู้ให้ข้อมูลเกือบสองในสามเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยประมาณ 45 ปี โดยมีผู้ให้ข้อมูลที่อายุน้อยที่สุดคือ 21 ปี และมากที่สุดคือ 70 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาภาคบังคับ มีสถานภาพสมรสแล้ว มีสมาชิกภายในครอบครัวเฉลี่ยประมาณ 4 คน มีสมาชิกภายในครอบครัวน้อยที่สุดคือ 1 คน และมากที่สุด 7 คน โดยผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมโครงการปลูกผักนึ่งจีน เฉลี่ย 2.45 มีประสบการณ์น้อยที่สุดคือ 1 ปี และมากที่สุดคือ 5 ปี

ผลการศึกษาลักษณะเศรษฐกิจ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการปลูกผักบึงจีนเฉลี่ย 2.09 คน โดยจำนวนแรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการปลูกผักบึงจีนน้อยที่สุด 1 คน และมากที่สุด 4 คน มีจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกผักบึงจีนเฉลี่ย 11.18 ไร่ ผู้ให้ข้อมูลที่มีจำนวนพื้นที่ที่ใช้ในการปลูกผักบึงจีนน้อยที่สุดคือ 2 ไร่ และมากที่สุดคือ 40 ไร่ ผู้ให้ข้อมูลใช้เงินทุนในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน เฉลี่ย 22,272.78 บาทต่อปี โดยใช้เงินทุนในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนน้อยที่สุดคือ 3,000 บาทต่อปี และมากที่สุดคือ 80,000 บาทต่อปี มีรายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ผักบึงทั้งหมดเฉลี่ย 65,241.61 บาทต่อปี ผู้ให้ข้อมูลที่มีรายได้น้อยที่สุดคือ 8,451 บาทต่อปี และมากที่สุดคือ 240,737 บาทต่อปี ซึ่งผู้ให้ข้อมูลมีรายได้สุทธิจากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเฉลี่ย 42,294.35 บาทต่อปี มีรายได้สุทธิจากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงน้อยที่สุดคือ 1,174 บาทต่อปี และมากที่สุดคือ 178,750 บาทต่อปี

ผลการศึกษาความเชื่อถือที่มีต่อตัวแทนเกษตรกร ในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อถือต่อตัวแทนเกษตรกร โดยรวมในระดับมาก โดยผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อถือในระดับมากในประเด็น ตัวแทนเกษตรกรเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ต่อสมาชิกกลุ่ม สามารถที่จะติดต่อและประสานงานกับบริษัทได้เป็นอย่างดี เมื่อมีปัญหาหรือข้อสงสัย ก็สามารถเจรจาต่อรองกับบริษัทฯ เพื่อหาข้อยุติช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มได้ ตัวแทนเกษตรกรมาพบตามที่นัดหมายไว้และคอยบริการความสะดวกคำแนะนำในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนแก่สมาชิกเท่าเทียมกันทุกคน มีความเชื่อถือในระดับปานกลางในประเด็น ตัวแทนเกษตรกรไม่สามารถให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการดูแลรักษาแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น และจะเป็นสมาชิกกลุ่มของตัวแทนเกษตรกรคนเดิมในปีถัดไป

ผลการศึกษาถึงความเชื่อถือที่มีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัท ในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อถือโดยรวมในระดับมาก โดยผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อถือในระดับมากในประเด็น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัท สามารถที่จะช่วยให้คำแนะนำหรือแก้ปัญหาในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนได้ มีความเชื่อมั่นต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัท และเจ้าหน้าที่มีบทบาทต่อการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน มีความเชื่อถือในระดับปานกลางในประเด็น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัท มีจำนวนพอเพียงต่อการได้รับการส่งเสริม

ผลการศึกษาถึงความเชื่อถือที่มีต่อบริษัทฯ ในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญาของเกษตรกร พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อถือที่มีต่อบริษัทฯ โดยรวมในระดับปานกลาง โดยผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อถือในระดับมากในประเด็นมีความมั่นใจว่าบริษัทจะรับซื้อผลผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงได้ทั้งหมด มีการรับซื้อเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินตรงตามเวลาที่

กำหนดไว้ และทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินเนื่องจากเพื่อนบ้านแนะนำ และปลูกให้กับบริษัทฯ มาก่อน มีความเชื่อถือในระดับปานกลางในประเด็น บริษัทฯมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ และ เกษตรกรเหมาะสมดีแล้ว และมีความเชื่อถือในระดับน้อยในประเด็นบริษัทฯ มักหักเปอร์เซ็นต์ ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ที่เสียหายเกินความจำเป็นแม้ว่าผลผลิตอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน การซื้อเมล็ดพันธุ์ ผักบึงเงินไม่ตรงกับราคาที่กำหนดไว้ หากผลิตมากเกินไปกว่าโควตาการผลิตที่กำหนดไว้ บริษัทฯจะ ปรับราคาให้เท่ากับราคาตามท้องตลาด และจะไม่ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินให้กับ บริษัทฯ อีก ในปีถัดไป

ผลการศึกษาความเข้าใจและการปฏิบัติตามสัญญาที่ทำกับบริษัทฯ พบว่า ผู้ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่รู้จักและเข้าร่วม โครงการปลูกผักบึงเงินจากตัวแทนบริษัท/Broker แนะนำ นอกจากเข้าร่วม โครงการปลูกผักบึงเงินแล้วยังมีการทำการเกษตรชนิดอื่นด้วย คือ ประกอบอาชีพทำนา มี ระยะทางจากแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ถึงจุดรับซื้อไม่เกิน 1 กิโลเมตร ไม่เคยมีการเปลี่ยนบริษัทที่เข้ามา ส่งเสริมการปลูกผักบึงเงินเลย มีลักษณะของสัญญาที่ทำกับบริษัทเป็นแบบหนังสือสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร และรู้จักและความเข้าใจเกี่ยวกับสัญญาที่ทำกับบริษัท ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดระบุว่า เกษตรกรและบริษัทปฏิบัติตามสัญญาที่กำหนดไว้ทั้งสองฝ่าย และไม่ต้องการให้หน่วยงานราชการ มาเป็นคนกลางในการทำสัญญากับบริษัท

ผลการศึกษาการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ได้รับการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ จากบริษัทฯ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดใช้เมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินจากบริษัท มีการเตรียมพื้นที่ก่อนปลูก ผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงิน โดยการไถตะ 1 ครั้ง ไถพรวน 1 ครั้ง มีการใช้ระบบแปลงในการปลูกผลิต เมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินแบบปลูกแบบดำนาทั่วทั้งแปลง โดยไม่มีการยกร่อง ใช้ระยะระหว่างต้น และ ระหว่างแถว 30 เซนติเมตร มีการใช้วิธีการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินแบบทำแปลงกล้าเพื่อผลิต ท่อนพันธุ์สำหรับปักดำ โดยใช้จำนวนท่อนพันธุ์จำนวน 1 ท่อนต่อหลุม ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดใช้ ปุ๋ยเคมีกับผักบึงเงิน สูตร 46-0-0 มีความถี่ในการใช้ปุ๋ยเคมีกับผักบึงเงินจำนวน 2-3 ครั้งต่อรุ่น ได้รับ สารเคมีในการป้องกันกำจัดโรค และแมลงจากบริษัทที่มาส่งเสริมการปลูก มีความถี่ในการพ่น สารเคมีป้องกันกำจัดโรค และแมลงเฉลี่ย 7.23 ครั้งต่อรุ่น โดยมีความถี่ในการพ่นสารเคมีป้องกัน กำจัดโรค และแมลงน้อยที่สุด 1 ครั้ง และมากที่สุด 15 ครั้ง มีความถี่ในการกำจัดวัชพืชเฉลี่ย 1.43 ครั้งต่อรุ่น และความถี่ในการถอนพันธุ์ปนเฉลี่ย 1.35 ครั้งต่อรุ่น นิยมใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช กรัสม็อกโซน ให้นำดินผักบึงเงินด้วยวิธีการปล่อยท่วมแปลง ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเก็บเกี่ยวผลผลิตผัก แห่งของผักบึงเงินโดยใช้แรงงานคนตากโดยใช้จอบ และกะเทาะเมล็ดเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินโดยใช้ เครื่องจักรกลจากทางบริษัทฯ ทำการนวด

ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีน ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา

ผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.10) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับปานกลางทั้งในด้านการบริการ ด้านผลตอบแทน และด้านสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ เมื่อแยกพิจารณาในรายด้านมีรายละเอียดดังนี้

ด้านการบริการ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านการบริการ โดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.64) โดยผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับมากในประเด็น บริษัทฯ มีการแจ้งข่าวสาร การประชาสัมพันธ์ หรือ การนัดประชุมให้กับสมาชิกเกษตรกรอย่างทั่วถึง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือตัวแทน มีความรู้ความสามารถ และมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนเป็นอย่างดี มีการให้คำแนะนำ การให้บริการตรงเวลา และคำแนะนำเกี่ยวกับการเปิดรับสมาชิกเกษตรกรใหม่อย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนมีการชี้แจงและอธิบายเมื่อราคาของผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป หรือเมื่อมีการกำหนดเงื่อนไขใหม่ ๆ ให้เกษตรกรเข้าใจอย่างสม่ำเสมอ เห็นด้วยในระดับปานกลางในประเด็นบริษัทฯ มีการให้บริการสินเชื่อปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย, ยาฆ่าแมลง และเคมีภัณฑ์ อื่นๆ ตรงกับความต้องการและมีความเหมาะสม มีการคิดอัตราค่าบริการในการสี หรือนวดผักนึ่งจีนในราคาที่เหมาะสม คอยให้คำแนะนำ และช่วยเหลือในการจัดหาแหล่งเงินทุนต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำเนินการผลิตฯ มีการอำนวยความสะดวกในการขนส่งเมล็ดพันธุ์จากแปลงของเกษตรกรไปยังจุดรับซื้อ ตลอดจนมีการให้บริการส่งเสริมทางด้านเทคโนโลยีการผลิตที่ความเหมาะสมในการผลิต ตามลำดับ

ด้านผลตอบแทน ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านผลตอบแทนโดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.00) โดยผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับมากในประเด็น การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนสามารถขายได้แน่นอน เพราะบริษัทฯ จะต้องรับซื้อ และการทำสัญญากับบริษัทฯ เป็นรายบุคคล ทำให้มีความมั่นใจทั้งในเรื่องของราคาและตลาดมากขึ้น เห็นด้วยในระดับปานกลางในประเด็นบริษัทฯ มีการจัดกิจกรรมด้านสมาชิกสัมพันธ์ทุกปีเมื่อสิ้นสุดฤดูการผลิต การกำหนดระยะเวลาในการตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตก่อนการจ่ายเงินให้กับเกษตรกรอย่างเหมาะสม การทำสัญญาและการประกันราคาทำให้เกษตรกรมีความแน่นอนในเรื่องของรายได้ที่จะได้รับ ราคารับซื้อเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งจีนที่บริษัทฯ เสนอให้เหมาะสม มีการปรับราคารับซื้อมีความเหมาะสมกับภาวะตลาด มีการกำหนดมาตรฐานของผลผลิตกับผลตอบแทนที่ได้และระยะเวลาในการจ่ายเงินของบริษัทฯ ให้กับเกษตรกรมีความ

เหมาะสม รูปแบบการกำหนดราคาการรับซื้อผลผลิตในระดับที่น่าพอใจ ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีความคุ้มค่าต่อการลงทุนเมื่อเข้าร่วมโครงการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ ตลอดจนการได้มีส่วนร่วมในการกำหนดราคาการรับซื้อหรือผลตอบแทนในด้านอื่น ๆ และผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับน้อยในประเด็น บริษัทฯ มีการช่วยเหลือสวัสดิการในด้านอื่น ๆ แก่สมาชิกเกษตรกร เช่น ในด้านการประกันชีวิตกลุ่มในช่วงฤดูการผลิต หรือ ให้ความช่วยเหลือในด้านสุขภาพอนามัย และบริการอื่น ๆ ตามลำดับ

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ด้านสิ่งแวดล้อม โดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.65) โดยผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับมากในประเด็นการใช้เครื่องจักรในการสี หรือนวดเมล็ดผักบึงจีน มีผลทำให้เกิดฝุ่นละอองในอากาศมากขึ้น เห็นด้วยในระดับปานกลางในประเด็นการนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการเตรียมพื้นที่ ทำให้สภาพของดินดีขึ้น การแนะนำวิธีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ทำให้สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในดิน เช่น ไส้เดือน ปู จำนวนปลา และสัตว์น้ำอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นลดจำนวนลง พืชในน้ำที่เป็นประโยชน์อื่นๆ ในแหล่งน้ำบริเวณนั้นลดจำนวนลง และทำให้อากาศในบริเวณนั้นไม่บริสุทธิ์ และมีกลิ่นเหม็นของสารเคมีมากขึ้น ผู้ให้ข้อมูลเห็นด้วยในระดับน้อยในประเด็น การใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้ความใสสะอาดของน้ำในแหล่งน้ำบริเวณนั้นเสียไป การนำน้ำได้ดินมาใช้อุปโภคบริโภคเสียไป ความอุดมสมบูรณ์ของดินเลวลง และทำให้น้ำเน่าเหม็นมากขึ้น ตามลำดับ

ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาและอุปสรรคในการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีน ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา โดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.85) โดยผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาในระดับปานกลางในประเด็นการใช้สารเคมีในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงจีนทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพเพิ่มมากขึ้น (ผลจากการใช้สารเคมีต่าง ๆ) การขาดแรงงานที่ใช้ในการปลูกและการเก็บเกี่ยว (ตาก/ตัดต้นเพื่อตากให้แห้งก่อนที่จะนวดเอาเมล็ด) สัญญาที่ทำระหว่างบริษัทฯ กับเกษตรกรมีข้อกำหนดและเงื่อนไขมากเกินไป ประสิทธิภาพของปุ๋ย สารเคมีที่ใช้ป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โรคและแมลง) ต่าง ๆ ยังไม่ดีพอ ระยะทางจากแหล่งผลิตของเกษตรกรไปถึงจุดรับซื้อเมล็ดพันธุ์ของบริษัทฯ อยู่ไกลเกินไป การได้รับโควต้าในการผลิตจากบริษัทฯ มากเกินไป ทำให้การดูแลแปลงผลิตไม่ทั่วถึง บริษัทฯ ยังไม่มีเครื่องจักรที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการนวด/สี ผักบึงจีน

ปริมาณของปุ๋ย สารเคมีที่ใช้ป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โรคและแมลง)ต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนสินเชื่อจากบริษัทฯ ไม่เพียงพอ ความยุ่งยากของเทคโนโลยีการผลิตที่เกษตรกรได้รับการส่งเสริมจากทางบริษัทฯ มีขั้นตอนปฏิบัติมากเกินไป ทำให้มีเวลาในการพักผ่อนหย่อนใจ ทำกิจกรรมต่าง ๆ กับครอบครัว หรือ ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนลดน้อยลง การถูกเอาเปรียบในด้านราคาซื้อขายผลผลิตจากบริษัทฯ ที่มักจะมีการเปลี่ยนแปลงราคาอยู่เสมอ ไม่มีความแน่นอน และตัวแทนเกษตรกร (หัวหน้ากลุ่ม) ให้คำแนะนำในการผลิต และแจ้งข้อมูลข่าวสารจากบริษัทฯ แก่สมาชิกไม่เท่าเทียมกัน ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาในระดับน้อยในประเด็น บริษัทฯ ไม่มีความยุติธรรมในการจัดสรรหรือแบ่งโควตาการผลิตให้กับเกษตรกร ตามลำดับ

สำหรับข้อเสนอแนะผู้ให้ข้อมูลต้องการให้บริษัทมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงที่ถูกต้องและวิธีการป้องกันฝุ่นละอองที่เกิดขึ้นจากการสีและการนวดเมล็ดพันธุ์ผักบึง ต้องการให้หาเทคโนโลยีในการเก็บเกี่ยวที่ช่วยลดปัญหาในการเคลื่อนแรงงานในการตาก/ตัดต้นเพื่อตากให้แห้งก่อนที่จะนวดเอาเมล็ด ในการกำหนดเงื่อนไขที่ทำสัญญากันระหว่างเกษตรกรกับบริษัทควรมีความเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย บริษัทควรมีการจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและมีปริมาณที่เพียงพอมาแจกจ่ายให้กับเกษตรกร มีการกำหนดโควตาในการผลิตให้เหมาะสมตามศักยภาพของเกษตรกรแต่ละคน ตลอดจนมีการสนับสนุนสินเชื่อที่ใช้ในการผลิตอย่างเพียงพอ

อภิปรายผลการวิจัย

(Implications)

1. จากผลการศึกษาผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินภายใต้เกษตรพันธสัญญา ด้านการบริการ ในระดับมากในประเด็น บริษัทฯ มีการแจ้งข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ หรือ การนัดประชุมให้กับสมาชิกเกษตรกรอย่างทั่วถึง และมีความเหมาะสม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือตัวแทนจากบริษัทฯ มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินเป็นอย่างดี มีการให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ ตรงต่อเวลา ไม่เคยผัดผ่อน มีการให้บริการและคำแนะนำเกี่ยวกับการเปิดรับสมาชิกเกษตรกรใหม่อย่างสม่ำเสมอ และมีการชี้แจงและอธิบายเกี่ยวกับราคาของผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป หรือ เมื่อมีการกำหนดเงื่อนไขใหม่ ๆ อย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้เนื่องมาจากบริษัทจะมีการแจ้งข่าวสารผ่านโบรคเกอร์และหัวหน้ากลุ่มอย่างต่อเนื่อง และในการนัดประชุมจะมีการแจ้งให้เกษตรกรทราบล่วงหน้าอย่างชัดเจน ตลอดจนบริษัทฯ

จะให้เกษตรกรผู้เข้าร่วม โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉลวยภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา ของบริษัทฯ จะต้องผ่านการฝึกอบรม ในด้านเทคนิค และวิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ จากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการผลิตของบริษัท และในแต่ละเขตพื้นที่ที่ทำการผลิตจะมีเจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลแปลง (village inspector) ที่คอยให้คำแนะนำในด้านเทคนิคต่าง ๆ ในการผลิตอย่างสม่ำเสมอ

2. ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นด้านผลตอบแทนในระดับเห็นด้วยมากในประเด็น การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงฉลวยสามารถขายได้แน่นอน เพราะบริษัทฯ จะต้องรับซื้อ และการทำสัญญากับบริษัทฯ เป็นรายบุคคล ทำให้มีความมั่นใจทั้งในเรื่องของราคาและตลาดมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากบริษัทมีการกำหนดราคาและสัญญารับซื้อที่แน่นอน เนื่องจากราคาไม่มีการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการของตลาดเหมือนพืชชนิดอื่น ๆ ที่ไม่มีการประกันราคารับซื้อ และการทำสัญญากับบริษัทก็เป็นลายลักษณ์อักษรที่แน่นอน ซึ่งสอดคล้องกับทวิศักดิ์ อินทร์รักษา (2551) ที่ทำการศึกษารื่องเหตุจูงใจในการเข้าร่วม โครงการส่งเสริมการปลูกมันฝรั่งของสมาชิก สหกรณ์ผู้ปลูกมันฝรั่งเชียงใหม่ จำกัด ที่พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีเหตุจูงใจในการเข้าร่วม โครงการส่งเสริมการปลูกมันฝรั่งด้านเศรษฐกิจในระดับมากเกี่ยวกับเรื่องสามารถลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความผันผวนของราคามันฝรั่ง เช่น มีการประกันราคารับซื้อที่แน่นอน และทำให้สามารถจำหน่ายมันฝรั่งได้ง่าย และสะดวกยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันชาติ เกตุแก้ว (2532: 17) อ้างโดย สมอ ฝอยทอง (2544: 4) ได้ทำการศึกษาโครงการส่งเสริมการปลูกมันฝรั่งแบบครบวงจร ในอำเภอสันทรายจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในการศึกษารุ่นนี้ได้เป็นการส่งเสริมการปลูกมันฝรั่งแบบครบวงจร โดยมีการนำเอาสัญญามาใช้ในการปลูกมันฝรั่งของเกษตรกรของบริษัทที่ส่งเสริมการปลูกมันฝรั่งภายใต้ความร่วมมือระหว่างสำนักงานเกษตรอำเภอสันทรายและเกษตรกร ที่พบว่าโครงการส่งเสริมการปลูกมันฝรั่งแบบครบวงจร ทำให้เกิดเสถียรภาพแก่เกษตรกรในเรื่องของรายได้ที่แน่นอนเพิ่มมากขึ้น เพราะมีตลาดรองรับที่แน่นอนและลดการขาดแคลนเงินทุน ตลอดจนปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เพราะบริษัทเป็นผู้ลงทุนให้ ส่วนบริษัทก็ได้ผลผลิตเข้าป้อนโรงงานอุตสาหกรรมอย่างเพียงพอ เพราะว่ามีการทำสัญญาระหว่างเกษตรกรกับบริษัททำให้เกิดความแน่นอนในเรื่องของการผลิต นอกจากนี้ ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตย์ และคณะ (2539) อ้างโดย เสกสม กงนุมติ (2544: 22-23) ได้ศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของการเกษตรแบบมีสัญญาผูกพันและแนวทางการพัฒนาความรู้เกษตรกร เสนอต่อสถาบันพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้พบว่า ผลดีของการผลิตแบบมีสัญญาผูกพันนั้นเกษตรกรจะมีรายได้ที่แน่นอน มีตลาดรองรับผลผลิต ได้รับความสะดวกในการซื้อปัจจัยการผลิต สินเชื่อ และวิชาการสมัยใหม่

ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากผลการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักบัวเงินภายใต้เกษตรกรพันธสัญญา อยู่ในระดับปานกลางทั้งในด้านการบริการ ด้านผลตอบแทน และด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้นบริษัทเอกชนควรมีการจัดบริการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การให้บริการสินเชื่อปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ตลอดจนการจัดการจัดหาแหล่งสินเชื่อให้กับเกษตรกรที่มี ปัญหาในเรื่องของเงินทุน ควรมีการช่วยเหลือสวัสดิการในด้านอื่น ๆ แก่สมาชิกเกษตรกร เช่น ใน ด้านการประกันชีวิตกลุ่มในช่วงฤดูการผลิต หรือ ให้ความช่วยเหลือในด้านสุขภาพอนามัย และ บริการอื่น ๆ เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกัน ควรมีการส่งเสริมและแนะนำวิธีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องและส่งผลกระทบต่อ สิ่งแวดล้อมและตัวเกษตรกรเองให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด

2. จากผลการศึกษาพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาในเรื่องของการขาดแคลนแรงงานในการผลิต ดังนั้นทางบริษัทควรมีการกำหนดโควตาการผลิตให้เกษตรกรอย่างเหมาะสม และควรมี การนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการผลิตเพื่อเป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการ ผลิตต่อไป

3. จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อถือต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ ในระดับมาก ดังนั้นบริษัทจึงควรใช้ความสัมพันธ์ดังกล่าวให้เป็นประโยชน์ในการเข้าไปส่งเสริม ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกฝักบัวเงินต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้ เกษตรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับบุคคลหรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาปรับปรุงหรือดำเนินการให้บรรลุ วัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร ดังต่อไปนี้

1. การวิจัยครั้งนี้ศึกษาถึงความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักนึ่งจีนต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย เท่านั้น ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าร่วม โครงการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย เพื่อที่จะทำให้ทราบว่า มีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการฯ
2. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน เพื่อทำให้ทราบความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักนึ่งจีนต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชนมากยิ่งขึ้น
3. ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ระหว่างเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการและเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ
4. ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในส่วนของปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการเข้าร่วมโครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน เพื่อทำให้ทราบข้อมูลมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม
(BIBLIOGRAPHY)

- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2534. ระบบการผลิตแบบมีสัญญาผูกพัน. กรุงเทพฯ: กongsส่งเสริมและ
เผยแพร่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. อ้างโดย ปุณณรัตน์ อุบลจิต. 2547. การเปลี่ยนแปลง
ทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการปลูกมะเขือม่วงญี่ปุ่นแบบมี
พันธสัญญาของบริษัท ลีโอฟูดจำกัด ในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระ
ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชาติ เกตุแก้ว. 2536. แผนงานฟาร์มที่เหมาะสมภายใต้ความเสี่ยงในอำเภอสันทราย จังหวัด
เชียงใหม่: การทำฟาร์มแบบมีสัญญาผูกพันเปรียบเทียบกับไม่มีสัญญาผูกพัน. เชียงใหม่:
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. 2536. แผนงานฟาร์มที่เหมาะสมภายใต้ความเสี่ยงในอำเภอสันทราย จังหวัด
เชียงใหม่: การทำฟาร์มแบบมีสัญญาผูกพันเปรียบเทียบกับไม่มีสัญญาผูกพัน. เชียงใหม่:
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. อ้างโดย สมอ ฝอยทอง. 2544. การ
ส่งเสริมการปลูกมันฝรั่งแบบมีสัญญาของเกษตรกร ในอำเภอพบพระ จังหวัดตาก.
เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. 2536. แผนงานฟาร์มที่เหมาะสมภายใต้ความเสี่ยงในอำเภอสันทราย จังหวัด
เชียงใหม่: การทำฟาร์มแบบมีสัญญาผูกพันเปรียบเทียบกับไม่มีสัญญาผูกพัน. เชียงใหม่:
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. อ้างโดย สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์. 2540.
ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศแบบมีสัญญาผูก
พันในจังหวัดลำปาง. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชูชีพ แวนฉิม. 2551. ผู้จัดการเขตผลิตเมล็ดพันธุ์ II บริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด. สัมภาษณ์. 11
กุมภาพันธ์.
- ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ อารี วิบูลย์พงศ์ และกุศล ทองงาม. 2539. "ศักยภาพของการเกษตรแบบมี
สัญญาผูกพันและแนวทางการพัฒนาความรู้ของเกษตรกร". รายงานผลการวิจัย. ศูนย์วิจัย
เพื่อผลิตผลการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. อ้างโดย เสกสม
กงนุมติ. 2544. การเปรียบเทียบการเลี้ยงสุกรขุนประเภทมีสัญญาผูกพันกับการเลี้ยงแบบ
อิสระของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ทวีศักดิ์ อินตะรักษา. 2551. เหตุจูงใจในการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกมันฝรั่งของสมาชิก
สหกรณ์ผู้ปลูกมันฝรั่งเชียงใหม่ จำกัด. เชียงใหม่: ปัญหาพิเศษปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
ทองโรจน์ อ่อนจันทร์. 2530. หลักเศรษฐศาสตร์เกษตร. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช. อ้างโดย
เรือนมุล ระวีงทรัพย์. 2540. ศักยภาพของการขยายการเกษตรแบบมีสัญญาผูกพัน ใน
จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บุญธรรม คำพอ. 2520. ความแตกต่างระหว่างผู้ยอมรับและผู้ไม่ยอมรับวิทยาการเกษตรสมัยใหม่ :
ศึกษาเฉพาะกรณีในเขตโครงการมูลนิธิบูรณะชนบท. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. อ้างโดย วุฒิชัย มินประพาฬ. 2540. ผลที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วม
โครงการภายใต้สัญญาในธรรมชาติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ จังหวัดเชียงใหม่.
เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- บุญสม วราเอกศิริ. 2529. หลักและวิธีการส่งเสริมการเกษตร. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร
สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- ปรีชา ดวงศศิธร. 2530. ความคิดเห็นของเกษตรกรตำบลที่มีต่อการปฏิบัติงานของฝ่ายวิชาการ ของ
สำนักงานเกษตรจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญา
โท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. อ้างโดย สรนรา ชวคุณภรณ์. 2546. ความคิดเห็นของ
เกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการปลูกผักปลอด ภัยจากสารพิษ ในจังหวัดเชียงราย.
เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปัญญา หิรัญรัมย์. 2529. ความรู้พื้นฐานการส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2526. การบริหารพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- มนตรี กล้าขาย. 2537. การผลิตสับปะรดตามระบบตลาดข้อตกลงในจังหวัดระยอง. ใน ราย
งานผลการวิจัย สำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคตะวันออก จังหวัดระยอง. น.111.
- มานัส จันตรา. 2550. สื่อที่เหมาะสมในการส่งเสริมการผลิต ตามความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ผลิต
ปาล์มน้ำมันอุตสาหกรรมจังหวัดชุมพร. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัย
แม่โจ้.
- มานิต มานิตเจริญ. 2528. พจนานุกรมไทยฉบับบัณฑิตสถาน. กรุงเทพฯ: ธเนศการพิมพ์.
- รัตนศักดิ์ หงษ์ทอง. 2549. การส่งเสริมการผลิตข้าวโพดหวานในอำเภอเชียงดาว จังหวัด
เชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ราชบัณฑิตสถาน. 2532. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วิทย์ เทียงบุญธรรม. 2529. พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย (ฉบับห้องสมุด). กรุงเทพฯ: ธเนศการพิมพ์.

- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. 2532. **ไปให้พันธุ์ปลูกปฏิบัติเขียว**. สุพรรณบุรี: ศูนย์เทคโนโลยีเพื่อสังคม.
- วินัย วีระพัฒนานนท์. 2537. **มนุษย์ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์แห่งประเทศไทย.
- ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ. 2549. ปริมาณและมูลค่าการส่งออกเมล็ดพันธุ์ผักกาดจีน ปี พ.ศ. 2542-2548. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.oae.go.th/ewt_news.php?nid=144&filename=index (10 กรกฎาคม 2552).
- สถาบันวิจัยการทำฟาร์ม. 2535. **ระบบการปลูกพืชในเขตภูมิอากาศเกษตรของประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพืชสวนกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สมบูรณ์ ศาลาชีวิน. 2526. **จิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่**. เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์.
- สมภพ มานะรังสรรค์. 2535. “พัฒนาการของภาคเกษตรไทยบนเส้นทางไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่”. วารสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (กันยายน 2535): 16-19. อ้างโดย สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์. 2540. **ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศแบบมีสัญญาผูกพันในจังหวัดลำปาง**. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดสุโขทัย. 2550. **พื้นที่การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักกาดจีนของจังหวัดสุโขทัย**. สุโขทัย: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2536. **รูปแบบการทำกรเกษตรแบบมีสัญญาผูกพัน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. อ้างโดย เกษม วิทยา. 2545. **ประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรที่ร่วมโครงการปลูกมะเขือม่วงญี่ปุ่นแบบมีสัญญาในจังหวัดสุโขทัย**. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักบริการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2544. **ความรู้พื้นฐานผักสวนครัว**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.school.wattano.ac.th/TCH/dalad/book1.htm> (10 กรกฎาคม 2551).
- สุนิลา ทนุผล. 2530. **แนวคิดช่วยเหลือตนเองของผู้นำท้องถิ่น หลักการดำเนินโครงการพัฒนาผู้นำท้องถิ่น**. ใน รายงานผลการวิจัย. เชียงใหม่: สำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตรมหาวิทยาลัยแม่โจ้. น. 5-6.
- สุภาณี สนธิรัตน์ จำรอง เงินดี และทิพย์วัลย์ สุรินยา. 2537. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ: เนติกุล. อ้างโดย เทพฤทธิ์ โภยโกไคสุวรรณค์. 2540. **ความคิดเห็นของราษฎรเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าเชิงอนุรักษ์: ศึกษากรณี บ้านน้ำลิม ต. วังม้า อ. ลาดยาว จ. นครสวรรค์**. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

สุภลักษณ์ ชัยอนันต์. 2540. ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศแบบมีสัญญาผูกพันในจังหวัดลำปาง. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เสกสม คงนุมติ. 2544. การเปรียบเทียบการเลี้ยงสุกรขุนประเภทมีสัญญาผูกพันกับการเลี้ยงแบบอิสระของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อาภรณ์ ศรีพิพัฒน์. 2538. การเกษตรแบบครบวงจร. กรุงเทพฯ: ช่อนนทรี.

อารีย์ วิบูลย์พงศ์ และทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์. 2538. การเกษตรแบบมีสัญญาผูกพัน: กลยุทธ์เพื่อการพัฒนาการเกษตรในภาคเหนือของไทย. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. อ้างโดย เสกสม คงนุมติ. 2544. การเปรียบเทียบการเลี้ยงสุกรขุนประเภทมีสัญญาผูกพันกับการเลี้ยงแบบอิสระของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

David Glover and Lim Teck Ghee. 1992. Contract farming in Southeast Asia : three country studies. Malaya: University Malaya. อ้างโดย วุฒิชัย มินประพาพ. 2540. ผลที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการภายใต้สัญญาในธรรมชาติของเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

Glover, Jessie R. 1984. The role of literature in literary program planning. Brussels: Association International de Linguistique Appliquee. อ้างโดย เรือนมุล ระวังทรัพย์. 2540. ศักยภาพของการขยายการเกษตรแบบมีสัญญาผูกพัน ในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Leonard Broom and Philips Selznick. 1970. Principle of sociology. New York: Harper & Row. อ้างโดย วิมลศิริ เรียมดี. 2540. ความคิดเห็นของผู้บริหารงานส่งเสริมการเกษตรระดับจังหวัด ในภาคเหนือตอนบนต่อการใช้ไมโครคอมพิวเตอร์ ในงานฐานข้อมูลเพื่อการส่งเสริมการเกษตร. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

Roy Radner. 1972. Economic Theory of Teams. New Haven: Yale University press. อ้างโดย ชาลี เกตุแก้ว. 2536. แผนงานฟาร์มที่เหมาะสมภายใต้ความเสี่ยงในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่: การทำฟาร์มแบบมีสัญญาผูกพันเปรียบเทียบกับไม่มีสัญญาผูกพัน. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- Taro Yamane. 1973. *Statistics : an introductory analysis*. New York: Harper and Row. อ้างอิงโดย รัชฎ์ลักษณะ พิลา. 2548. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนของเกษตรกรในอำเภอเมืองศรีสะเกษ จังหวัดศรีสะเกษ. เชียงใหม่: โครงร่างปัญหาพิเศษปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- Weber, Max. 1973. *The Theory of social and Economic Organization*. New York: The Free. อ้างอิงโดย สรรธา ชวคุณากรณ์. 2546. ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการปลูกผักปลอด ภัยจากสารพิษ ในจังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Wenfang Tang. 1985. *Chinese Urban Life Under Reform: The Changing Social Contract*. Cambridge: Cambridge University Press. อ้างอิงโดย ชาลี เกตุแก้ว. 2536. แผนงานฟาร์มที่เหมาะสมภายใต้ความเสี่ยงในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่: การทำฟาร์มแบบมีสัญญาผูกพันเปรียบเทียบกับไม่มีสัญญาผูกพัน. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- _____. 1985. *Chinese Urban Life Under Reform: The Changing Social Contract*. Cambridge: Cambridge University Press. อ้างอิงโดย สุภาลักษณ์ ชัยอนันต์. 2540. ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อโครงการส่งเสริมการปลูกมะเขือเทศแบบมีสัญญาผูกพันในจังหวัดลำปาง. เชียงใหม่: การค้นคว้าอิสระปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์เกษตรกร

แบบสัมภาษณ์เกษตรกร

ความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ปลูกผักบุ้งจีนต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา ของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย

ชื่อ-สกุล ผู้ให้ข้อมูล.....เลขที่แบบสัมภาษณ์ ( ) ( ) ( )
 อยู่บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด
 สุโขทัย

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และ
 ความน่าเชื่อถือของเกษตรกรผู้ปลูกผักบุ้งจีน เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา ของ
 ภาคเอกชนในจังหวัดสุโขทัย

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการได้รับการส่งเสริม และการใช้เทคโนโลยี
 การผลิตที่ได้รับการส่งเสริมจากภาคเอกชน ในการปลูกผักบุ้งจีนเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตร
 พันธสัญญา ในจังหวัดสุโขทัย

ตอนที่ 3 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการ
 ปลูกผักบุ้งจีนเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา ในด้านการบริการ ด้านผลตอบแทน และ
 ด้านสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 4 แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกร
 ผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุ้งจีนภายใต้เกษตรพันธสัญญา

การกรอกแบบสัมภาษณ์ในแต่ละตอนให้กาเครื่องหมาย / ลงใน ( ) หรือเติมคำ
 ลงในช่องว่างให้ตรงกับสภาพความเป็นจริง หรือข้อคิดเห็นของเกษตรกร

2. ให้สัมภาษณ์ทุกข้อ เพราะถ้าขาดข้อใดข้อหนึ่งจะทำให้ผลสำรวจนี้ไม่สมบูรณ์
 และไม่สามารถนำไปวิเคราะห์ และแปลผลได้

3. การตอบแบบสัมภาษณ์นี้เป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการในการทำปัญหาพิเศษ
 ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้ให้ข้อมูลแต่อย่างใด

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยความน่าเชื่อถือของเกษตรกรผู้ปลูกผักบุงเงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย

1. บุคคลผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญา ของภาคเอกชนในครอบครัวของท่าน คือ เพศ

☐ 1. ชาย	☐ 2. หญิง
---------------------------------	----------------------------------
2. ปัจจุบันท่านอายุ.....ปี (เกิน 6 เดือนให้นับเป็น 1 ปี)
3. ระดับการศึกษา

☐ 1. ไม่เคยได้รับการศึกษาชั้นบังคับ	☐ 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย
☐ 2. ประถมศึกษาชั้นบังคับ	☐ 5. อนุปริญญา, ปวส.
☐ 3. มัธยมศึกษาตอนต้น	☐ 6. ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
☐ 7. อื่น ๆ โปรด ระบุ.....	
4. สถานภาพสมรส

☐ 1. โสด	☐ 3. หย่าร้าง
☐ 2. สมรส	☐ 4. หม้าย
5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน .....คน
6. แรงงานในครัวเรือนที่ใช้ทำการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงเงิน.....คน
7. ท่านปลูกผักบุงเงินเพื่อทำการผลิตเมล็ดพันธุ์ในปี 2550 จำนวน ..... ไร่
8. ท่านรู้จักและเข้าร่วมโครงการปลูกผักบุงเงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์กับภาคเอกชนภายใต้เกษตรพันธสัญญาจาก

☐ 1. เพื่อนบ้านที่เป็นเกษตรกรแนะนำ	☐ 3. ร้านค้าขายเคมีเกษตรแนะนำ
☐ 2. ตัวแทนบริษัท/Broker แนะนำ	☐ 4. อื่น ๆ โปรด ระบุ.....
9. ท่านเข้าร่วมการปลูกผักบุงเงินเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ภายใต้เกษตรพันธสัญญากับภาคเอกชนมาแล้ว .....ปี
10. ในฤดูกาลที่ผ่านมา ปี 2550 ท่านใช้เงินทุนในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงเงินรวมทั้งหมด .....บาท
11. ในฤดูกาลที่ผ่านมา ปี 2550 ท่านขายเมล็ดพันธุ์ผักบุงที่ได้เงินทั้งหมด.....บาท
12. ในฤดูกาลที่ผ่านมา ปี 2550 ท่านมีรายได้จากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงที่เป็นกำไรสุทธิ.....บาท

13. นอกจากการปลูกผักบุงเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์แล้ว ท่านมีการทำการเกษตรอื่น อีกหรือไม่
 1. มี 2. ไม่มี
14. ถ้ามี ท่านทำการเกษตรอื่นๆ อีกได้แก่.....
15. ระยะทางจากแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์ของท่าน ถึงจุดรับซื้อเมล็ดพันธุ์ ของบริษัทฯ.....
 กิโลเมตร
16. กรณีที่ท่านเคยปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงมาแล้ว ท่านเคยเปลี่ยนบริษัทที่เข้ามาส่งเสริมการปลูก
 ผลิตเมล็ดพันธุ์หรือไม่
 1. เคย เหตุผล..... 2. ไม่เคย เหตุผล.....
17. ลักษณะของสัญญาที่ท่านทำกับบริษัท คือ
 1. หนังสือสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร 2. สัญญาที่มีการตกลงกันด้วยวาจา
18. หากเป็นหนังสือสัญญา ท่านมีหนังสือคู่สัญญาอยู่ หรือไม่
 1. มี 2. ไม่มี
19. ท่านรู้จักสัญญาที่ทำระหว่างเกษตรกรกับบริษัท หรือไม่
 1. รู้จัก 2. ไม่รู้จัก
20. ท่านมีความเข้าใจในสัญญาที่ท่านทำกับบริษัท หรือไม่
 1. ใช่ 2. ไม่ใช่
21. ท่านเคย หรือไม่ ที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่กำหนดไว้กับบริษัท
 1. เคย เกี่ยวกับ..... 2. ไม่เคย
22. ท่านเคยถูกบริษัท ไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่เป็นข้อตกลงกับท่าน หรือไม่
 1. เคย เกี่ยวกับ..... 2. ไม่เคย
23. ท่านคิดว่าควรมีหน่วยงานราชการมาเป็นคนกลาง ในการทำสัญญา ระหว่างตัวท่าน กับบริษัท
 หรือไม่
 1. ควรมี เหตุผล..... 2. ไม่ควรมี เหตุผล.....
24. คำถามประเด็น ความเชื่อถือที่มีต่อตัวแทนเกษตรกร และความเชื่อถือที่มีต่อบริษัทใน
 ภาคเอกชน

โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างเพื่อแสดงความคิดเห็นในแต่ละหัวข้อ ตาม
 ความคิดเห็นของท่าน

ความเชื่อถือ

5	หมายถึง	มากที่สุด
4	หมายถึง	มาก
3	หมายถึง	ปานกลาง
2	หมายถึง	น้อย
1	หมายถึง	น้อยที่สุด

ประเด็น	ความเชื่อถือ				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
ประเด็นความเชื่อที่มีต่อตัวแทนเกษตรกร					
1. ตัวแทนเกษตรกร (หัวหน้ากลุ่มของท่าน) สามารถที่จะติดต่อและประสานงานกับบริษัทได้เป็นอย่างดี					
2. ตัวแทนเกษตรกรให้บริการความสะดวกคำแนะนำในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินแก่สมาชิกเท่าเทียมกันทุกคน					
3. ตัวแทนเกษตรกรเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ต่อสมาชิกกลุ่ม					
4. เมื่อมีปัญหาหรือข้อสงสัย ตัวแทนเกษตรกรสามารถเจรจาต่อรองกับบริษัทฯ เพื่อหาข้อยุติช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มได้					
5. ตัวแทนเกษตรกรไม่สามารถให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการดูแลรักษาแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น					
6. เมื่อนัดท่านไว้แล้ว ตัวแทนเกษตรกรมักจะไม่มีมาพบท่านตามที่นัดหมายไว้					
7. ในปีถัดไปท่านจะเป็นสมาชิกกลุ่มของตัวแทนเกษตรกรคนเดิม					
ประเด็นความเชื่อที่มีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ					
1. ท่านคิดว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ มีบทบาทต่อการส่งเสริมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงิน หรือไม่					

ประเด็น	ความเชื่อถือ				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
2. ท่านคิดว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ มีจำนวนพอเพียงต่อการได้รับการส่งเสริมของท่านหรือไม่					
3. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทฯ สามารถที่จะช่วยให้คำแนะนำหรือแก้ปัญหาในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินได้หรือไม่					
4. ท่านมีความเชื่อมั่นต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของ บริษัทฯ หรือไม่					
ประเด็นความเชื่อถือที่มีต่อบริษัท					
1. ท่านมีความมั่นใจว่าบริษัทฯ จะรับซื้อผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินได้ทั้งหมดหรือไม่					
2. บริษัทฯ มักจะซื้อเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินไม่ตรงกับราคา ที่กำหนดไว้ เมื่อผลิตมากเกินไป ใ้โควตาการผลิตที่กำหนดไว้					
3. บริษัทฯ มักจะรับซื้อเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินตรงตามเวลาที่กำหนดไว้					
4. หากราคาเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินในท้องตลาดสูงขึ้น บริษัทฯ จะปรับราคาให้สูงขึ้นด้วย					
5. บริษัทฯ มักหักเปอร์เซ็นต์ผลิตเมล็ดพันธุ์ที่เสียหายเกินความจำเป็น แม้ว่าผลิตของท่านอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน					
6. การที่ท่านปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินให้กับบริษัทฯ นี้ เพราะเพื่อนบ้านแนะนำและปลูกให้กับบริษัทฯ มาก่อน					
7. ท่านคิดว่าจะไม่ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบึงเงินให้กับบริษัทฯ นี้ ในปีถัดไป แต่จะปลูกให้แก่บริษัทอื่น					
8. ท่านคิดว่าบริษัทฯ มีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่และเกษตรกรเหมาะสมดีแล้ว					

**ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการได้รับการส่งเสริม และการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ได้รับการส่งเสริม
จากบริษัทเอกชน ในปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินภายใต้สัญญาเกษตรกร ในจังหวัด
สุโขทัย**

1. ท่านได้มีการใช้เมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินที่บริษัทให้การส่งเสริมในการผลิตเมล็ดพันธุ์หรือไม่
 1. ใช่ 2. ไม่ใช่ เหตุผล.....
2. ท่านมีการเตรียมพื้นที่ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินอย่างไร
 1. ไม่ไถเลย 3. ไถพรวน 1 ครั้ง
 2. ไถตะ 1 ครั้ง ไถพรวน 1 ครั้ง 4. อื่น ๆ (ระบุ).....
3. ท่านมีการใช้ระบบแปลงในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินอย่างไร
 1. ปลูกแบบขร่องแปลง กว้าง 3 เมตร ใช้ระยะระหว่างต้น และระหว่างแถว 30 เซนติเมตร
 2. ปลูกแบบคานาทั่วทั้งแปลง โดยไม่มีการขร่อง ใช้ระยะระหว่างต้น และระหว่างแถว 30 เซนติเมตร
 3. อื่น ๆ (ระบุ).....
4. ท่านใช้วิธีการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินอย่างไร
 1. ทำแปลงกล้าเพื่อผลิตท่อนพันธุ์สำหรับปักดำ
 2. ใช้วิธีการหว่านเมล็ดในแปลงปลูกโดยตรง
 3. อื่น ๆ (ระบุ).....
5. ถ้าท่านมีการทำแปลงกล้า ท่านใช้จำนวนท่อนพันธุ์ผักนึ่งเงินกี่ท่อน ต่อการปลูก 1
 หลุม ในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์
 1. 1 ท่อน 3. 3 ท่อน
 2. 2 ท่อน 4. อื่น ๆ (ระบุ).....
6. ท่านเคยใช้ปุ๋ยเคมีกับผักนึ่งเงินหรือไม่
 1. เคย ใช้ปุ๋ยสูตร..... 2. ไม่เคยใช้ เหตุผล.....
7. ท่านใช้ปุ๋ยเคมีกับผักนึ่งเงิน.....ครั้งต่อรุ่น
8. ท่านได้รับสารเคมีในการป้องกันกำจัดโรค และแมลงจากไหน
 1. จากบริษัทที่มาส่งเสริมการปลูก 3. จากหัวหน้ากลุ่ม
 2. จากร้านขายสารเคมีในท้องถิ่น 4. จากนายทุน
9. ในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินแต่ละรุ่น ท่านพ่นสารเคมีป้องกันกำจัดโรค และแมลงจำนวน .....ครั้ง

10. ในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบ่งจิ้นแต่ละรุ่น ท่านกำจัดวัชพืชจำนวน .....ครั้ง
11. ในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบ่งจิ้นแต่ละรุ่น ท่านทำการถอนพันธุ์ป่นจำนวน ..... ครั้ง
12. ท่านนิยมใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืชชนิดใดมากที่สุด
 ( ) 1. กรั่มม็อกโซน ( ) 2. ไกลโฟเซต
 ( ) 3. อื่น ๆ (ระบุ).....
13. ท่านให้น้ำดินผักบ่งจิ้นด้วยวิธีใด
 ( ) 1. ปล่อยตามร่องระหว่างแปลง และตัดรด ( ) 4. แบบพ่นเป็นฝอย
 ( ) 2. อาศัยน้ำฝน ( ) 5. อื่น ๆ (ระบุ).....
 ( ) 3. ปล่อยท่วมแปลง
14. ท่านเก็บเกี่ยวผลผลิตผักแห้งของผักบ่งจิ้นด้วยวิธีใด
 ( ) 1. ใช้แรงงานคนเกี่ยวโดยใช้เคียว ( ) 3. ใช้เครื่องจักรกล
 ( ) 2. ใช้แรงงานคนตากโดยใช้จอบ ( ) 4. อื่น ๆ (ระบุ).....
15. ท่านทำการกระเทาะเมล็ดผักบ่งจิ้นด้วยวิธีใด
 ( ) 1. ใช้แรงงานคนทุบ ( ) 4. ใช้เครื่องจักรกลจากนายทุน ทำการนวด
 ( ) 2. ใช้รถไถทับเพื่อให้เมล็ดแตกออกจากกระเปาะ ( ) 5. อื่น ๆ (ระบุ).....
 ( ) 3. ใช้เครื่องจักรกลจากทางบริษัทฯ ทำการนวด

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเข้าร่วมการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบ่งจิ้นภายใต้เกษตรกร
 พันธุ์สัญญา ในด้านการบริการ ด้านผลตอบแทน และด้านสิ่งแวดล้อม

โปรดทำเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างเพื่อแสดงความคิดเห็นในแต่ละหัวข้อ ตาม
 ความคิดเห็นของท่าน

ความคิดเห็น

มาก	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
ค่อนข้างมาก	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
ปานกลาง	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
ค่อนข้างน้อย	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
น้อย	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

ประเด็น	ความคิดเห็น				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
ด้านการบริการ					
1. การให้บริการสินเชื่อในด้าน บัญชี, ขาฆ่าแมลง และเคมีภัณฑ์ อื่นๆ จากบริษัทฯ ตรงกับความต้องการ และมีความเหมาะสม					
2. บริษัทฯ คิดค่าบริการในการสี หรือ นวดผักบุงเงิน เพื่อเอาเมล็ดในราคาที่เหมาะสม					
3. การให้บริการส่งเสริมทางด้านเทคโนโลยีการผลิต จากบริษัทฯ มีความเหมาะสม					
4. เจ้าหน้าที่ส่งเสริม หรือตัวแทนจากบริษัทฯ มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ผักบุงเงินเป็นอย่างดี					
5. เจ้าหน้าที่ส่งเสริม หรือตัวแทนจากบริษัทฯ มีการให้คำแนะนำทำนองสม่ำเสมอ ตรงต่อเวลา ไม่เคยผิดนัด					
6. ในการแจ้งข่าวสาร ประชาสัมพันธ์ หรือ การนัดประชุมจากบริษัท ฯ มีการบอก หรือแจ้งให้กับสมาชิกเกษตรกรอย่างทั่วถึง และมีความเหมาะสม					
7. การให้บริการในการขนส่งเมล็ดพันธุ์จากแปลงเกษตรกร ไปยังจุดรับซื้อ มีความสะดวกสบาย					
8. บริษัทฯ ให้คำแนะนำและช่วยเหลือท่านในการจัดหาแหล่งเงินทุนต่าง ๆ เพื่อใช้ในการดำเนินการผลิตฯ					
9. การให้บริการและคำแนะนำเกี่ยวกับการเปิดรับสมาชิกเกษตรกรใหม่					
10. บริษัทฯ มีการชี้แจง และอธิบายเกี่ยวกับราคาของผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป หรือ เมื่อมีการกำหนดเงื่อนไขใหม่ ๆ จากบริษัทฯ อย่างสม่ำเสมอ					

ประเด็น	ความคิดเห็น				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
ด้านผลตอบแทน					
1. ระยะเวลาในการตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตก่อนการจ่ายเงินของบริษัทฯ ให้กับ เกษตรกรเมื่อสิ้นสุดการผลิต หรือเก็บเกี่ยวผลผลิต เสร็จแล้ว มีความเหมาะสม					
2. ระยะเวลาในการจ่ายเงินของบริษัทฯ ให้กับเกษตรกรเมื่อสิ้นสุดการผลิต หรือเก็บเกี่ยวผลผลิต เสร็จแล้ว มีความเหมาะสม					
3. บริษัทฯ มีการกำหนดมาตรฐานของผลผลิตกับผลตอบแทนที่ได้ อย่างเหมาะสม					
4. บริษัทฯ ให้ความสำคัญกับราคาซื้อขายผลผลิตในระดับที่น่าพอใจ					
5. การเข้าร่วมโครงการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์กับบริษัทฯ ทำให้ท่านมีรายได้เพิ่มขึ้น และคุ้มค่าต่อการลงทุน					
6. บริษัทฯ ควรจัดให้มีกิจกรรมด้านสมาชิกสัมพันธ์ทุกปีเมื่อสิ้นสุดฤดูกาลผลิต เพื่อเป็นกำลังใจแก่เกษตรกร					
7. การทำสัญญาเกษตรกร และการประกันราคา มีผลต่อความแน่นอนของรายได้ (ราคาซื้อขายจากบริษัทฯ) ที่ท่านจะได้รับ					
8. บริษัทฯ ปรับราคารับซื้อให้เหมาะสมกับภาวะตลาด และการแข่งขันอยู่เสมอ					
9. เกษตรกรที่เป็นสมาชิก มีส่วนร่วมในการกำหนดราคารับซื้อ หรือผลตอบแทนในด้านอื่น ๆ กับบริษัทฯ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมมากที่สุด					
10. บริษัทฯ มีการช่วยเหลือสวัสดิการในด้านอื่น ๆ แก่สมาชิกเกษตรกร เช่น ในด้านการประกันชีวิตกลุ่ม ในช่วงฤดูกาลผลิต หรือ ให้ความช่วยเหลือในด้านสุขภาพอนามัย และบริการอื่น ๆ					

ประเด็น	ความคิดเห็น				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
11. การปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินสามารถขายได้แน่นอนเพราะบริษัทจะต้องรับซื้อ					
12. การทำสัญญากับบริษัทฯเป็นรายบุคคล ทำให้มีความมั่นใจทั้งในเรื่องของราคาและตลาดมากขึ้น					
13. ราคารับซื้อเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินที่บริษัทฯเสนอให้เหมาะสม					
14. รายได้จากการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินคุ้มค่ากว่าการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ					
ด้านสิ่งแวดล้อม					
1. การนำเครื่องจักรกลมาใช้ในการเตรียมพื้นที่เพาะ ปลูกสำหรับผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงิน ทำให้สภาพความร่วนซุย ของดินดีขึ้น					
2. การใช้ปุ๋ยเคมีในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินตามคำแนะนำของบริษัทฯทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินลดลง					
3. การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในดิน เช่น ไส้เดือน ปู มีจำนวนลดลง					
4. การใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้ความสามารถในการนำน้ำใต้ดินมาใช้อุปโภค บริโภคเสียไป					
5. การใช้ปุ๋ยเคมี และ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้จำนวนปลา และสัตว์น้ำอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นลดจำนวนลง					
6. การใช้ปุ๋ยเคมี และ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้พืชในน้ำที่เป็นประโยชน์อื่นๆ ในแหล่งน้ำบริเวณนั้นลดจำนวนลง					

ประเด็น	ความคิดเห็น				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
7. การใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้ความใสสะอาดของน้ำในแหล่งน้ำบริเวณนั้นเสียไป					
8. การใช้ปุ๋ยเคมี และ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของ บริษัทฯ ทำให้น้ำเน่าเหม็น					
9. การใช้ปุ๋ยเคมี และ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ตามคำแนะนำของบริษัทฯ ทำให้อากาศในบริเวณนั้นไม่บริสุทธิ์ และมีกลิ่นเหม็นของสารเคมีมากขึ้น					
10. การใช้เครื่องจักรในการสี หรือนวดเมล็ดพันธุ์เงิน มีผลทำให้เกิดฝุ่นละอองในอากาศมากขึ้น					

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นที่มีต่อปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของเกษตรกรผู้ปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ผักนึ่งเงินภายใต้เกษตรกรพันธสัญญาของภาคเอกชน ในจังหวัดสุโขทัย

ประเด็น	ระดับของปัญหา/อุปสรรค				
	มาก ที่สุด (5)	มาก (4)	ปาน กลาง (3)	น้อย (2)	น้อย ที่สุด (1)
	1. เกษตรกรขาดแรงงานที่ใช้ในการปลูก และการเก็บเกี่ยว (ถาก/ตัดต้นเพื่อตากให้แห้งก่อนที่จะนวดเอาเมล็ด) ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....				
2. บริษัทฯ ยังไม่มีเครื่องจักรที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการนวด/สี ผักนึ่งเงิน ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
3. ระยะทางจากแหล่งผลิตของเกษตรกร ไปถึงจุดรับซื้อ เมล็ดพันธุ์ของบริษัทฯ อยู่ไกลเกินไป ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
4. สัญญาที่ทำระหว่างบริษัทฯ กับเกษตรกรมีข้อกำหนดและเงื่อนไขมากเกินไป ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
5. บริษัทฯ ไม่มีความยุติธรรมในการจัดสรร หรือแบ่งโควตา การผลิตให้กับเกษตรกร ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
6. เกษตรกรได้รับโควตาในการผลิตจากบริษัทฯ มากเกินไป ทำให้การดูแลแปลงผลิตไม่ทั่วถึง ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
7. ประสิทธิภาพของปุ๋ย สารเคมีที่ใช้ป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โรคและแมลง) ต่าง ๆ ยังไม่ดีพอ ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
8. ปริมาณของปุ๋ย สารเคมีที่ใช้ป้องกันกำจัดศัตรูพืช (โรค และแมลง) ต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนเงินเชื่อจากบริษัทฯ ไม่เพียงพอ ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
9. ตัวแทนเกษตรกร(หัวหน้ากลุ่ม) ให้คำแนะนำในการผลิต และแจ้งข้อมูลข่าวสารจากบริษัทฯ แก่สมาชิกไม่เท่าเทียมกัน ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					

ประเด็น	ระดับของปัญหา/อุปสรรค				
	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
10. การถูกเอาเปรียบในด้านราคาซื้อขายผลผลิตจากบริษัทฯ ที่มักจะมีการเปลี่ยนแปลงราคาอยู่เสมอ ไม่มีความแน่นอน ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
11. เวลาในการพักผ่อนหย่อนใจ ทำกิจกรรมต่าง ๆ กับครอบครัว หรือ ร่วมกิจกรรมต่างๆของชุมชนลดน้อยลง ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
12. ความยุ่งยากของเทคโนโลยีการผลิตที่เกษตรกรได้รับการส่งเสริมจากทางบริษัทฯ มีขั้นตอนปฏิบัติมากเกินไป ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					
13. การใช้สารเคมีในการปลูกผลิตเมล็ดพันธุ์ฝักนึ่งตามวิธีการของบริษัทฯ ทำให้ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพเพิ่มมากขึ้น (ผลจากการใช้สารเคมีต่าง ๆ) ข้อเสนอแนะ (ระบุ).....					

ภาคผนวก ข
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายธันวา ยะปะนัน	
วันเดือนปีเกิด	15 ธันวาคม 2516	
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2535	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนพิริยาลัย จังหวัดแพร่
	พ.ศ. 2537	อนุปริญญา (พืชศาสตร์) สถาบันราชภัฏอุดรดิตถ์ จังหวัดอุดรดิตถ์
	พ.ศ. 2539	วท.บ. (พืชศาสตร์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัด เชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2539-2541	เจ้าหน้าที่ตรวจสอบความบริสุทธิ์ของพันธุ์ บริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด จังหวัดเชียงใหม่
	พ.ศ. 2541-2542	ผู้ช่วยควบคุมเมล็ดพันธุ์หลัก บริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด จังหวัดเชียงใหม่
	พ.ศ. 2542-2546	ผู้ควบคุมเมล็ดพันธุ์หลัก บริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด จำกัด จังหวัดเชียงใหม่
	พ.ศ. 2547-2548	ผู้ควบคุมเมล็ดพันธุ์หลัก บริษัท ฮอทจินเนติกส์ รีเสิร์ช (เอส.อี.เอเชีย) จำกัด ในเครือบริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด กรุ๊ป ฟาร์มสุพรรณ จังหวัดสุพรรณบุรี
	พ.ศ. 2549-ปัจจุบัน	ผู้จัดการฝ่ายเมล็ดพันธุ์คัด บริษัท ฮอทจินเนติกส์ รีเสิร์ช (เอส.อี.เอเชีย) จำกัด ในเครือบริษัท อีสท์ เวสต์ ซีด กรุ๊ป ฟาร์มเลิศพันธุ์ จังหวัดเชียงใหม่